

EDUCAȚIE INCLUZIVĂ

Ghid metodologic pentru instituțiile
de învățământ primar și secundar general

EDUCAȚIE INCLUZIVĂ

*Ghid metodologic pentru instituțiile
de învățământ primar și secundar general*

Chișinău, 2013

Lucrarea „Educație Incluzivă. Ghid metodologic pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general” este elaborată în cadrul Proiectului „Acces egal la educație”, Programul „Comunitate Incluzivă–Moldova”, implementat de către Keystone Moldova în parteneriat cu Ministerul Educației, cu susținerea financiară a *Open Society Foundations/Early Childhood Program* în parteneriat cu *Open Society Foundations/Mental Health Initiatives*.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorului și nu reflectă neapărat poziția *Open Society Foundations*.

Aprobată pentru editare de Consiliul Științifico-Didactic al Institutului de Științe ale Educației

Autor: Rodica Solovei, doctor în istorie, conferențiar, Institutul de Științe ale Educației

Coordonatori: Ludmila Malcoci, doctor habilitat în sociologie, Director executiv
Keystone Moldova

Galina Filip, coordonator al Proiectului „Acces egal la educație”

Recenzenți: Aglaida Bolboceanu, doctor habilitat în psihologie, profesor cercetător,
Institutul de Științe ale Educației

Vladimir Guțu, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Virginia Rusnac, doctor în psihologie, Institutul de Științe ale Educației

Autorul exprimă mulțumiri speciale dlui Nicolae Bucun, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, Institutul de Științe ale Educației; dnei Virginia Rusnac, doctor în psihologie, Institutul de Științe ale Educației; dnei Alexandra Grajdian, președinta AO ”Femeia și copilul – protecție și sprijin”, concepatori ai cadrului normativ (*Regulamentul-cadru și Standardele de funcționare a unității de învățământ general incluzive*) pentru implementarea educației incluzive în baza Metodologiei *Keystone Moldova*, valorificată în prezenta lucrare.

Autorul își exprimă gratitudinea față de consultanții Proiectului „Acces egal la educație” și față de echipa *Keystone Moldova* pentru discuțiile utile și schimbul de idei, dar și pentru materialul-suport elaborat și aplicat în școlile-pilot, parte din care a fost valorizat în lucrare.

Consultanți: Ina Moraru, psiholog; **Inga Russu**, psiholog;

Svetlana Șișcanu, profesoară; **Angela Cazac**, învățătoare

Echipa Keystone Moldova: Sergiu Toma, psiholog; **Nelea Panfil**, psiholog;

Galina Climov, psiholog; **Oksana Costandaki**, asistent social;

Tatiana Cataramă, medic

Redactor stilizator: Larisa Dohotaru

Redactor tehnic: Silvia Lunevi

Autorul exprimă mulțumiri Direcției Generale Învățământ, Tineret și Sport Orhei, corpului didactic al Liceului Teoretic „Vasile Lupu” din comuna Susleni, raionul Orhei pentru sugestiile valoroase oferite în scopul perfecționării prezentului ghid.

CUPRINS

ARGUMENT	4
Capitolul 1. ȘCOALA INCLUZIVĂ – O ȘCOALĂ DESCHISĂ PENTRU TOȚI	7
1.1. Cadrul conceptual și normativ pentru implementarea educației incluzive	7
1.2. Dimensiuni și indicatori ai incluziunii	12
Capitolul 2. COMISIA MULTIDISCIPLINARĂ INTRAȘCOLARĂ – RESURSĂ PENTRU DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI INCLUZIVE	18
2.1. Roluri și responsabilități ale Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare	18
2.2. Atribuțiile Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare și ale Serviciului de Asistență Psihopedagogică în evaluarea necesităților de suport pentru copiii cu cerințe educaționale speciale	23
2.3. Elaborarea și implementarea Planului Educațional Individualizat	26
Capitolul 3. MEDIUL INCLUZIV – CONDIȚIE PENTRU ASIGURAREA INCLUZIUNII EDUCAȚIONALE A COPIILOR CU CES	35
3.1. Cadrul didactic – factor important în implementarea educației incluzive	35
3.2. Cadrul didactic de sprijin – suport în asigurarea incluziunii educaționale a copiilor cu cerințe educaționale speciale	51
3.3. Familia și comunitatea – parteneri ai școlii incluzive	66
3.4. Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă – serviciu de sprijin al incluziunii în școală și în comunitate	74
Capitolul 4. PROIECTUL DE DEZVOLTARE A ȘCOLII ÎN CONTEXTUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE	86
4.1. Autoevaluarea școlii din perspectiva incluziunii educaționale	86
4.2. Modalități de valorificare a educației incluzive în Proiectul de dezvoltare a școlii	94
BIBLIOGRAFIE	104
ANEXE	105

ARGUMENT

Stimate cadre didactice și manageri școlari,

Vă propunem o scurtă reflecție pe marginea unei parabole, care datează încă din secolul al XIII -lea:

Mă plimbam. Văd la picioarele mele o frunză. Era pe jumătate uscată, dar răspîndea un miros foarte plăcut. O iau de jos și o miros cu mare plăcere...

– Tu, ce răspîndești un miros atît de plăcut, o întrebesei, ești un trandafir?

– Nu, îmi răspunse, nu-s un trandafir, dar am trăit cîtva timp lîngă un trandafir.

De acolo vine mirosul ce-l răspîndesc.

După Buna întovărășire de Th. Barrau

Din această frumoasă parabolă desprindem că orice demers educativ autentic se produce ca urmare a unei întâlniri paideice între pedagog și discipol. Ca să evolueze, copilul are nevoie de un model, de un punct de referință, care să-l îndrume pe calea cea bună în viață. Un model veritabil îl va face pe copil să acționeze, îl va invita la reflecții, îl va schimba... Adevăratul model este pentru un copil momentul crucial de a-și găsi locul potrivit în viață.

Se știe că o persoană poate fi apreciată nu numai după cele realizate efectiv, ci și după ceea ce ar fi putut să facă, dacă alte persoane, în anumite perioade ale vieții sale, i-ar fi ieșit în cale și l-ar fi marcat...

Copiii cu cerințe educaționale speciale fac parte din comunitatea noastră și au nevoie ca noi, pedagogii, „să le ieșim în cale”. Întîlnirea educativă între copilul cu CES și pedagogii săi trebuie să fie adevărată, sinceră, însemnată, chiar decisivă, trebuie să trezească bucurie și dorința reîntîlnirii. Și poate cîndva, amintindu-și de anii de școală, va afirma că *a stat mai mult timp lîngă un trandafir...*

Conceptul de educație incluzivă stipulează că elevul cu cerințe educaționale speciale trebuie susținut și încurajat de învățător/profesor ca să-și dezvăluie personalitatea, să-și valorifice și să-și dezvolte potențialul. Școala, în general, și pedagogii, în special, sînt responsabili, alături de familie, de modelarea personalității, de ceea ce filozoful Constantin Noica numea “devenirea întru ființă a omului”. Cît de pregătit însă este pedagogul ca să ofere sprijinul necesar copilului cu cerințe educaționale speciale? Cu siguranță, e nevoie de o schimbare a atitudinii tuturor angajaților școlii, a altor membri ai comunității față de actul educațional, determinat de procesul incluziunii elevilor cu cerințe educaționale speciale. Or, incluziunea nu înseamnă doar a integra copiii cu cerințe educaționale speciale în mediul școlar, ci și a conștientiza fenomenul diversității umane și a organiza procesul educațional în școală pornind de la această concepție.

Lucrarea „Educație incluzivă. Ghid metodologic pentru instituțiile de învățămînt primar și secundar general” este elaborată în baza ***Metodologiei pentru incluziunea educațională a copiilor cu CES***, elaborată de Keystone Moldova și aprobată de Ministerul Educației (Ordinul nr. 738 din 15 august 2011 „Cu privire la pilotarea educației incluzive în instituțiile de învățămînt”). Lucrarea este un îndemn la cunoaștere, la schimbare de atitudine, la acțiune. Este o invitație la un alt mod de a reflecta asupra misiunii pe care

o are astăzi școala: de a fi templu al educației pentru toți copiii din comunitate, inclusiv pentru cei cu cerințe educaționale speciale. Ghidul se adresează comunității educaționale și are menirea de a sprijini eforturile școlilor din Republica Moldova în aspirațiile lor de a deveni instituții educative pentru toți copiii, prin urmare și instituții incluzive.

În paginile ghidului veți găsi și răspunsuri, mai mult sau mai puțin exhaustive, la întrebări care vizează metodologia educației incluzive în instituția de învățământ. Veți identifica, de asemenea, exemple de bune practici/activități în domeniul incluziunii și situații de reflecție profesională.

Ghidul este alcătuit din patru capitole, structurate pe unsprezece subcapitole. Primul capitol vă familiarizează cu cadrul conceptual și normativ al educației incluzive și cu dimensiunile incluziunii. Cel de-al doilea capitol prezintă modul de constituire și de activitate a Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare – resursă importantă în dezvoltarea educației incluzive în instituția de învățământ. Capitolul al treilea relevă rolul și importanța mai multor factori în crearea mediului incluziv: cadrul didactic, cadrul didactic de sprijin, Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă, familia și comunitatea. În cel de-al patrulea capitol este reflectat modul de autoevaluare a școlii din perspectiva incluziunii educaționale și sînt prezentate modalități de valorificare a educației incluzive în Proiectul de dezvoltare a școlii.

Pe lângă informații, la fiecare capitol se propun sugestii și recomandări practice și exerciții de aplicare.

Semne convenționale

Info

Sugestii și recomandări practice

Aplicații

ABREVIERI

APL – Administrația Publică Locală

CDS – cadrul didactic de sprijin

CES – cerințe educaționale speciale

CG – curriculum general

CA – curriculum adaptat

CM – curriculum modificat

CREI – Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă

CMI – Comisia Multidisciplinară Intrașcolară

PEI – Plan Educațional Individualizat

SAP – Serviciul de Asistență Psihopedagogică

VRS – Valorizarea Rolului Social

CAPITOLUL 1.

ȘCOALA INCLUZIVĂ – O ȘCOALĂ DESCHISĂ PENTRU TOȚI

„... În livadă ne place să avem copaci care rodesc mai devreme sau mai târziu, [...] toate aceste roade sînt bune, nici unul nu este de aruncat. De ce să nu acceptăm în școli minți mai agere sau mai încete? De ce nu le-am ajuta? Pierdem timp, dar cîștigăm satisfacție și respect...”

Comenius

În acest capitol se face o trecere în revistă a celor mai importante aspecte ale cadrului conceptual și normativ al educației incluzive și ale dimensiunilor incluziunii. Demersul schițează cîteva rezultate așteptate, care ar reprezenta realizarea următoarelor obiective:

- Familiarizarea personalului didactic și managerial cu reperele conceptuale ale educației incluzive: fundamente, principii, funcții.
- Esențializarea cadrului normativ pentru implementarea educației incluzive: strategii, program, metodologie, regulament-cadru, standarde.
- Înțelegerea de către personalul didactic și managerial a necesității valorificării în instituția de învățămînt a dimensiunilor incluziunii: politici, practici și culturi incluzive.
- Exersarea abilităților de aplicare a chestionarelor privind indicatorii incluziunii.
- Dezvoltarea unei atitudini pozitive și deschise față de școala incluzivă.

1.1. Cadrul conceptual și normativ pentru implementarea educației incluzive

Concepută ca parte componentă a paradigmei *Educație pentru Toți*, **educația incluzivă** reprezintă o abordare care presupune că *toți copiii trebuie să aibă șanse egale de a frecventa aceeași școală și a învăța împreună cu semenii lor indiferent de capacitățile lor intelectuale sau fizice, de apartenența lor culturală, socială, etnică, rasială, religioasă.*

Prin urmare, educația incluzivă presupune extinderea misiunii instituției de învățămînt de a satisface nevoile unei mari diversități de copii din cadrul comunității.

De fapt, în ultimii ani în sistemul de învățămînt din Republica Moldova s-au făcut mai mulți pași în promovarea anumitor modele de educație incluzivă, însă acest lucru s-a realizat sporadic. Practicile de succes obținute în incluziune s-au datorat, în linii mari, susținerii din partea societății civile și entuziasmului manifestat de unele cadre didactice, de voluntari și de părinți.

Din aceste considerente, aprobarea de către Guvernul Republicii Moldova a **Programului de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011 – 2020**

reprezintă o asumare a responsabilității, la nivel de autoritate statală, de a asigura promovarea incluziunii educaționale pe plan național și local.

În conformitate cu *Programul* dat, educația incluzivă presupune o nouă orientare educativă care pune accentul pe cooperare, parteneriat, pe educația socială și pe valorizarea relațiilor interpersonale. Sînt reorientate scopurile, obiectivele și formele de organizare a educației, este reevaluată atitudinea statului și a societății față de copiii, tinerii, adulții excluși și/sau marginalizați.

Educația incluzivă prevede schimbarea și adaptarea continuă a sistemului educațional la condițiile de oferire a educației de calitate copiilor și tinerilor într-un mediu comun de învățare.

Care sînt reperle conceptuale care determină educația incluzivă?

Cadrul conceptual al educației incluzive este determinat de documente internaționale, care au marcat și au impulsionat noi abordări în domeniul educației. Cele mai importante sînt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul 1. Documente internaționale referitoare la educația incluzivă

- **Declarația Conferinței Mondiale de la Jomtien (1990)**, referitoare la *Educația pentru Toți*, face recomandări statelor lumii cu privire la edificarea sistemelor de educație națională pornind de la dreptul fundamental al fiecărui copil la educație completă și la dezvoltare armonioasă, care să se realizeze în baza pedagogiei centrate pe copil; considerarea diferențelor individuale drept provocare, și nu un obstacol în realizarea dezideratului educațional; acordarea atenției deosebite formării cadrelor didactice, precum și abordării intersectoriale integrate și holistice asupra educației.
- **Declarația de la Salamanca (1994)**, cu privire la realizarea școlii de tip incluziv, reafirmă atașamentul la principiile *Educației pentru Toți* și recunoaște necesitatea de a asigura educația copiilor, tinerilor și a adulților cu cerințe educaționale speciale în cadrul sistemului obișnuit de educație.
- **Forumul Mondial al Educației de la Dakar (2000)** recomandă orientarea procesului educațional spre oferirea șanselor egale de educație tuturor copiilor, spre accesul copiilor excluși și/sau marginalizați la sistemul de educație generală.

Abordată din perspectiva conceptuală, educația incluzivă are la bază **fundamente sociale, pedagogice și psihologice**.

Fundamentele sociale vizează echilibrul dinamic dintre personalitate și societate; adaptarea și integrarea individului în societate.

Fundamentele pedagogice fac referință la teoriile educației și ale învățării; la legitățile generale ale educației; la conceptul de educabilitate.

Fundamentele psihologice se raportează la teoriile dezvoltării personalității; la teoria intervenției timpurii în dezvoltarea copilului; la teoriile evaluării structurilor psihice ale personalității.

Din punct de vedere conceptual, educația incluzivă se întemeiază pe următoarele **principii**:

- principiul dreptului egal la educație;
- principiul egalizării șanselor;
- principiul interesului superior al copilului;
- principiul nondiscriminării, toleranței și al valorificării tuturor diferențelor;
- principiul intervenției timpurii;
- principiul individualizării procesului educativ și al dezvoltării maxime a potențialului fiecărui copil;
- principiul asigurării serviciilor de sprijin;
- principiul flexibilității în activitatea didactică;
- principiul *designului universal*, adică al accesibilității tuturor la un mediu adecvat de educație;
- principiul managementului educațional participativ;
- principiul dreptului părintelui de a alege;
- principiul cooperării și al parteneriatului (17).

Educația incluzivă realizează mai multe **funcții**, în special:

- satisfacerea necesităților educaționale ale tuturor membrilor comunității;
- adaptarea personalității la condițiile vieții cotidiene și integrarea acesteia în societate;
- schimbarea de atitudini, comportamente, conținuturi educaționale acceptând diversitatea copiilor, tinerilor, adulților;
- aplicarea practicilor nondiscriminatorii în procesul de educație;
- prevenirea și combaterea excluderii și/sau marginalizării în educație;
- reformarea școlii și a societății, în ansamblu, întru satisfacerea necesităților educaționale ale tuturor copiilor, tinerilor și ale adulților;
- centrarea procesului educațional pe copil, abordarea fundamentată a intereselor copilului, dezvoltarea respectului de sine, spiritului de toleranță și acceptarea diferențelor;
- orientarea strategică spre trecerea de la adaptarea elevului la diferențele dintre școli la adaptarea învățământului la diferențele dintre elevi;
- ameliorarea continuă a calității educației (Ibidem).

Care este cadrul normativ care determină implementarea educației incluzive?

Cadrul normativ pentru implementarea educației incluzive în învățământul primar și secundar general din Republica Moldova este determinat de o serie de documente internaționale și naționale.

Tablelul 2. Documente referitoare la cadrul normativ al educației incluzive

- Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, la care Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990
- Legea învățământului din Republica Moldova nr.547-XIII, adoptată la 21 iulie 1995
- Hotărârea Guvernului privind aprobarea Strategiei Naționale „Educație pentru Toți” pentru anii 2004–2015, nr. 410 din 04.04.2003
- Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 169 – XVIII din 09.07.2010
- Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011–2015, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.523 din 11 iulie 2011 și Planul consolidat de acțiuni pentru sectorul educației (2011–2015), aprobat prin Ordinul ministrului educației nr. 849 din 29 noiembrie 2010
- Programul de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011–2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 523 din 11.07.2011

Cadrul normativ pentru implementarea educației incluzive a fost dezvoltat în continuare de *Metodologia pentru incluziunea educațională a copiilor cu CES*, elaborată de Keystone Moldova (Anexa nr. 1).

Metodologia *Keystone Moldova* propune următoarele etape în implementarea educației incluzive:

- Identificarea copiilor cu cerințe educaționale speciale.
- Formarea Comisiilor Multidisciplinare Intrașcolare și evaluarea mediului educațional familial, evaluarea inițială și evaluarea complexă, elaborarea PEI.
- Asistarea copiilor și a familiilor lor în procesul incluziv.
- Dezvoltarea mediului incluziv prin instruirea cadrelor didactice din fiecare școală, a cadrelor didactice de sprijin, a membrilor comisiei multidisciplinare și a coordonatorilor centrelor; sensibilizarea părinților, a colegilor de clasă și a membrilor comunității.
- Monitorizarea și evaluarea incluziunii educaționale a copiilor cu cerințe educaționale speciale.

Conform prevederilor *Metodologiei* – dezvoltarea cadrului legal și normativ – au fost elaborate *Regulamentul-cadru* și *Standardele de funcționare a unității de învățământ general incluzive* (Anexa nr 2; Anexa nr. 3). Aceste documente, la moment în varianta de proiect, sînt implementate în școlile-pilot.

Ce stipulează Regulamentul-cadru referitor la incluziunea educațională?

Regulamentul-cadru oferă răspuns la mai multe întrebări care vizează atribuțiile și responsabilitățile conducerii instituției, ale personalului didactic și ale celui specializat raportate la elevii cu CES. De asemenea, este reliefat specificul includerii elevilor cu CES în procesul educațional, precum și rolul părinților în dezvoltarea copiilor cu cerințe educaționale speciale.

Conform Regulamentului-cadru, instituția de învățământ este obligată să școlarizeze și copiii cu cerințe educaționale speciale și să asigure accesul fizic al acestor copii la mediul școlar.

Un rol aparte în implementarea educației incluzive în școală îl are Comisia Multi-disciplinară Intrașcolară care, potrivit Regulamentului, reprezintă cadrul instituțional de acțiune ce asigură accesul la educație al elevilor cu CES, oferind servicii specializate de informare, documentare, consiliere, proiectare și elaborare de planuri educaționale individualizate, de monitorizare și de evaluare etc.

Documentul prevede, de asemenea, crearea în instituția de învățământ a unui serviciu de sprijin pentru copiii cu cerințe educaționale speciale din școală și din comunitate - centrul de susținere educațională (Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă – n.n.).

Articolul 13 al Regulamentului face referință la îndatoririle directorului instituției de învățământ incluzive. Astfel, acesta „cunoaște și aplică principiile educației incluzive prin respectarea diversității, inițiază și realizează accesul la educație și participarea la viața socială a tuturor copiilor din comunitate; identifică și implementează resursele umane și materiale pentru ameliorarea performanțelor elevilor, inclusiv ale elevilor cu cerințe educaționale speciale”.

În instituția de învățământ incluzivă activează și servicii educaționale (cadru didactic de sprijin, psiholog, pedagog etc.) care acordă servicii de suport în incluziunea educațională și socială a copiilor cu cerințe educaționale speciale (Art.49).

În conformitate cu Regulamentul, procesul de studiu pentru copiii cu cerințe educaționale speciale se realizează cu ajutorul învățătorului/profesorului/cadrului didactic de sprijin.

Elevii cu cerințe educaționale speciale pot avea un program redus, stabilit și aprobat de către CMI/SAP și administrația instituției de învățământ.

Ce reprezintă Standardele de funcționare a unității de învățământ general incluzive?

Standardele de funcționare a unității de învățământ general incluzive reprezintă un alt document important care dezvoltă cadrul normativ de implementare a educației incluzive. Standardele sînt norme obligatorii pentru instituțiile de învățământ general incluzive din Republica Moldova, a căror aplicare garantează asigurarea unui nivel minim obligatoriu de calitate a procesului educativ incluziv.

Standardele cuprind șapte dimensiuni care sînt determinante în funcționarea instituției de învățământ general incluzive: *Incluziune; Eficiență; Sănătate, siguranță și protecție; Resurse financiare; Resurse umane; Resurse fizice; Relație școală – comunitate.*

Fiecărui standard îi corespund indicatori specifici de performanță, care direcționează spre obținerea anumitor caracteristici ale instituției de învățământ general incluzive.

Standardele sînt o resursă comprehensivă care ghidează instituția școlară în dezvoltarea educației incluzive. Totodată, menționăm că *Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului* (proiect), elaborate recent, conțin dimensiunea *Incluziune educațională*, care este operaționalizată pe domenii și indicatori.

Care este rolul Standardelor de funcționare a unității de învățământ general incluzive?

Rolul Standardelor constă în:

- a institui un cadru comun de referință pentru asigurarea funcționalității instituției de învățământ general incluzive;
- a orienta instituțiile de învățământ general incluzive în procesul de autoevaluare în scopul aprecierii independente a propriilor rezultate și a identificării domeniilor în care urmează îmbunătățirea performanțelor;
- a oferi un cadru pentru redactarea rapoartelor instituționale de autoevaluare;
- a servi drept bază pentru evaluarea externă.

1.2. Dimensiuni și indicatori ai incluziunii

Care sînt dimensiunile și indicatorii incluziunii?

Practica internațională privind educația incluzivă demonstrează că în implementarea incluziunii educaționale în instituția de învățământ se interpenetrează trei dimensiuni importante: politicile, practicile și cultura (*Indexul incluziunii școlare*, traducere M. Pantea). Pentru desfășurarea oricărui proces educațional, inclusiv cel de dezvoltare a educației incluzive, se pornește de la stabilirea obiectivelor și a direcțiilor de acțiune (formularea politicilor), apoi se aplică un set de practici care conduc la schimbările preconizate de obiective. Procesul derulează spre o anumită situație educațională, care solicită și dezvoltă un cadru cultural specific. Fiecare dimensiune este structurată în două secțiuni și este însoțită de indicatori de incluziune. În tabelele ce urmează sînt prezentate dimensiunile incluziunii și un set de indicatori asociați fiecărei dimensiuni (13).

Tabelul 3. Dimensiunea A – Crearea *culturilor* incluzive

Dimensiunea A – Crearea *culturilor* incluzive (secțiuni: consolidarea comunității, stabilirea valorilor incluzive)

Această dimensiune creează o comunitate autentică, atrăgătoare, stimulantă, bazată pe relații de colaborare, în care fiecare persoană este prețuită ca fiind capabilă de performanțe valoroase. Ea dezvoltă valori incluzive împărtășite atât de personalul didactic, cât și de elevi și părinți/tutori. Principiile și valorile culturale școlare incluzive ghidează deciziile cu privire la politicile și practicile de zi cu zi la clasă, astfel încît dezvoltarea școlară devine un proces continuu. Această dimensiune se referă atât la imaginea reală a unei școli, cât și la imaginea transmisă despre aceasta.

Indicatori

A.1. Consolidarea comunității

- A.1.1. Fiecare se simte acceptat în școală.
- A.1.2. Elevii se ajută reciproc.
- A.1.3. Membrii personalului școlii colaborează.
- A.1.4. Personalul școlii și elevii se respectă reciproc.
- A.1.5. Există relații de parteneriat între personalul școlii și părinți.
- A.1.6. Învățătorii/profesorii și cadrul didactic de sprijin muncesc împreună amical.
- A.1.7. Comunitatea locală este implicată în viața școlii.

A.2. Stabilirea valorilor incluzive

- A.2.1. Așteptările sînt mari pentru toți elevii.
- A.2.2. Personalul școlii, elevii și părinții împărtășesc filozofia incluziunii.
- A.2.3. Elevii sînt tratați în mod egal.
- A.2.4. Personalul școlii și elevii sînt respectați atît pentru calitățile omenești, cît și pentru rolurile îndeplinite în școală.
- A.2.5. Personalul tinde să înlătore barierele în învățare și în participare la activitățile vieții școlare sub toate aspectele.
- A.2.6. Școala se străduie să lichideze toate formele de discriminare.

Tabelul 4. Dimensiunea B – Producerea *politicilor* incluzive

Dimensiunea B – Producerea *politicilor* incluzive

(secțiuni: dezvoltarea școlii pentru toți, organizarea suportului pentru diversitate)

Această dimensiune oferă siguranța că incluziunea este tratată în toate documentele de politică educațională ale școlii. Politicile încurajează participarea tuturor elevilor și a personalului instituției în viața școlii și minimalizează presiunile de excludere. Toate politicile presupun strategii clare, bine structurate pentru schimbare. Politica incluziunii se sprijină pe activitățile care dezvoltă capacitatea personalului școlii de a respecta diversitatea elevilor.

Indicatori:

B.1. Dezvoltarea școlii pentru toți

- B.1.1. Modalitățile de angajare și de promovare a personalului sînt corecte.
- B.1.2. Toți noii angajați sînt ajutați să-și găsească locul potrivit în școală.
- B.1.3. Școala îi acceptă pe toți elevii din circumscripția sa.
- B.1.4. Școala este preocupată de organizarea condițiilor de acces pentru toate persoanele.
- B.1.5. Toți elevii noi sînt ajutați să se acomodeze cît mai ușor la condițiile școlii.
- B.1.6. Școala este preocupată de organizarea activităților în grup, astfel încît toți elevii să se simtă valoroși.

B.2. Organizarea suportului pentru diversitate

- B.2.1. Toate formele de sprijin sînt coordonate cu specialiștii în domeniul incluziunii.
- B.2.2. Cadrele didactice sînt ajutate să respecte diversitatea de nevoi ale elevilor prin variate activități de perfecționare a personalului.
- B.2.3. Atitudinile și comportamentul personalului față de copiii cu cerințe educaționale speciale sînt incluzive.
- B.2.4. Pentru lichidarea barierelor în învățare și în participarea activă a tuturor elevilor se folosesc toate instrumentele didactice legale.
- B.2.5. Elevilor reprezentanți ai diferitor grupuri etnice la fel li se acordă sprijin.
- B.2.6. În sprijinul oferit copilului, pedagogul va coordona acțiunile de comportament, de adaptare curriculară a materiei de studiu și de suport în procesul învățării.
- B.2.7. Presiunile pentru excludere din motive disciplinare sînt reduse.
- B.2.8. Barierele în învățare sînt reduse.
- B.2.9. Violența de limbaj este exclusă din comunicare.

Tabelul 5. Dimensiunea C – Desfășurarea *practicilor* incluzive

Dimensiunea C – Desfășurarea *practicilor* incluzive (secțiuni: dirijarea învățării, mobilizarea resurselor)

Această dimensiune dezvoltă practicile școlare care reflectă culturile incluzive și politicile instituției. Practici înseamnă lecții/activități educaționale și modul în care ele se desfășoară – în cadrul și în afara clasei – astfel încît să motiveze includerea tuturor elevilor și să respecte diversitatea acestora. Participarea tuturor elevilor se face prin încurajarea lor de a se implica activ în toate activitățile educative prin valorizarea cunoștințelor și a experiențelor acumulate/căpătate în afara școlii. Personalul identifică resurse materiale și umane implicînd elevi, părinți și resurse ale comunității care pot fi mobilizate pentru a susține învățarea și participarea.

Indicatori

C.1. Dirijarea învățării

- C.1.1. Predarea este planificată ținînd cont de procesul de învățare a tuturor elevilor.
- C.1.2. Lecțiile încurajează participarea tuturor elevilor.
- C.1.3. Lecțiile stimulează înțelegerea și acceptarea diferențelor.
- C.1.4. Elevii sînt implicați activ în propriul lor proces de învățare.
- C.1.5. Elevii învață prin cooperare.
- C.1.6. Evaluarea contribuie la creșterea performanțelor elevilor.
- C.1.7. Disciplina în clasă se bazează pe respect reciproc.
- C.1.8. Profesorii planifică, predau și evaluează în parteneriat.
- C.1.9. Cadrul didactic de sprijin susține învățarea și participarea tuturor elevilor.

C.2. Mobilizarea resurselor

- C.2.1. Diferențele dintre elevi sînt folosite ca resurse pentru predare și învățare.
- C.2.2. Experiența de viață a personalului este valorificată maximal.
- C.2.3. Personalul antrenează diverse resurse pentru a susține învățarea și participarea elevilor.
- C.2.4. Resursele comunității sînt cunoscute de personalul școlii, care va recurge la ele.
- C.2.5. Resursele școlii sînt distribuite corect, astfel încît să susțină incluziunea.

Indicatorii de incluziune, asociați fiecărei dimensiuni, reflectă situația ideală și pot fi folosiți ca punct de referință în scopul analizei/descrierii situației din școală privind incluziunea, dar și pentru a direcționa activitățile de revizuire/dezvoltare/ameliorare. În funcție de specific, instituțiile de învățământ sînt în drept să excludă sau să includă anumiți indicatori.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI METODICE

De ce e bine să cunoaștem/să aplicăm indicatorii incluziunii?

În parcurgerea pașilor de edificare a unei instituții de învățământ incluzive este necesar a porni de la stabilirea clară a politicilor incluzive, apoi a trece la dezvoltarea în instituție a practicilor incluzive, care, în final, vor conduce la crearea culturii incluzive. Prin urmare, este bine ca personalul managerial și cel didactic să se familiarizeze cu dimensiunile și cu indicatorii incluziunii. Or, aceștia reflectă toate aspectele necesare incluziunii. De asemenea, este important ca indicatorii nu doar să fie cunoscuți de către personalul școlii, dar și aplicați în practică, iar rezultatele obținute – valorificate.

Pentru ca indicatorii să fie utilizați corect și să ofere informații relevante cu privire la situația din școală, pentru fiecare au fost elaborate chestionare (a vedea *Indexul incluziunii școlare*, partea a 3-a). La discreția instituției, unele întrebări din chestionar pot fi eliminate, iar altele incluse. În funcție de specificul indicatorului, chestionarul poate fi completat de către profesori, elevi, părinți, alți membri ai comunității.

Prezentăm două chestionare-modele: primul corespunde indicatorului A.1.6. *Învățătorii/profesorii și cadrul didactic de sprijin muncesc împreună amical* (Dimensiunea A – Crearea culturilor incluzive, secțiunea A.1 – Consolidarea comunității). Al doilea chestionar vizează indicatorul B.1.4. *Școala este preocupată de organizarea condițiilor de acces pentru toate persoanele* (Dimensiunea B – Crearea politicilor incluzive, secțiunea B.1 – Dezvoltarea școlii pentru toți). Enunțurile vor fi formulate ca întrebări de tipul: „În ce măsură...”, iar răspunsurile vor fi selectate din variantele propuse: *total de acord; parțial de acord; dezacord*. Aceste chestionare (dar și altele care pot fi selectate/adaptate din *Index*) pot fi aplicate în cadrul unui seminar metodologic din instituție, la ședințele de catedră, la Consiliile profesoriale, la orele de dirigenție, la adunările cu părinții etc.

Tabelul 6. Chestionar în baza indicatorului *Învățătorii/profesorii și cadrul didactic de sprijin muncesc împreună amical*

Indicator: *Învățătorii/profesorii și cadrul didactic de sprijin muncesc împreună amical.*

1. Cunoasc învățătorii/profesorii rolul și responsabilitățile cadrului didactic de sprijin?
2. Cunoaște cadrul didactic de sprijin structura organizațională a școlii și responsabilitățile învățătorilor/profesorilor?
3. Este acceptat pe deplin cadrul didactic de sprijin; poate acesta contribui în permanență la realizarea activităților din școală?

4. Sînt cunoscute și apreciate cunoștințele și capacitățile cadrului didactic de sprijin?
5. Sînt informate pe deplin cadrele didactice de sprijin despre politicile școlare?
6. Este satisfăcut cadrul didactic de sprijin de contribuția personală la desfășurarea activităților din școală?
7. Simte cadrul didactic de sprijin că contribuția sa este prețuită?
8. Dispune cadrul didactic de sprijin de aceleași oportunități de calificare la locul de muncă pe care le au învățătorii/profesorii?
9. Abordează la fel învățătorii/profesorii din școală și cadrul didactic de sprijin elevii cu cerințe educaționale speciale?
10. Au aceleași viziuni învățătorii/profesorii și cadrul didactic de sprijin cu privire la identificarea elevilor care trec prin situații dificile și modul de ajutorare a acestora?

Întrebări suplimentare

...

...

Tabelul 7. Chestionar în baza indicatorului *Școala este preocupată de organizarea condițiilor de acces pentru toate persoanele*

Indicator: *Școala este preocupată de organizarea condițiilor de acces pentru toate persoanele.*

1. Sînt luate în considerare nevoile persoanelor cu deficiențe de văz, de auz, motorii etc. pentru a face clădirea școlii accesibilă?
2. Este preocupată instituția de accesibilizarea spațiului școlii, inclusiv a sălilor de clasă, coridoarelor, localului grupului sanitar, curții, terenurilor de joacă/de sport, cantinei?
3. Sînt consultate asociațiile de profil ale persoanelor cu dizabilități cu privire la asigurarea accesului în școală?
4. Fac parte proiectele de îmbunătățire a accesului în clădirea școlii din planul de dezvoltare strategică a instituției?
5. Colaborează instituția școlară cu Administrația Publică Locală în vederea îmbunătățirii accesului în clădirea școlii?

Întrebări suplimentare

...

...

Răspunsurile la întrebările din chestionare pot deveni un cadru de referință pentru:

- colectarea informației cu referire la situația educației incluzive în școală;
- identificarea priorităților pentru schimbare și includerea acestora în Proiectul de dezvoltare a școlii;
- implementarea priorităților în activitatea educațională la nivel de școală și de clasă
- etc.

APLICAȚII

1. Comentați mottoul capitolului (în scris, utilizând metoda *Agenda cu notițe paralele*, sau oral în cadrul unei discuții dirijate cu colegii). Ați întâlnit/întilniți/ați dori să întâlniți în activitatea profesională situații educaționale care să confirme justetea acestei afirmații? Justificați.
2. Specificați reperele conceptuale ale educației incluzive.
3. Enumerați documentele care stabilesc cadrul normativ pentru implementarea educației incluzive în învățământul secundar general din Republica Moldova.
4. Examinați la Consiliul profesoral *Regulamentul-cadru al instituției de învățământ general incluzive (Anexa nr. 2)*. Stabiliți ce responsabilități și atribuții aveți pentru dezvoltarea educației incluzive (instituția, în ansamblu, și fiecare membru al colectivului, în parte).
5. Examinați și discutați, în cadrul unui seminar metodologic, dimensiunile și indicatorii incluziunii. Stabiliți cât de potriviți sînt indicatorii propuși pentru instituția Dvs.? Ce alți indicatori propuneți? De ce?
6. Organizați o ședință în care să vă familiarizați cu *Indexul incluziunii școlare*. Selectați cîteva chestionare propuse în *Index* (partea a 3-a) și examinați întrebările. Care întrebări considerați că trebuie excluse? Ce întrebări credeți că mai trebuie adăugate? Elaborați o nouă variantă a chestionarelor și decideți asupra modalității de aplicare (vor fi antrenate doar profesorii sau și elevii, părinții?). Aplicați chestionarele și prelucrați-le. La ce vă pot folosi datele obținute (de ex. pentru identificarea situației reale din instituție privind incluziunea educațională; pentru îmbunătățirea procesului didactic la disciplină; pentru revizuirea proiectului de dezvoltare a școlii etc.)?
7. Discutați cu colegii de catedră și răspundeți la întrebarea: „*Ce avantaje ar avea școala noastră dacă ar implementa eficient educația incluzivă?*”
8. Cum înțelegeți mesajul maximei: „Mai presus de neștiutori sînt cei care citesc; mai presus de cei care citesc sînt cei care rețin; mai presus de cei care rețin sînt cei care înțeleg; mai presus de cei care înțeleg sînt cei activi”(Bohtlingk)? Ce credeți că mai aveți de întreprins pentru a deveni cu adevărat activi în implementarea incluziunii în instituția Dvs.?

CAPITOLUL 2.

COMISIA MULTIDISCIPLINARĂ INTRAȘCOLARĂ – RESURSĂ PENTRU DEZVOLTAREA EDUCAȚIEI INCLUZIVE

*„Fiecare dintre noi are nevoie
de ajutorul fiecăruia dintre noi.”*

B. Brecht

Un pas important în promovarea dimensiunilor incluziunii în instituția de învățămînt/comunitate este constituirea Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare (CMI). Pentru a-și îndeplini eficient atribuțiile, membrii Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare trebuie să fie instruiți/să se autoinstruiască în corespundere cu responsabilitățile pe care urmează să le exercite în vederea facilitării incluziunii educaționale a copiilor cu CES.

Acest capitol reprezintă un suport instructiv-metodologic în activitatea CMI și vizează realizarea următoarelor obiective:

- familiarizarea Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare/a personalului didactic/managerial cu cele mai importante aspecte referitoare la activitatea CMI: componența, roluri, responsabilități, mod de funcționare;
- dezvoltarea abilităților membrilor CMI privind evaluarea inițială a copiilor cu CES;
- informarea/formarea CMI și a personalului didactic în scopul elaborării-implementării-evaluării Planului Educațional Individualizat.

2.1. Roluri și responsabilități ale Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare

Ce reprezintă Comisia Multidisciplinară Intrașcolară?

Comisia Multidisciplinară Intrașcolară (CMI) reprezintă cadrul instituțional de acțiune care asigură accesul la educație al copiilor cu CES, dar și sprijin informațional psihopedagogic personalului managerial, cadrelor didactice, părinților/tutorelui – tuturor celor care sînt implicați în incluziunea educațională a copiilor cu CES (E. Vrasmaș, 2005).

Comisia Multidisciplinară Intrașcolară este un element inovativ în managementul educațional al instituției de învățămînt primar și secundar general din Republica Moldova.

Scopul CMI este de a contribui la formularea politicilor/dezvoltarea practicilor/formarea culturilor incluzive în școală.

Care este componența Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare?

Comisia Multidisciplinară Intrașcolară se formează din specialiști care reprezintă instituția de învățământ. Astfel, din componența CMI fac parte:

- Directorul instituției de învățământ sau directorul-adjunct/directorii-adjuncți
- Coordonatorul Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă
- Cadrul didactic de sprijin
- Psihopedagogul
- Psihologul școlar
- Dirigintele (în clasa căruia sînt copii cu CES)
- Logopedul
- Asistentul medical

În funcție de situație, din componența CMI poate face parte asistentul social din comunitate etc.

Decizia privind constituirea Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare se aprobă la Consiliul profesoral, iar directorul instituției emite ordinul de validare.

Ce responsabilități are Comisia Multidisciplinară Intrașcolară?

Reieșind din scopul cuprinzător pe care îl urmărește Comisia Multidisciplinară Intrașcolară, responsabilitățile acesteia sînt foarte variate. Comisia Multidisciplinară Intrașcolară este dirijată de un coordonator care, de obicei, este directorul sau directorul-adjunct al unității de învățământ.

În tabelul de mai jos sînt sintetizate cele mai importante responsabilități ale CMI și ale coordonatorului acesteia.

Tabelul 8. Responsabilități ale Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare și ale coordonatorului CMI

Comisia Multidisciplinară Intrașcolară*

- elaborează un plan anual de activitate;
- identifică copiii cu CES din localitate/școală în colaborare cu asistentul social și cel medical (în baza criteriilor) și elaborează lista copiilor cu CES;
- efectuează evaluarea inițială a copiilor cu CES din comunitate;
- colaborează cu Serviciul raional/municipal de Asistență Psihopedagogică (SAP), care efectuează evaluarea complexă/multidisciplinară a copiilor cu CES;
- decide constituirea echipelor de elaborare a PEI pentru fiecare copil cu CES și le propune spre aprobare Consiliului profesoral;
- acordă asistență echipelor PEI în elaborarea, implementarea, evaluarea PEI;
- dirijează și monitorizează procesul de elaborare, implementare, evaluare a planurilor educaționale individualizate;
- apreciază calitatea procesului de instruire și educație a copiilor cu CES (asistență la ore și în cadrul activităților extrașcolare și comunitare);
- oferă asistență cadrelor didactice, părinților și membrilor comunității în incluziunea educațională a copiilor cu CES;

- participă la autoevaluarea școlii din perspectiva educației incluzive în baza standardelor și înaintează sugestii de ameliorare;
- valorifică practicile de succes în incluziune și promovează tendințele actuale în domeniul educației incluzive.

Coordonatorul CMI

- organizează și dirijează activitatea CMI;
- prezintă deciziile, planurile și rapoartele de activitate ale CMI la Consiliul profesoral;
- încurajează stabilirea unui parteneriat viabil cu familia, personalul didactic, instituțiile publice din comunitate și ONG-uri pentru facilitarea incluziunii educaționale și sociale a copiilor cu CES;
- organizează și facilitează activitățile desfășurate de CMI: identificarea și evaluarea copiilor cu CES; elaborarea, implementarea, reevaluarea PEI; monitorizarea și evaluarea progresului copiilor cu CES;
- valorifică experiența psihopedagogică pozitivă și promovează educația incluzivă prin publicarea materialelor în mass-media locală și națională, precum și prin organizarea meselor rotunde, întrunirilor metodice, vizitelor de studiu etc;
- acordă suport informațional familiilor în vederea stabilirii unor cerințe unice față de copilul cu CES și a asigurării continuității procesului incluziv;
- este responsabil de portofoliul CMI, care cuprinde documentația de rigoare:
  - ordin de formare;
  - planuri și rapoarte de activitate;
  - bază de date a copiilor cu CES;
  - PEI-uri și date despre echipele de elaborare a PEI;
  - procese-verbale ale ședințelor CMI;
  - materiale-suport.

*În *Anexa nr. 4* sînt enumerate responsabilitățile membrilor CMI: directorul instituției, cadrul didactic de sprijin, psihologul școlar, asistentul social, asistentul medical.

Cine sînt partenerii Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare?

Comisia Multidisciplinară Intrașcolară are rolul de a facilita crearea unui mediu incluziv în instituția de învățămînt/localitate. Acest deziderat va putea fi atins prin dezvoltarea unei colaborări strînse și fructuoase între CMI și părinți, cadre didactice, factori de decizie, ONG și membri ai comunității. Principalii parteneri ai CMI sînt reprezentați în schema din *figura 1*.

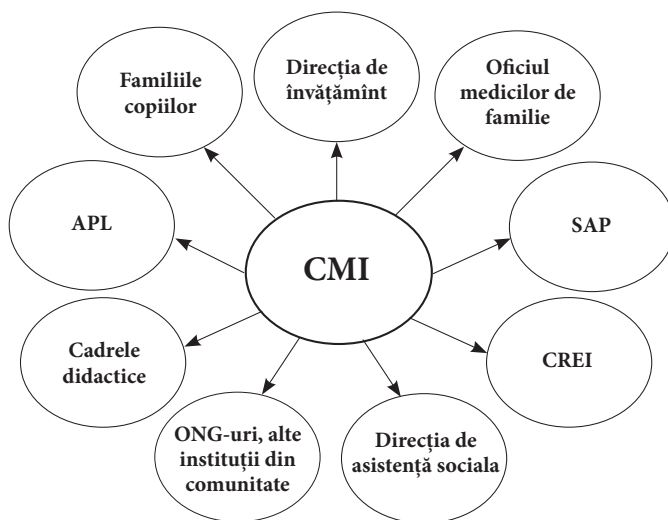

Figura 1. Parteneri ai Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare (CMI)

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI METODICE

Un prim pas în activitatea CMI este elaborarea unui plan de activitate funcțional și realist. Acesta trebuie să conțină obiective clare, măsurabile, activități concrete de realizare a obiectivelor și indicatori. Planul trebuie să prevadă convocarea unui număr rezonabil de ședințe (de exemplu, o dată în lună) la care să fie abordate subiecte tematice. Întrucât responsabilitățile CMI sînt multe și complexe, planul va schița organizarea unor activități/acțiuni care se vor desfășura în școală și în comunitate.

Prezentăm o posibilă structură a planului de activitate al CMI.

Plan de activitate al Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare

Obiective:

- *De exemplu:* Identificarea elevilor cu CES din școală și din comunitate în baza unor criterii stabilite, în colaborare cu administrația școlii și cu asistentul social.
- etc.

Nr. crt.	Activități	Termene de realizare	Indicatori de realizare	Responsabili	Observații
1.	<i>De exemplu:</i> Elaborarea planului de activitate al CMI	Se indică data desfășurării	Plan de activitate elaborat	Se indică membrii CMI responsabili de ședință	
2.	<i>De exemplu:</i> Aprobarea planurilor educaționale individualizate		PEI aprobate		

3.	<i>De exemplu:</i> Repartizarea orelor cadrelor didactice de sprijin și întocmirea orarului		Orar întocmit pentru CDS		
etc.					

Ce teme/subiecte pot fi proiectate pentru activitățile Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare?

Experiența unor școli aflate în experimentul de implementare a metodologiei de incluziune educațională a copiilor cu CES a demonstrat că comisiile multidisciplinare intrașcolare au desfășurat activități care să încurajeze incluziunea educațională a copiilor cu CES și să contribuie la crearea mediului incluziv. Prezentăm, în acest sens, unele secvențe din planurile și rapoartele de activitate ale CMI, care pot fi preluate sau adaptate.

Astfel, CMI din unele școli-pilot și-au propus să realizeze o serie de obiective, cum ar fi:

- ✓ Elaborarea planului de activitate al CMI.
- ✓ Constituirea echipelor PEI.
- ✓ Elaborarea PEI.
- ✓ Analiza rezultatelor monitorizării procesului de instruire și de educație a copiilor cu CES.
- ✓ Analiza evaluărilor semestriale ale copiilor cu CES.
- ✓ Evaluarea PEI.
- ✓ etc.

Printre activitățile realizate de CMI din unele școli-pilot pot fi nominalizate:

- ✓ Aplicarea chestionarelor de evaluare a mediului educațional al familiei copilului cu CES (în colaborare cu asistentul social).
- ✓ Evaluarea inițială a copiilor cu CES.
- ✓ Acordarea de asistență cadrelor didactice care lucrează cu copiii cu CES.
- ✓ Organizarea seminarelor pentru cadrele didactice, părinți, elevi etc.
- ✓ etc.

Cum poate fi asigurată o bună funcționare a Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare?

Pentru ca activitatea Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare să fie eficientă, e bine ca membrii acesteia să ia în considerare următoarele sugestii:

- Implicarea *activă* în proiectarea și realizarea activităților CMI.
- Stabilirea *obiectivelor comune* și asigurarea că fiecare membru al CMI contribuie la realizarea lor.
- Manifestarea conștiințiozității, punctualității, bunului tact și a respectului față de copil.

- Negocierea soluțiilor optime, pornind de la respectarea interesului superior al copilului.
- Luarea unor decizii clare și neapărat în favoarea copilului.
- Monitorizarea eficienței deciziilor luate.
- Rezolvarea constructivă a conflictelor apărute.
- Păstrarea confidențialității privind informația deținută despre copilul cu CES.

2.2. Atribuțiile Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare și ale Serviciului de Asistență Psihopedagogică în evaluarea necesităților de suport pentru copiii cu cerințe educaționale speciale

INFO

Evaluarea reprezintă un proces complex, continuu, dinamic, de cunoaștere și de estimare cantitativă și calitativă a particularităților dezvoltării și a capacității de învățare a copilului. Evaluarea necesităților de suport pentru realizarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES presupune colectarea de informații cât mai complete, interpretarea de date, punerea problemelor și rezolvarea lor în scopul orientării deciziei și intervenției care să răspundă necesităților celor cărora le sînt adresate.

Este foarte important ca evaluarea să se realizeze într-o atmosferă empatică, deplină încredere și de respect față de copii și părinții acestora. În procesul de evaluare este esențial parteneriatul cu părinții. Or, aceștia sînt în drept să fie consultați și să se implice în luarea deciziilor. Evaluarea presupune o abordare multidimensională: socială, psihologică, educațională și medicală.

Care sînt principiile care stau la baza procesului de evaluare a copilului cu CES?

Procesul de evaluare a copiilor cu CES se bazează pe mai multe principii (cf. 20; A.Gherguț, 2006) care sînt reflectate în *tabelul 9*.

Tabelul 9. Principii care stau la baza procesului de evaluare a copilului cu CES

• Evaluarea trebuie să fie subordonată interesului superior al copilului.   • Evaluarea trebuie axată pe potențialul de dezvoltare al copilului.   • Evaluarea trebuie să determine nivelul actual de dezvoltare, pentru a oferi un prognostic și recomandări privind dezvoltarea copilului în continuare în integralitatea sa.   • Evaluarea presupune o muncă în echipă, cu participarea activă și responsabilă a tuturor specialiștilor implicați.   • Evaluarea se bazează pe un parteneriat real cu beneficiarii direcți ai acestei activități: copilul și persoanele care îl au în ocrotire.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI METODICE

Cum poate fi organizat demersul evaluativ al necesităților de suport pentru copiii cu cerințe educaționale speciale?

Potrivit *Metodologiei pentru incluziunea educațională a copiilor cu CES*, administrația școlii, CMI, împreună cu asistentul social, vor elabora, în baza unor criterii stabilite din timp, o listă a copiilor cu CES din comunitate și din școală care întâmpină dificultăți în procesul educațional. Această primă etapă se desfășoară pînă la începutul anului școlar (dar și pe parcurs, în cazul în care copilul a sosit în localitate în decursul anului) și are drept scop de a identifica copiii cu CES din comunitate și din școală în vederea evaluării necesităților de suport pentru incluziunea educațională.

În cadrul celei de-a doua etape se va efectua evaluarea primară a necesităților de suport pentru realizarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES. În acest scop CMI, în colaborare cu asistentul social, va evalua mediul educațional în familia copilului cu CES. Un instrument de evaluare pertinent, care a fost deja aplicat în comunitățile incluse în proiectul „Acces egal la educație”, este chestionarul (*Anexa nr. 5*).

În structura chestionarului au fost puse în evidență întrebări cu privire la situația educațională a copilului și dificultățile cu care acesta se confruntă în procesul educațional, precum și întrebări cu referire la mediul educațional din familie, cu accent pe următoarele aspecte: condițiile materiale; relațiile în familie (părinți–copii, copil–copil, părinte–părinte); atitudinea părintelui/părinților față de procesul de educație/instruire; nivelul de implicare a părinților în instruirea și educația copilului (relația cu școala, planuri de viitor). Colectarea de informații, ca urmare a aplicării chestionarului, și interpretarea datelor vor permite identificarea unor necesități de suport real pentru realizarea incluziunii educaționale a copilului cu CES.

A treia etapă în evaluarea necesităților de suport pentru realizarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES va viza evaluarea complexă, multidimensională (cu acordul părinților) a copilului cu CES, care este realizată de către Serviciul de Asistență Psihopedagogică (raional/municipal). Conform *Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului de Asistență Psihopedagogică*, evaluarea complexă se realizează în baza solicitării instituției de învățămînt, printr-un demers scris, cu anexarea rezultatelor evaluării inițiale efectuate de către Comisia Multidisciplinară Intrașcolară. Potrivit p. 15 al Regulamentului, SAP realizează evaluarea complexă a copiilor care include (20):

- a) stabilirea particularităților individuale ale copilului din punct de vedere emoțional, motoric, cognitiv, verbal, social etc. și identificarea punctelor forte și a necesităților speciale de dezvoltare a copilului;
- b) determinarea formelor de incluziune (totală, parțială, ocazională) a copilului în activitățile educaționale la nivel de clasă și instituție;
- c) stabilirea formelor de adaptări: de mediu, de asistență psihopedagogică și de evaluare;
- d) stabilirea cerințelor educaționale speciale, a măsurilor de intervenție și a serviciilor de suport pentru incluziunea educațională.

În urma evaluării, SAP elaborează un raport de evaluare care conține rezumatul fiecărui tip de evaluare, cu formularea concluziilor și a recomandărilor corespunzătoare, precum și concluzia generală de stabilire/nestabilire a cerințelor educaționale speciale, a măsurilor de intervenție și a serviciilor de suport pentru incluziunea educațională.

Rezultatele evaluării complexe se pun la dispoziția instituției de învățământ în care este înscris copilul și stau la baza elaborării acțiunilor privind incluziunea educațională a acestuia, a planurilor educaționale individualizate și/sau de asistență. Toate acestea vor servi drept recomandări pentru părinți, cadre didactice și cadrele didactice de sprijin, alți specialiști care asistă copilul în procesul de incluziune educațională (Ibidem).

În cadrul proiectului „Acces egal la educație” au fost aplicate instrumente de evaluare, cum ar fi: fișa psihopedagogică, ancheta socială, fișa medicală etc.

Ancheta socială (*Anexa nr.6*) cuprinde informații cu referire la mediul familial al copilului cu CES, reliefându-se întrebările ce vizează componența nucleului familial, studiile membrilor familiei, starea economică a familiei, aspecte psihosociale privind atitudinea familiei față de dizabilitatea copilului, participarea la programele de reabilitare. Din informația selectată s-au tras concluzii privind condițiile de trai ale copilului și relațiile dintre membrii familiei. Formularul de anchetă socială se încheie cu notarea de către evaluatori a recomandărilor privind desfășurarea procesului educațional.

Datele privind anamneza și starea somatică a copilului cu CES se consemnează de către specialiști în fișa medicală (*Anexa nr. 7*). Ținându-se cont de diagnosticul medical principal și diagnosticurile adiacente, de tratamentul urmat și de evoluția clinică în timpul și după tratament, se identifică necesitățile și, în baza lor, sînt elaborate recomandări pentru organizarea procesului educațional.

Fișa de evaluare psihopedagogică a copilului cu CES (*Anexa nr. 8*) este un instrument care oferă un tablou amplu al evoluției copilului și al comportamentelor acestuia. Fișa cuprinde rubricile:

- date generale despre copil;
- date despre familie;
- situația educațională;
- trăsăturile dominante de caracter;
- caracteristicile dezvoltării copilului (dezvoltarea senzorial-perceptivă; dezvoltarea cognitivă, limbajul; dezvoltarea socioemoțională);
- caracteristicile motivației de învățare a elevului;
- caracteristicile tipurilor de inteligență dominante (în baza teoriei inteligențelor multiple a lui H. Gardner).

Completarea fișei presupune îndeplinirea rubricilor cu informația respectivă, scrierea comentariilor și elaborarea unor recomandări în scop de îmbunătățire a situației constatate.

2.3. Elaborarea și implementarea Planului Educațional Individualizat

Documentul *Planul Educațional Individualizat. Structură-model și Ghid de implementare* (aprobat prin Ordinul ministrului educației nr. 952 din 06.12.2011) oferă repere și recomandări respective, astfel ca Planul Educațional Individualizat să fie într-adevăr un instrument de bază în proiectarea și desfășurarea activității educaționale cu copilul cu CES (7).

Întrucât responsabilitatea de elaborare, realizare, monitorizare, revizuire/actualizare a PEI revine Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare, este necesar ca toți membrii CMI să cunoască metodologia de elaborare și implementare a PEI.

Ce este un Plan Educațional Individualizat?

Conform documentului sus-menționat, Planul Educațional Individualizat este parte componentă a pachetului de documente curriculare care asigură dezvoltarea educației incluzive în instituțiile de învățământ primar și secundar general. PEI facilitează incluziunea copilului în procesul educațional general, asigură dezvoltarea psihofizică a copilului în funcție de potențialul acestuia. Planul Educațional Individualizat este un instrument de organizare și de realizare coordonată, coerentă a procesului educațional pentru copilul cu cerințe educaționale speciale. PEI se revizuieste/actualizează periodic, de regulă, semestrial. În urma revizuirii pot fi modificate/actualizate anumite compartimente ale PEI, în funcție de rezultatele evaluării complexe a elevului (*Anexa nr. 9*).

Potrivit E. Vrasmaș, PEI reprezintă un document de planificare structurată și personalizată a unor obiective specifice de învățare și de adaptare a cerințelor curriculare la nivelul de dezvoltare a copilului cu CES. Acesta trebuie să stea la baza oricărui proces de proiectare a unei intervenții pentru fiecare copil cu cerințe educaționale speciale. Planul Educațional Individualizat trebuie să fie un plan de predare-învățare în care se specifică *ce* trebuie predat copilului, *cum* și *când* trebuie predat, *în ce moment* se fac explicațiile adăugătoare cu elemente de înțelegere și formare de deprinderi. Totodată, se propun activitățile suplimentare sau diferențiate față de cele prevăzute pentru toți copiii (27).

Ce informații trebuie să reflecte PEI?

Planul Educațional Individualizat cuprinde 16 componente de bază, care trebuie să includă informații importante privind:

- Date generale despre elev.
- Puncte forte și necesități ale elevului, acelea care sînt stipulate în concluziile Serviciului de Asistență Psihopedagogică.
- Prescripții/recomandări medicale.
- Date despre rezultatele evaluărilor (docimologice, psihologice, medicale ș.a.).
- Caracteristici specifice ale elevului.

- Competențele actuale ale elevului, în contextul unei arii curriculare sau discipline școlare, în cazul necesității unui curriculum adaptat sau modificat.
- Finalitățile de învățare pentru elev, definite în conformitate cu potențialul acestuia.
- Adaptări curriculare și de mediu.
- Mecanisme de suport sau servicii care vor ajuta elevul să parcurgă curriculumul și să demonstreze evoluția competențelor educaționale.
- Strategii de evaluare care permit constatarea/estimarea realizărilor și a progreselor elevului.
- Actualizarea periodică, cu indicarea datei, a rezultatelor și a recomandărilor.
- Informații despre monitorizarea progresului în dezvoltarea copilului.
- Activități de pregătire a tranziției, în funcție de necesități (7).

Care sînt etapele de elaborare și implementare a PEI?

Potrivit Ghidului dat, procesul de elaborare și implementare a PEI cuprinde șase etape (Ibidem):

- I. Evaluarea primară/inițială a copilului.
- II. Evaluarea complexă multidisciplinară a dezvoltării copilului.
- III. Constituirea echipei de elaborare a PEI și repartizarea sarcinilor.
- IV. Elaborarea PEI.
- V. Realizarea PEI.
- VI. Monitorizarea, revizuirea și actualizarea PEI.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI PRACTICE

Cum Comisia Multidisciplinară Intrașcolară poate organiza procesul de elaborare a PEI?

Planul Educațional Individualizat trebuie să fie elaborat cu participarea tuturor factorilor implicați în asistența copilului cu CES. Completarea propriu-zisă a formularului este precedată de activitatea de evaluare primară și cea de evaluare complexă a dezvoltării copilului. Dacă în urma evaluării complexe copiilor cu CES le-au fost recomandate PEI, atunci Comisia Multidisciplinară Intrașcolară formează echipele de elaborare a PEI, constituite din persoanele care lucrează cu acești elevi. De regulă, din componența echipei de elaborare a PEI fac parte membrii cu statut permanent ai CMI (majoritatea sau o parte dintre aceștia, în funcție de situație), dirigintele, învățători/profesori și alți specialiști.

Echipa de elaborare a PEI se convoacă în ședințe în cadrul cărora completează formularul PEI în baza recomandărilor oferite de specialiștii SAP.

Întrucât PEI este un instrument complex și solicită date raportate la domenii variate (pedagogic, psihologic, social), este indicat de definit rolurile și responsabilitățile membrilor echipei pentru elaborarea și realizarea PEI. Ghidul prezintă, într-o formă sintetizată, responsabilitățile tuturor persoanelor implicate în acest proces.

Astfel, **psihologul** va fi responsabil de următoarele aspecte:

- colectarea și prezentarea informației referitoare la punctele forte, necesitățile, interesele și caracteristicile specifice ale elevului (limbajul, gândirea, imaginația, memoria, atenția, tipurile de inteligență, afectivitatea/emotivitatea, temperamentul, stilul de învățare);
- formularea recomandărilor pentru membrii echipei privind planificarea activităților de asistență a elevului în conformitate cu cerințele educaționale speciale și caracteristicile specifice ale acestuia;
- prezentarea recomandărilor privind adaptările de mediu (ambientale) adecvate cerințelor educaționale speciale ale elevului;
- planificarea asistenței psihologice a elevului;
- precizarea/concretizarea adaptărilor psihopedagogice necesare în organizarea procesului educațional.

Dirigintele clasei va fi responsabil de:

- acumularea și prezentarea informației pe care o cunoaște cu referință la punctele forte, necesitățile și interesele elevului;
- coordonarea activității de elaborare a adaptărilor pedagogice pentru elev;
- prezentarea recomandărilor pentru membrii echipei privind adaptările de mediu (ambientale) adecvate cerințelor educaționale speciale ale elevului și monitorizarea realizării acestora;
- coordonarea activității de stabilire a finalităților de învățare pentru elevul cu CES;
- examinarea, împreună cu profesorii de la discipline, a eficienței strategiilor didactice și a activităților de învățare;
- examinarea, la începutul fiecărui semestru, împreună cu profesorii de la discipline și cu alți specialiști care asistă copilul, a nivelului de atingere a finalităților proiectate în curriculumul individualizat;
- întreținerea unei legături permanente cu părinții, cadrul didactic de sprijin, profesorii elevului;

Cadrul didactic de sprijin va fi responsabil de:

- coordonarea activității de asistență cu învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină;
- acordarea de suport elevului în realizarea activităților de învățare, conform finalităților stabilite în PEI, coordonate cu învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină;
- urmărirea progresului elevului privind finalitățile de învățare descrise în PEI, în coordonare cu învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină;
- supravegherea și consemnarea realizărilor și progreselor elevului în conformitate cu finalitățile indicate în PEI.

Administrația instituției va fi responsabilă de:

- asigurarea examinării și aprobării PEI în cadrul Consiliului profesoral al instituției (în termen nu mai mare de 30 zile de la data înscrierii elevului în instituție și către începutul fiecărui an de studii);

- validarea, prin ordin, a deciziei Consiliului profesoral privind aprobarea PEI și/sau a modificărilor în urma revizuirii/actualizării PEI;
- asigurarea procesului de evaluare a activității cadrelor didactice implicate în realizarea PEI;
- încurajarea implicării părinților și a elevului în procesul de elaborare și implementare a PEI.

De menționat că profesorul care lucrează cu copilul cu CES trebuie să participe activ la completarea PEI, în cazul în care elevului îi este recomandat curriculum individualizat la disciplină și să fie responsabil de elaborarea curriculumului adaptat sau modificat (componenta 9).

Procesul de elaborare și realizare a PEI presupune conjugarea eforturilor mai multor persoane. Ca efortul depus să fie cel scontat, adică în beneficiul copilului cu CES, este imperios necesar ca între toți membrii echipei PEI să fie stabilite relații de colaborare eficientă și să existe o comunicare constructivă și un respect reciproc. Este important ca toți membrii echipei și fiecare în parte să cunoască foarte bine copilul, să aibă o percepție comună corectă și profundă privind punctele forte, interesele și necesitățile acestuia; să recomande strategii educaționale adecvate; să formuleze decizii pertinente privind integrarea serviciilor de sprijin în sala de clasă (cadrul didactic de sprijin), la nivel de instituție (Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă) pentru a acorda suport copilului cu CES.

După elaborarea PEI, coordonatorul CMI îl prezintă spre examinare și aprobare Consiliului profesoral al instituției. Directorul instituției validează prin ordin decizia Consiliului profesoral privind aprobarea PEI.

Cum Comisia Multidisciplinară Intrașcolară poate desfășura eficient etapa de realizare a PEI?

După etapa de constituire a echipelor PEI și cea de elaborare a planurilor educaționale individualizate, urmează etapa de realizare a PEI. În cadrul acestei etape este important ca toți specialiștii care au participat la elaborarea PEI și sînt implicați în asistența copilului cu CES să contribuie la atingerea finalităților proiectate. Astfel, psihologul școlar va monitoriza în permanență dezvoltarea copilului, va observa și va înregistra modificările de comportament, va oferi consultanță psihologică copilului, părinților, cadrelor didactice și altor persoane care lucrează cu copilul.

Învățătorul/profesorul va contribui la organizarea procesului educațional care să asigure implementarea curriculumului individualizat, la valorificarea adaptărilor de mediu și psihopedagogice și la obținerea progresului.

Cadrul didactic de sprijin va asista elevul cu CES la ore, conform orarului stabilit, facilitînd încadrarea acestuia în demersul didactic.

După caz, CMI va implica în procesul de realizare a PEI specialiști precum medicul, logopedul ș.a., care vor realiza activități de sprijin în funcție de nevoile copilului.

Cum Comisia Multidisciplinară Intrașcolară poate monitoriza, revizui și reactualiza PEI?

Etapa de monitorizare, revizuire și reactualizare a PEI are ca finalitate realizarea următoarelor obiective:

- constatarea nivelului de concordanță a PEI cu cerințele educaționale speciale ale elevului;
- identificarea unor bariere și dificultăți în implementarea PEI;
- propunerea unor soluții pentru eliminarea/diminuarea impedimentelor;
- estimarea progresului în dezvoltarea copilului ca urmare a realizării PEI.

Revizuirea și reactualizarea PEI trebuie să fie precedată de un proces continuu de evaluare a progresului elevului. Este necesar ca evaluarea să se realizeze periodic (cel puțin, la sfârșit de semestru), să fie complexă, cuprinzând toate domeniile de dezvoltare a copilului, să se determine, inclusiv, gradul de atingere a finalităților educaționale la disciplinele de studiu. Rezultatele obținute se vor înregistra în PEI (componenta 10, *Evaluări*). Datele acumulate în urma evaluării vor servi drept argument pentru o eventuală revizuire și reactualizare a PEI.

Pentru ca revizuirea PEI să fie realistă este important de identificat cauzele, motivele, factorii care au generat anumite rezultate, constatate în procesul de evaluare. În funcție de acestea, se va interveni în anumite compartimente ale PEI. De exemplu, dacă elevul demonstrează că nu atinge finalitățile specificate în curriculumul individualizat la disciplină, s-ar putea de modificat strategiile didactice, nu înainte însă de a colecta informații suplimentare referitor la punctele forte și necesitățile copilului. Dacă se constată că finalitățile sînt prea simple pentru elev, se intervine în sensul sporirii gradului de complexitate a acestora.

Echipele PEI se vor convoca în ședințe în cadrul cărora vor opera modificări în anumite compartimente ale PEI, în funcție de rezultatele evaluării elevului. CMI va examina și va aproba modificările, iar directorul instituției va valida decizia CMI prin ordin.

Prezentăm, în context, unele metode relevante pentru evaluarea progresului elevului. Datele obținute prin intermediul acestora vor fi folosite ulterior drept surse utile pentru cunoașterea reală a elevului cu CES, constatarea evoluției acestuia și evidențierea comportamentelor sale în domenii fundamentale precum relațiile cu cei din jurul său, relațiile cu mediul.

1. Observarea (urmărirea/studierea conștientă a atitudinilor și comportamentelor copilului cu CES) se utilizează în cele mai variate situații/contexte: în timpul orelor, la pauze, în relațiile cu colegii etc. Pentru înregistrarea datelor obținute prin observare este indicată **Fișa de observare**, în care se notează comportamentele și competențele copilului cu CES, categorisite pe arii de dezvoltare fizică, intelectuală și socio-afectivă (A. Bolboceanu, 2010).

Fișă de observare

Numele, prenumele _____

Vîrsta _____ clasa _____ localitatea _____

I. Dezvoltarea fizică a copilului

1. Care este modalitatea de deplasare a copilului?
2. Scrie singur/cu ajutorul cuiva? Care este viteza de scriere?
3. Cum rezolvă dificultățile în utilizarea grupului sanitar (baia, WC-ul)?
4. Este adaptat grupul sanitar la necesitățile copilului?
5. Este implicat personalul ajutător (cadrul didactic de sprijin (CDS), asistentul personal) în ajutorul fizic al copilului în școală?
6. Cum se implică pedagogul și colegii de clasă în susținerea copilului cu necesități speciale?

II. Dezvoltarea intelectuală și capacitatea de învățare a copilului

1. **Gradul de implicare la lecții/activități** (participă la discuții; dorește să răspundă, ridicînd mîna; are răspunsuri pregătite)
2. **Realizarea sarcinii didactice**
  - înțelege conținutul sarcinii
  - proiectează, realizează și evaluează de sine stătător
  - realizează unele acțiuni după modelul (regula) propus de către învățător
  - se concentrează și își menține atenția asupra sarcinii de învățare
  - depune efort pentru a depăși dificultățile la îndeplinirea sarcinii
3. Prezența unui anumit nivel de cunoștințe de cultură generală și de cunoștințe școlare care nu solicită un nivel ridicat al proceselor gîndirii (**cunoștințe generale**)
4. Prezența unui anumit nivel de **cunoștințe practice** (judecați ce țin de evaluarea diverselor situații din viața cotidiană, situații sociale)
5. **Atenția**
  - se concentrează pentru o anumită perioadă de timp
  - volumul atenției
  - își distrage atenția repede, frecvent în timpul realizării sarcinii
  - predomină atenția voluntară/involuntară

<p>6. Perceperea și spiritul de observare</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifică obiectul - stabilește elementele principale - deosebește însușirile de bază ale unui obiect: culoarea, forma, mărimea <p>7. Realizarea calculului matematic și rezolvarea de probleme</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizează calculul elementar, simplu - realizează raționamente logice cu rezolvarea succesivă a mai multor operații <p>8. Memoria</p> <ul style="list-style-type: none"> - memorează ușor/dificil - predomină memorarea voluntară/involuntară - posedă anumite procedee de memorare - cât de mult memorează (volumul memoriei) 	
<p>III. Dezvoltarea socio-afectivă</p>	
<p>1. Starea de dispoziție dominantă pe parcursul aflării la școală</p> <ul style="list-style-type: none"> - liniștit - gălăgios - serios - distrat - timid <p>2. Comunicarea</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predomină mijloacele de comunicare - verbale - nonverbale • În situații de soluționare a conflictelor - vine cu idei constructive - rămâne ca observator - se implică - evită astfel de situații <p>3. Atitudinea față de ceilalți colegi</p> <ul style="list-style-type: none"> - cooperantă - izolantă - acordă sprijin colegilor <p>4. În caz de necesitate se adresează</p> <ul style="list-style-type: none"> - colegilor - adulților - se descurcă singur - nu întreprinde nimic <p>5. Relațiile cu adulții</p> <ul style="list-style-type: none"> - cum adresează întrebări - cum răspunde la întrebări 	

2. Analiza produselor activității elevului. De exemplu, elaborarea unui portofoliu la o anumită disciplină permite pedagogului să facă observări asupra evoluției elevului, a dezvoltării capacităților acestuia într-o anumită perioadă de timp. Este important ca pedagogul să faciliteze sarcina elevilor de elaborare a portofoliului, sugerându-le, în acest sens:

- să elaboreze portofoliul într-un anumit interval de timp (de exemplu: de la câteva săptămâni pînă la un semestru) sau în limitele unei teme generale (unități de învățare);
- să stabilească structura portofoliului, inclusiv tipurile de produse care le va conține acesta;
- să fixeze etape/termene de elaborare a portofoliului.

Pentru ca portofoliul elevului să servească drept argument al progresului acestuia, este important ca profesorul să selecteze, în prealabil, din curriculumul individualizat, finalitățile în baza cărora se vor formula sarcinile de activitate și să stabilească (cu implicarea elevului) criteriile de evaluare (pentru fiecare produs sau/și pentru portofoliu în întregime).

De exemplu, un portofoliu la disciplina *istorie* poate conține:

- lucrările pe care le realizează elevul individual sau în grup (forma scrisă, grafică etc.);
- fișe individuale de studiu;
- fotografiile ce reflectă activitatea desfășurată de elev individual sau împreună cu colegii;
- reflecțiile proprii asupra celor realizate;
- autoevaluări efectuate de elev sau de membrii grupului;
- comentarii și evaluări ale cadrului didactic
- etc.

Pentru elaborarea/evaluarea portofoliului pot fi propuse următoarele criterii:

- structura portofoliului și modul de organizare a materialelor acestuia;
- conținutul;
- aspectul estetic;
- modalitatea de prezentare
- etc.

3. „Testul-film” al lui Rene Gilles, o metodă clasică de studiere a atitudinilor și a relațiilor interpersonale ale copilului, precum și de determinare a unor trăsături de personalitate, și-a demonstrat eficiența în lucrul cu copiii care manifestă defecte de vorbire sau alte deficiențe de ordin intelectual, emoțional (A. Bolboceanu, 2010).

APLICAȚII

1. Reflectați asupra mottoului capitolului. Ați fost vreodată în situația în care fără ajutorul celor din preajma Dvs. nu ați fi putut realiza anumite performanțe? Acceptați ideea că elevii cu CES pot obține rezultate, doar că au nevoie de susținere din partea Dvs.? Cum puteți să-i ajutați?
2. Examinați fișa cu responsabilitățile CMI. Determinați, referindu-vă la instituția Dvs., care dintre responsabilități sînt mai ușor de îndeplinit și care – mai dificil. Propuneți soluții pentru îmbunătățirea activităților respective.
3. Examinați schema care prezintă partenerii CMI. Stabiliți o listă de activități/ acțiuni pe care le pot realiza în comun CMI din instituția Dvs. și posibii parteneri din comunitate.
4. Elaborați, în baza structurii propuse, o posibilă schiță a planului de activitate al CMI.
5. Organizați un seminar metodologic în școală în cadrul căruia să studiați structura-model al PEI și Ghidul de implementare a Planului Educațional Individualizat (material publicat la adresa <http://www.edu.md/ro/inv-rezidential/>). În faza finală a seminarului încercați să răspundeți la următoarele întrebări: Ce este PEI? Care sînt componentele? Cine elaborează PEI? Ce activități vizavi de elevul cu CES trebuie să anticipeze elaborarea PEI? Ce sugestii oferă ghidul respectiv pentru completarea fiecărei componente a PEI? Care este modalitatea de revizuire și modificare a PEI?

CAPITOLUL 3.

MEDIUL INCLUZIV – CONDIȚIE PENTRU ASIGURAREA INCLUZIUNII EDUCAȚIONALE A COPIILOR CU CES

*„Toate se schimbă și noi, parte a creației,
trebuie să ne schimbăm, de asemenea...”*

Ovidiu, Metamorfoze

Acest capitol relevă importanța creării unui mediu incluziv pentru reușita incluziunii educaționale și sociale a copiilor cu CES, urmărind realizarea următoarelor obiective:

- prezentarea cadrului didactic și a cadrului didactic de sprijin ca factori importanți în implementarea educației incluzive;
- descrierea modului de funcționare a Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă – mijloc de susținere a incluziunii în școală și în comunitate;
- dezvoltarea abilităților cadrelor didactice și ale managerilor pentru sensibilizarea familiei și a comunității privind incluziunea educațională și socială a copiilor cu CES.

3.1. Cadrul didactic – factor important în implementarea educației incluzive

Conceptul de educație incluzivă reclamă redefinirea competențelor didactice ale învățătorilor/profesorilor, astfel încât aceștia să poată valoriza incluziunea în practicile de predare-învățare-evaluare.

INFO

Care sînt atribuțiile cadrului didactic în implementarea educației incluzive?

Regulamentul-cadru al instituției de învățămînt general incluzive stipulează că personalul din învățămînt are obligațiunea (19):

- să promoveze educația incluzivă sub toate aspectele, asigurînd în măsură deplină incluziunea școlară și socială a elevilor cu cerințe educaționale speciale;
- în limita competențelor, să cunoască particularitățile de dezvoltare a copiilor, necesitățile acestora la fiecare etapă de vîrstă, strategii de intervenție, de recuperare/compensare în cazul copiilor cu cerințe educaționale speciale;
- să sesizeze, la nevoie, instituțiile publice de asistență socială/educațională specializată, serviciile de protecție a copilului în legătură cu situațiile care afectează demnitatea, integritatea fizică și psihică a elevului;
- să demonstreze respect și considerație în relațiile cu toți elevii, părinții/reprezentanții legali ai acestora.

Cadrele didactice care lucrează cu copiii cu CES au un rol important în transpunerea în fapt a recomandărilor oferite de SAP. În cazul în care elevului cu CES i s-a recomandat PEI, cadrele didactice vor participa activ în procesul de elaborare și implementare a Planului Educațional Individualizat. În acest sens, învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină va fi responsabil de:

- prezentarea informației privind rezultatele evaluării competențelor elevului la disciplină;
- elaborarea și implementarea curriculumului individualizat la disciplina predată;
- realizarea adaptărilor curriculare la disciplina de studiu;
- stabilirea strategiilor didactice la disciplina de studiu;
- determinarea și aplicarea strategiilor de evaluare;
- identificarea resurselor necesare realizării finalităților stabilite;
- corelarea proiectării didactice (de lungă și de scurtă durată) cu PEI prin stabilirea obiectivelor specifice pentru elevul cu CES;
- oferirea de consultanță elevului și părinților/tutorei în parcurgerea demersului educațional la disciplina de studiu;
- crearea în clasă a unui mediu relațional adecvat pentru toți (profesor-elev, elev-elev etc.);
- colaborarea cu toți specialiștii implicați în elaborarea/realizarea/evaluarea PEI.

Diferențele umane reclamă adaptarea învățării la necesitățile copilului. Din aceste considerente, educația incluzivă este centrată pe toți elevii și pe fiecare în parte. Misiunea profesorului este de a cunoaște identitatea fiecărui elev și a o valoriza în cadrul procesului instructiv-educativ.

Menționăm, în acest context, importanța cunoașterii de către cadrele didactice, dar și de alte persoane implicate în procesul de incluziune, a conceptului de Valorizare a Rolului Social (VRS), care indică asupra concordanței dintre rolul social pe care-l au persoanele, grupurile și modul cum acestea sînt percepute, evaluate și tratate (15). Astfel, persoanele care ocupă roluri estimate pozitiv de către factorii de percepție în mod sigur că vor fi valorizate pozitiv de către aceștia. Dimpotrivă, persoanele, grupurile care sînt considerate de către factorii de percepție cu roluri devalorizante mult mai des sînt stigmatizate. Aplicînd acest concept la categoria copiilor cu CES, subliniem că un prim pas spre obținerea unor rezultate în procesul de incluziune educațională a acestora va fi în a-i aborda pe acești copii în aspect pozitiv.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI PRACTICE

Cum poate fi elaborat curriculumul individualizat la disciplină?

Echipele de elaborare a PEI, din care fac parte și învățătorii/profesorii care lucrează cu copiii cu CES, vor decide de comun acord care va fi modul de studiere de către elev a materiei prevăzute de curriculumul școlar. Acest lucru va fi notat în componenta 7 a PEI, *Disciplinele de studiu*. În funcție de decizie, pentru fiecare materie se va indica dacă elevul va studia:

- în baza curriculumului general (CG);
- în baza curriculumului adaptat (CA);
- în baza curriculumului modificat (CM).

Dacă elevul va învăța la anumite discipline în baza curriculumului adaptat sau modificat, atunci învățătorul/profesorul care predă materiile respective este responsabil de elaborarea curriculumului individualizat. Înainte de a elabora curriculumul individualizat, învățătorul/profesorul se va familiariza cu noțiunea de curriculum adaptat (CA) și curriculum modificat (CM). Astfel, prin adaptări curriculare se realizează corelarea curriculumului general cu posibilitățile elevului cu CES, din perspectiva finalităților procesului de incluziune școlară și socială a acestuia (7). Elaborarea CA vizează adaptări în cadrul procesului de instruire. Se are în vedere ajustarea metodelor, materialelor și mijloacelor didactice, a formelor de organizare a lecției, a sarcinilor și activităților de învățare și de evaluare, reieșind din necesitățile copilului. De menționat că finalitățile educaționale și conținuturile de învățare nu sînt modificate, este adaptată doar modalitatea de predare/învățare/evaluare pentru a atinge finalitățile stipulate în curriculumul general.

Pentru a proiecta în curriculumul individualizat adaptări cît mai conforme cerințelor educaționale ale copilului, cadrul didactic trebuie să se implice activ, alături de ceilalți membri ai echipei de elaborare a PEI, în completarea componentei *Adaptări* (p. 8) a Planului Educațional Individualizat. Or, la elaborarea curriculumului adaptat se va ține cont neapărat de adaptările de mediu, psihopedagogice și cele pentru procesul de evaluare, propuse de specialiști.

Adaptările de mediu vizează schimbările care se vor produce în mediul fizic al clasei sau al instituției, precum și modalitățile de sprijin al elevului cu CES. Acestea ar putea include:

- soluționarea unor probleme ale structurii ergonomice care să fie în beneficiul copilului cu CES (adaptarea spațiului școlar al clasei, inclusiv al mobilierului, la necesitățile somato-fiziologice și de sănătate ale elevilor; o atenție specială se va acorda poziționării în sala de clasă a băncii unde stă copilul cu CES (R. Iucu, 2000);
- adaptări în vederea sporirii accesibilității instituției (rampă la intrarea în școală; grupul sanitar adaptat; bare de susținere; amplasarea sălilor de uz comun – cantina, biblioteca – la primul nivel etc. (2));
- echipament special (aparate auditive; ochelari pentru a vedea mai bine; cadru de deplasare, bastoane, claviatura computerului modificată, table de comunicare, scaune speciale etc. (14));
- reducerea/amplificarea stimulenților vizuali sau auditivi; excluderea materialelor care disociază atenția (7)
- etc.

Adaptările psihopedagogice care fac referință la ajustările operate în tehnologia procesului educațional ar putea include:

- elaborarea unor sarcini didactice individuale;
- prezentarea unor algoritmi, instrucțiuni pe etape pentru realizarea sarcinii didactice;
- elaborarea/confecționarea materialelor didactice (fișe, scheme, tabele, machete etc., care să faciliteze rezolvarea sarcinilor);
- supravegherea copilului de către colegii de clasă (unul sau mai mulți);
- alegerea preferențială a grupului, în cadrul activităților de cooperare;
- micșorarea/mărirea timpului pentru realizarea sarcinii; acordarea unor pauze;
- adaptarea metodelor didactice la necesitățile copilului
- etc.

Adaptările în materie de evaluare presupun ajustarea metodologiei de evaluare pentru a facilita demonstrarea de către elevul cu CES a finalităților atinse și ar putea viza:

- micșorarea numărului de sarcini;
- acordarea de timp suplimentar pentru rezolvarea sarcinilor;
- concretizarea forme de evaluare – verbală sau scrisă;
- utilizarea surselor iconografice;
- asistența cadrului didactic de sprijin
- etc.

Așadar, cunoașterea de către învățător/profesor a adaptărilor de mediu, psihopedagogice și în materie de evaluare (care comportă un caracter general și se referă la toate disciplinele de studiu) îi va fi de un real folos pentru elaborarea curriculumului individualizat la disciplină.

Spre deosebire de curriculumul adaptat, cel modificat prevede schimbarea finalităților educaționale prin excluderea unora și simplificarea altora (sau sporirea complexității), astfel încât să corespundă potențialului și disponibilităților copilului cu CES. De asemenea, se intervine în conținuturile recomandate, selectându-se cele mai relevante și funcționale pentru dezvoltarea abilităților copilului cu CES. Totodată, conținuturile pot fi simplificate, astfel încât să fie accesibile elevului. Învățătorul/profesorul va putea opera modificările, doar cunoscând foarte bine punctele forte și necesitățile elevului, recomandările pe care le-au formulat specialiștii, vizând domenii variate de dezvoltare a copilului.

Pentru a elabora curriculumul individualizat la disciplină (adaptat sau modificat) învățătorul/profesorul se va orienta după cele indicate în componenta 9 a PEI (Anexa nr. 9). Tabelul de mai jos prezintă structura curriculumului individualizat.

Tabelul 10. Structura curriculumului individualizat

Curriculum individualizat la disciplină

Disciplina de studiu _____

Finalități de învățare	Conținuturi	Strategii/tehnologii didactice	Strategii de evaluare
Se vor indica finalitățile (sub-competențele) care urmează a fi formate/dezvoltate elevului pe parcursul anului/semestrului.	Se indică denumirea subiectelor, care, de regulă, ar trebui să reiasă din tematica abordată la oră.	Se vor specifica strategiile/tehnologiile didactice, activitățile de învățare conform cerințelor educaționale speciale ale elevului și care vor contribui la atingerea finalităților.	Se vor indica strategiile specifice de evaluare pentru fiecare finalitate proiectată. Strategiile de evaluare vor aprecia nivelul de atingere a finalităților și se vor axa pe evidențierea progresului obținut de elev.

De exemplu, învățătorul trebuie să elaboreze curriculumul individualizat la istorie, în clasa a IV-a, pentru un elev cu CES (cu dizabilități intelectuale). Primul pas pe care îl va face este examinarea atentă a PEI. În cazul în care are nevoie de informații suplimentare despre copil, poate studia fișa de evaluare psihopedagogică și alte evidențe. Astfel, va reactualiza punctele forte ale copilului și necesitățile acestuia; recomandările ce i s-au făcut pentru a-și dezvolta abilitățile etc. Pasul următor pe care îl va face învățătorul va fi analiza componentei *competențe/sub-competențe* din curriculumul general la istorie și operarea unor modificări (simplificare, excludere, reformulare etc.), ținând cont de potențialul și disponibilitățile de învățare ale elevului cu CES. Finalitățile/sub-competențele modificate vor fi fixate în prima rubrică a curriculumului individualizat.

Prezentăm, în continuare, finalitățile propuse pentru curriculumul modificat la istorie, clasa a IV-a, iar pentru comparare, prezentăm în tabel și finalitățile din curriculumul general.

Competențe specifice:

1. Înțelegerea și utilizarea adecvată a limbajului de specialitate.
2. Înțelegerea și reprezentarea timpului și a spațiului istoric.
3. Cunoașterea și interpretarea surselor istorice.
4. Descrierea situațiilor, faptelor și a proceselor istorice.
5. Formarea comportamentelor și a valorilor naționale.

Tabelul 11. Finalități la disciplina istorie, clasa a IV-a: curriculum general și curriculum modificat

Finalitate (curriculumul general)	Finalitate (curriculumul modificat)
<ul style="list-style-type: none"> • Însușirea și recunoașterea termenilor istorici de bază din Istoria Românilor. • Descrierea datelor și evenimentelor din Istoria Românilor. • Orientarea în spațiul istoric, utilizând hărți istorice simple. • Caracterizarea personalităților remarcabile din istoria spațiului românesc. • Prezentarea rezultatelor unor modificări în modul de viață al oamenilor din localitatea natală. • Valorificarea surselor istorice orale. • Selectarea diferitelor tipuri de informații despre un eveniment istoric din două surse diferite. 	<ul style="list-style-type: none"> • Explicarea într-un limbaj simplu a semnificației a cel puțin 8 termeni istorici de bază din Istoria Românilor. • Descrierea în câteva enunțuri simple a cel puțin 7 date și evenimente din Istoria Românilor. • Orientarea în spațiul istoric, utilizând o hartă istorică simplă. • Caracterizarea a 5 personalități remarcabile din Istoria Românilor. • Enumerarea unor modificări în modul de viață al oamenilor din localitatea natală. • Valorificarea unei surse de istorie locală.

Observăm, din tabel, că finalitățile prevăzute de curriculumul general au fost simplificate, iar o finalitate a fost exclusă.

După formularea finalităților, se va completa cea de-a doua rubrică a curriculumului individualizat *strategii/tehnologii didactice*. Pentru aceasta pot fi selectate/modificate anumite activități de învățare din curriculumul general, de asemenea pot fi propuse și altele, care vor ajuta elevul în atingerea finalităților de învățare stabilite. În aceeași rubrică se vor indica mai multe strategii care vor fi utilizate în cadrul orelor în activitatea cu copilul cu CES.

Prezentăm, în context, câteva exemple de strategii și activități de învățare care vor fi valorificate în lucrul cu copilul cu CES la ora de istorie, clasa a IV-a:

1. **Strategii**

- Joc didactic
- Lucru cu imaginea
- Tehnica formulării de întrebări
- Povestire
- Explicare
- Asalt de idei
- Interviu nestructurat
- Lucru cu harta
- Lucru cu textul
- Lucru cu documentul istoric
- Demonstrare
- etc.

2. **Activități de învățare**

- Exerciții de înțelegere a sensului termenilor istorici
- Exerciții de alcătuire a unor enunțuri simple cu utilizarea termenilor istorici
- Exerciții de alcătuire a unor enunțuri simple în baza imaginilor care reprezintă personalități istorice
- Dialoguri cu membrii familiei și cu rude despre familie/localitatea natală
- Exerciții de formulare a întrebărilor și a răspunsurilor pe marginea unui text citit, audiat despre date și evenimente importante din Istoria Românilor
- Exerciții de reproducere în 3-4 enunțuri simple a unui text scurt despre o personalitate din Istoria Românilor
- Exerciții de descriere a activităților oamenilor din localitatea natală în prezent și în trecut utilizând termenii „mai vechi”, „mai nou”
- Exerciții de identificare pe hartă a localității natale, a statului Republica Moldova, a statelor vecine Republicii Moldova, a Europei
- Prezentare prin desen, machetă, cîntec, etc. a localității natale
- Exerciții de descriere și de apreciere, după imagine, în câteva enunțuri simple, a unei personalități din Istoria Românilor.

Componenta curriculumului individualizat, *strategii de evaluare*, va fi completată cu instrumente și metode de evaluare care vor fi aplicate pentru a estima gradul de atingere a finalităților de învățare de către elevul cu CES. De exemplu (istorie, clasa a IV-a):

- Test simplificat (itemi obiectivi cu alegere duală; cu alegere multiplă și de tip pereche și itemi semiobiectivi cu răspuns scurt)
- Dictare istorică
- Portret al personalității
- Fișe individuale de evaluare
- Poster
- Portofoliu
- Excursie imaginară
- Proiect
- Fișă de autoevaluare
- etc.

Cum poate fi elaborat proiectul didactic de lungă durată la disciplină pentru clasa unde învață copilul cu CES?

O modalitate eficientă de proiectare a finalităților de învățare pentru copilul cu CES este elaborarea extinsă a proiectului de lungă durată la disciplină, astfel încât acesta să includă compartimente care să vizeze copilul cu CES. În tabelul de mai jos prezentăm o posibilă structură a unui astfel de proiect de lungă durată.

Tabelul 12. Structura proiectului de lungă durată (variante extinsă)

Competențe specifice/ sub-competențe	Sub-competențe modificate	Unități de învățare/ conținuturi	Conținuturi modificate	Nr. de ore	Data	Bibliografie	Observații

Pentru a elabora proiectul didactic de lungă durată (variante extinsă) învățătorul/profesorul va parcurge următorii pași (adaptare, 22):

- Examinarea curriculumului la disciplină pentru a înțelege logica internă a acestuia.
- Determinarea temelor majore din curriculum, care vor constitui unitățile de învățare.
- Stabilirea succesiunii parcurgerii unităților de învățare.
- Selectarea competențelor specifice și a sub-competențelor care vor fi formate/dezvoltate în cadrul unităților de învățare.
- Formularea finalităților de învățare/sub-competențelor care vor fi atinse pe parcursul unităților de învățare de către copilul cu CES.
- Determinarea conținuturilor vizate pentru fiecare unitate de învățare și asocierea acestora cu competențele specifice/ sub-competențele selectate pentru a fi dezvoltate.
- Formularea conținuturilor care vor fi studiate de copilul cu CES.
- Stabilirea numărului de ore alocate pentru fiecare unitate de învățare și pentru conținuturile corespunzătoare.
- Completarea rubricilor proiectului didactic de lungă durată (variante extinsă).

Cum poate fi elaborat proiectul didactic al unei unități de învățare la disciplină pentru clasa unde învață copilul cu CES?

Procesul educațional centrat pe formare de competențe solicită din partea cadrului didactic un alt tip de abordare a proiectelor didactice și anume: proiectarea didactică a unei unități de învățare, care include 8–12 lecții, încheindu-se cu ora de evaluare. Metodologia de proiectare a unei unități de învățare presupune o succesiune de etape, înlănțuite logic, care vizează atingerea de către elevi a anumitor finalități/sub-competențe prin realizarea unor activități de învățare în baza conținuturilor propuse. Învățătorul/profesorul va elabora proiectul unei unități de învățare, pentru a avea o viziune de ansamblu, unitară asupra procesului educațional. Proiectul se va desfășura pe parcursul a citorva lecții și va asigura respectarea consecutivității și a coerenței demersurilor didactice de la o oră la alta, astfel încât acestea să conducă la atingerea finalităților proiectate pentru unitatea de învățare dată de către toți elevii, inclusiv a celor cu CES.

Prezentăm o posibilă structură a unei unități de învățare pentru un proiect didactic care va include și rubrici pentru copilul cu CES. (Acestea sînt însemnate cu asterisc.)

Unitatea de învățare: .....

Competențe specifice/sub-competențe	Sub-competențe *
1.	1.
2.	2.
etc.	etc.

Demers acțional

Data Nr. de ordine al lecției Subiectul lecției Tipul lecției			Se scrie subiectul lecției conform proiectării de lungă durată			
Obiective operaționale ale lecției 1. 2. etc.			Obiective operaționale* 1. etc.			
Etapele lecției	Activitatea educațională	Activitatea educațională*	Resurse materiale și procedurale (metode, tehnici)	Timp	Evaluare	Evaluare*
Evocare Realizarea sensului Reflecție Extindere						

Un tabel similar va fi completat pentru cea de-a doua lecție și pentru următoarele din cadrul unității de învățare pînă la ultima oră a unității de învățare – cea de evaluare.

Din tabel observăm că învățătorul/profesorul:

- va indica ce finalități va atinge copilul cu CES pe parcursul unității de învățare, care vor fi preluate din proiectul de lungă durată;
- va formula pentru fiecare lecție rezultatele așteptate (obiectivele) pentru copilul cu CES;
- va proiecta activități de învățare, sarcini de activitate pentru copilul cu CES și modalitatea de evaluare.

Toate acestea reprezintă o operaționalizare, concretizare a prevederilor curriculumului individualizat (rubricile: strategii/tehnologii didactice și strategii de evaluare).

Dacă elevul cu CES este asistat la anumite ore de către cadrul didactic de sprijin, învățătorul/profesorul trebuie să colaboreze cu acesta nu doar la ore, dar și la etapa de elaborare a proiectului didactic, astfel încât CDS să știe din timp care va rolul său în cadrul orei.

Cum poate fi organizat procesul educațional într-o clasă incluzivă?

Cu toate că proiectul didactic conține rubrici care indică ce va realiza elevul cu CES la oră, aceasta nu înseamnă că profesorul va elabora, în baza unui formular, un proiect didactic dublu: unul pentru elevul cu CES și altul pentru ceilalți elevi. Este bine ca elevul cu CES să învețe cu ceilalți copii, și nu separat de ei. De aceea cadrul didactic trebuie să stabilească foarte clar *cum și cât timp* va antrena copiii cu CES în activitate, ce sarcini didactice le va propune pentru ca aceștia să participe alături de ceilalți în procesul de învățare. Prin urmare, elevul cu CES trebuie să fie inclus pe parcursul orei în activitățile frontale, precum și în activitățile de grup. La anumite etape ale lecției poate primi sarcini individualizate, inclusiv de evaluare. În cazul în care copilul cu CES este “supraîncărcat” doar cu sarcini pe care trebuie să le rezolve de sinestătător sau cu susținerea CDS și nu ia parte la activitățile frontale sau de grup desfășurate în clasă, incluziunea educațională și socială a copilului nu are loc. Învățătorul/profesorul trebuie să pună în valoare ceea ce realizează copilul cu CES la lecție, să găsească momentele potrivite în desfășurarea orei pentru a intercala activitatea copilului cu CES în cea a colegilor de clasă. Se recomandă ca sarcinile individualizate pentru copilul cu CES să nu se formuleze permanent în voce. Astfel se pune în evidență că elevul cu CES realizează altceva decât restul elevilor și aceasta este în detrimentul incluziunii copilului.

Este important ca învățătorul/profesorul să evalueze produsul activității copilului cu CES nu prin comparare cu rezultatele altor elevi din clasă, ci prin raportare la efortul depus de acesta. Evaluarea progresului elevului cu CES trebuie să fie un proces continuu, iar rezultatele evaluării să demonstreze nivelul de atingere a finalităților de învățare, proiectate în curriculumul individualizat, și un temei pentru eventualele modificări. O modalitate apreciabilă de a pune în valoare rezultatele obținute de copilul cu CES în învățare este încurajarea acestuia de a participa la diverse concursuri școlare și extrașcolare.

În condițiile școlii incluzive, formula cea mai eficientă de proiectare și realizare a procesului de evaluare a copiilor cu CES o constituie *evaluarea diferențiată, participativă și consensuală*, în cadrul căreia are loc negocierea produselor școlare necesare de realizat de către elev, anunțarea și discutarea criteriilor de apreciere a acestor produse (M. Hadîrcă, T. Cazacu, 2012).

Un instrument util pentru desfășurarea unei astfel de evaluări este grila de evaluare, care reprezintă un tabel pe coloanele căruia sînt indicate nivelele de performanță, iar pe

liniile orizontale sînt enumerate criteriile. Acestea servesc drept repere calitative pentru aprecierea produsului. Pentru fiecare criteriu se elaborează descriptori de performanță – o descifrare a criteriilor pentru fiecare nivel.

Acest instrument poate fi aplicat pentru evaluarea unei game variate de produse realizate de elevul cu CES (poster, portofoliu, proiect, colaj, agendă a faptelor bune, machetă, comunicare, desen, fișă de personaj etc.). Învățătorul/profesorul va propune elevilor cu CES elaborarea anumitor produse, în funcție de finalitățile specificate în curriculumul individualizat. De exemplu, pentru a evalua nivelul de atingere a finalității la istorie, clasa a IV-a, *caracterizarea a 5 personalități remarcabile din Istoria Românilor* (a se vedea tabelul 11), elevul cu CES (dizabilități intelectuale) va realiza pe parcursul unei perioade rezonabile de timp (bunăoară, în decursul unei sau a două unități de învățare) o serie de sarcini didactice finalizate cu elaborarea unui poster. Prezentăm o posibilă grilă de evaluare a unui poster.

Tabelul 13. Grilă de evaluare a unui poster

Nivel de performanță Criterii	Foarte bun	Bun	Satisfăcător
Conținut	Utilizează 3 surse de documentare (manual, album: galeria personalităților; internet). Stabilește o legătură echilibrată între imagine și text.	Utilizează 2 surse de documentare. Se atestă unele neconcordanțe între text și imagini.	Utilizează 2 surse de documentare. Se atestă mai multe neconcordanțe între text și imagini.
Modalitate de prezentare	Prezintă materialul în 10 enunțuri clare, coerente, convingătoare.	Prezintă materialul în 10 enunțuri la temă, dar utilizează și expresii echivoce.	Prezintă materialul în câteva enunțuri confuze.
Aspect estetic	Aspect îngrijit (scris citeț, fără greșeli și ștersături, poze și imagini clare, sugestive).	În linii mari, aspect îngrijit (scris lizibil, dar cu unele greșeli și ștersături; unele imagini și poze nu sînt sugestive).	Aspect neîngrijit (scris neciteț, cu ștersături, o bună parte din imagini și poze nu sînt sugestive).

În procesul de evaluare a elevului cu CES un rol aparte îl are autoevaluarea. Ca modalitate de autoevaluare (la istorie, clasa a IV-a) poate fi aplicată fișă de autoevaluare. Prezentăm în continuare un model de astfel de fișă (adaptare după A. Stoica; S. Musteață, 2000).

Fișă de autoevaluare la istorie:

1. Prin rezolvarea acestei sarcini am învățat...
2. În procesul de realizare a sarcinii cel mai mult mi-a plăcut...

3. În procesul de realizare a sarcinii am întâmpinat următoarele dificultăți...
4. Cred că aş putea realiza mai bine sarcina, dacă...
5. Consider că activitatea mea poate fi apreciată ca... (se propune calificativ sau notă).

Implicarea elevilor în aprecierea propriilor rezultate este benefică, întrucât îl ajută să aprecieze rezultatele obținute și să înțeleagă eforturile necesare pentru atingerea finalităților proiectate. Prin intermediul autoevaluării dezvoltăm la elevi o atitudine pozitivă, responsabilă față de propria activitate.

Cît privește modalitatea desfășurării evaluării finale (clasele a IV-a, a IX-a) și a certificării elevilor cu cerințe educaționale speciale, în Ordinul ministrului educației (nr. 245 din 24 aprilie 2012) este stipulat că elaborarea probelor de evaluare pentru elevii care au învățat în bază de PEI, la disciplinele care s-au studiat după curriculumul adaptat sau modificat, se realizează de către cadrul didactic la disciplină. Probele de evaluare finală pentru acești copii se aprobă de către Comisia raională/municipală de examene și se remite instituției de învățămînt, în pachete sigilate, cu cel puțin 5 zile înainte de desfășurarea probelor de evaluare. Potrivit Ordinului respectiv, reglementările și procedurile specifice de evaluare vizează: elaborarea/adaptarea testelor de evaluare în conformitate cu cerințele educaționale și obiectivele stipulate de PEI; extinderea argumentată a timpului destinat efectuării lucrărilor scrise de către elevii cu dizabilități motorii sau neuromotorii, care pot afecta capacitatea de scriere, sau de către cei cu deficiențe de vîz grave; editarea/tipărirea testelor cu caractere și interliniaje mai mari decît ale testelor obișnuite, cu alte ajustări grafice, cromatice etc. pentru copiii cu dizabilități de vîz; susținerea probelor în scris la calculator; susținerea probelor în scris în locul celor orale și viceversa etc.

Verificarea probelor de evaluare ale elevilor care au studiat în baza curriculumului adaptat sau modificat se realizează de către o comisie, aprobată de Comisia raională/municipală de examene, în componența căreia este și cadrul didactic care a elaborat probele pentru elevul respectiv și a predat după curriculumul adaptat sau modificat.

Cum învățătorul/profesorul poate crea în clasă un mediu educațional incluziv?

Cu siguranță, crearea unui mediu psihologic favorabil în sala de clasă, tratamentul în mod egal al tuturor copiilor va contribui la o bună desfășurare a orelor. Învățătorul/profesorul poate favoriza crearea unui astfel de mediu prin stabilirea unor relații de bună înțelegere între sine și elevi și între elevi.

C. Rogers menționa, în acest context, că relațiile bune pot fi înțelese ca manifestare de "...respect, înțelegere și sinceritate. Respect înseamnă să conștientizezi că cealaltă persoană este importantă, valoroasă și unică. Înțelegere înseamnă să fii capabil să te plasezi în locul celuilalt și să realizezi că acțiunile și credințele lui au sens, chiar dacă ție îți par ciudate. Sinceritate înseamnă să fii o persoană de încredere, care se ține de cuvînt și este deschisă față de ceilalți. Cu cît este mai înalt gradul de înțelegere, sinceritate și respect pe care profesorul îl manifestă față de elevi, cu atît aceștia vor învăța mai bine”.

Învățătorul/profesorul are un rol esențial în a-i învăța pe elevi să fie îngăduitori, să aibă o atitudine amicală, de stimă și respect față de colegii care sînt cu cerințe educaționale speciale. Este important ca învățătorul/profesorul să încurajeze relațiile de prietenie între copiii cu CES și ceilalți elevi, să identifice modalități de fortificare a unor asemenea relații. Ar fi bine, de exemplu, ca elevii cu CES să meargă la CREI cu alți colegi de clasă și să participe împreună la diverse activități.

Așadar, crearea unui mediu incluziv pornește de la stabilirea unei relații adevărate, bazate pe spirit de echitate, pe empatie și respect reciproc, pe comunicare deschisă și con-

structură între toți elevii, inclusiv cu CES. Doar astfel cadrul didactic poate influența benefic asupra tuturor elevilor din clasă. Dacă relația profesor–elev se bazează pe atitudine autoritară care de cele mai multe ori înseamnă dominare și care impune respect și ascultare prin frică și sancționări nejustificate, atunci mediul din clasă va fi unul exclusiv. Iar într-un asemenea mediu nimic nu se face din convingere și dorință.

Pentru a crea un mediu educațional incluziv, cadrele didactice trebuie să posede și o serie de calități manageriale. În această ordine de idei, A. Baban definește managementul clasei ca abilitate a profesorului de a planifica și a organiza activitățile clasei, astfel încât să asigure un climat favorabil învățării. În accepțiunea aceluiași autor, în procesul de exercitare a funcțiilor sale manageriale în clasa cu practici incluzive (planificare, organizare, control și evaluare, consiliere, decizie educațională) cadrul didactic se va baza pe următoarele principii:

- recunoașterea unicității și a individualității fiecărui elev;
- respectarea fiecărui elev;
- încurajarea diversității;
- dezicerea de a generaliza comportamentele prin etichete personale și caracterizări globale ale persoanei;
- evaluarea doar a comportamentului specific;
- exprimarea deschisă a încrederii în capacitatea de schimbare pozitivă;
- încurajarea comportamentului pozitiv al elevului;
- evidențierea rolului respectului de sine ca premiză în dezvoltarea personală;
- recunoașterea rolului esențial al sentimentului de valoare personală în sănătatea mentală și emoțională (A. Baban, 2001).

Pentru a estima ce mediu este în clasa de elevi, învățătorul/profesorul-manager ar putea:

1) să facă observări asupra următoarelor aspecte:

- cum elevii comunică unii cu alții, inclusiv cu copiii cu CES (se ascultă reciproc, fiecare poate să-și exprime liber gândurile, divergențele în comunicare se rezolvă constructiv etc.);
- ce fel de relații sînt stabilite între elevi (de prietenie, cooperare, competiție, dominare, subordonare);
- ce fel de atitudini manifestă elevii unii față de alții (de prietenie, respect, colegialitate, indiferență, izolare etc.)
- etc.

2) să reflecteze asupra următoarelor întrebări (V. Guțu, 2008):

- Îi tratez pe toți elevii cu respect?
- Manifest încredere în toți elevii?
- Am elaborat împreună cu elevii un cod al conduitei la lecții?
- Au toți elevii responsabilități în clasă?
- Încurajez fiecare elev pentru a-și dezvolta potențialul?
- Îmi manifest autoritatea constructiv?
- Elevii respectă regulile din convingere sau din conformism?
- Îmi pasă de fiecare elev și îl consider o personalitate?
- Cunosc și respect diferențele dintre elevi?
- Încurajez cooperarea, atmosfera de bună înțelegere sau mă interesează numai rezultatele academice?
- Sînt un cadru didactic flexibil și sociabil?
- Încurajez și apreciez întotdeauna toți elevii pentru efortul depus?

- Manifestă elevii încredere în mine? Dacă da, care sînt dovezile?
- Integrez în propria conduită valorile general-umane și cele naționale promovate în cadrul procesului educațional?

Este evident faptul că asigurarea accesului fiecărui copil la educație de calitate, inclusiv a copilului cu CES, reclamă o pregătire profesională foarte bună a personalului didactic. Prin urmare, cadrele didactice trebuie să beneficieze de o gamă variată de activități de formare pentru a înțelege filozofia incluziunii, a conștientiza importanța educației incluzive pentru școală și comunitate și pentru a fi motivați intrinsec să lucreze cu copiii cu CES. Activitățile de formare pot fi desfășurate la nivel republican, sub egida Ministerului Educației, a Institutului de Științe ale Educației și a altor instituții abilitate de formare continuă în domeniul educației incluzive. Seminare metodologice tematice pot fi desfășurate și la nivel raional (coordonate de specialiști abilitați de la direcțiile de învățămînt), precum și la nivel local (de către CMI).

Ce tematici pot fi abordate în cadrul seminarelor de formare a cadrelor didactice pentru educația incluzivă?

Este important ca activitățile de formare să abordeze tematici care vizează atît dimensiunea teoretică a incluziunii educaționale, cît și cea aplicativă. De asemenea, este recomandabil ca elaborarea tematicilor să fie precedată de analiza nevoilor potențialilor beneficiari.

Prezentăm posibile tematici pentru activitățile de formare în domeniul educației incluzive:

- ✓ Școala incluzivă – o școală pentru toți și pentru fiecare.
- ✓ Cum să creăm în clasă un mediu educațional incluziv?
- ✓ Rolul cadrului didactic în activitatea educațională cu copiii cu CES.
- ✓ Activitatea cadrului didactic de sprijin (CDS) cu copiii cu CES.
- ✓ Strategii didactice incluzive: aspecte teoretice și aplicative.
- ✓ Școala incluzivă și familia – parteneri în beneficiul copilului.
- ✓ Parteneriatul comunitar – condiție prioritară în promovarea unei școli incluzive.
- ✓ Proiectul instituțional al unității școlare prin prisma dimensiunii incluzive.
- ✓ etc.

Prezentăm proiectul unui seminar metodologic pentru cadrele didactice cu tema: ”Cum să creăm în clasă un mediu educațional incluziv?”.

Scopul seminarului:

Sensibilizarea, informarea și dezvoltarea capacităților cadrelor didactice de sprijin pentru a eficientiza activitatea lor în cadrul instituției de învățămînt.

Obiectivele seminarului:

- Înțelegerea celor nouă reguli „de aur” pentru crearea unui mediu educațional incluziv;
- Reflectarea asupra unor situații educaționale reale care solicită aplicarea regulilor „de aur” pentru crearea mediului incluziv;
- Aprecierea importanței creării unui mediu educațional incluziv pentru asigurarea incluziunii educaționale și sociale;
- Dezvoltarea abilităților de aplicare a regulilor „de aur” în activitatea profesională pentru crearea unui mediu incluziv.

Demers acțional

Nr. crt.	Cadrul ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
1.	Evocare	<p>Formarea comunității Participanții formează un cerc, fiecare se prezintă continuând enunțul „Vreau să vă spun câte ceva despre mine...”. După aceasta relatează un caz de succes din practica educațională cu referire la incluziunea educațională și socială a copiilor cu CES, apoi o situație respectivă mai puțin reușită.</p> <p>Identificarea așteptărilor În urma prezentării cazurilor, participanții formulează și enunță așteptările pe care le doresc de la seminar. Acestea sînt scrise de formator pe o coală de hîrtie A1 care este afișată la un loc vizibil. Formatorul stabilește împreună cu formabilii regulile de lucru în cadrul seminarului (de ex.: să ne ascultăm reciproc; să ne implicăm toți; să comunicăm constructiv etc.).</p>	<p>„Microfonul fierbinte” (activitate de formare a comunității)</p> <p>Graficul T</p>	<p>Ca, „microfon” poate fi folosită carioca Coală de hîrtie A1 Marker</p>
2.	Realizarea sensului	<p>Ce este un mediu educațional incluziv? Formatorul afișează pe tablă o coală de hîrtie A1, în mijlocul căreia scrie <i>Crearea mediului educațional incluziv presupune...</i> . Participanții completează enunțul respectiv, scriindu-l pe o fișă adezivă. Fișele completate sînt lipite pe poster.</p> <p>Nouă reguli „de aur” pentru crearea mediului educațional incluziv. Formatorul afișează pe tablă o coală de hîrtie pe care sînt scrise cele nouă reguli „de aur” pentru crearea mediului educațional incluziv și, în urma unei discuții dirijate, plasează, coresponsuzător regulilor; fișele adezive completate anterior (în dreptul uneia din cele nouă reguli).</p>	<p>Poster</p> <p>Clasificare</p>	<p>Marker Fișe adezive</p>

		<p>Formatorul creează grupuri a câte cinci persoane, fiecare membru prezentînd un număr (de la 1 la 5). Participanții primesc materialul <i>Reguli de 'aur' în crearea mediului educațional incluziv</i> (Anexa nr. 10). Activitatea în cadrul grupului va fi organizată în felul următor: persoana cu nr. 1 va lectura regulile 1 și 2; persoana cu nr. 2 – regulile 3 și 4; persoana cu nr. 3 – regulile 5 și 6; persoana cu nr. 4 – regulile 7 și 8; persoana cu nr. 5 – regula 9.</p> <p>Participanții studiază individual, timp de 7 minute, informația din fișele distribuite, după care formează „grupuri de experți”. În aceste grupuri sînt incluse persoanele care reprezintă același număr și respectiv au lecturat aceleași reguli. „Experții” revin la informația pe care au citit-o individual, discută, analizează și decid asupra felului în care vor prezenta materialul studiat grupului pe care îl reprezintă. Sarcina „grupurilor de experți” este să înțeleagă foarte bine materialul și să decidă modalitatea de predare a acestui material. Strategia de predare rămîne la discreția „grupului de experți”.</p> <p>După finalizarea activității „grupului de experți”, fiecare „expert” revine în grupul său inițial și prezintă colegilor esența regulilor studiate.</p> <p>În procesul prezentării, membrii grupului adresează „expertului” întrebări, discută și elucidează toate neclaritățile.</p> <p>După prezentare, „expertul” adresează întrebări grupului, pentru a se convinge că toți colegii au înțeles materia.</p>	<p>Mozaic</p>	<p>5 fișe distributive (nr. 1; 2; 3; 4; 5) se multiplică pentru fiecare participant (a se vedea Anexa nr. 10)</p> <p>12 fișe distributive (nr.1a; 2a; 3a; 4a; 5a; 6a; 7a; 8a; 9a; 10a;11a;12a)</p>
<p>3. Reflecție</p>	<p>Reflecție în perechi. Participanții formează perechi. Se distribuie 12 fișe (de la nr.1a pînă nr.12a) fiecărei perechi câte o fișă pentru a fi completată, apoi prezentată în grupul mare (Anexa nr. 10).</p> <p>Reflecție individuală. Înainte de prezentări, fiecare participant primește fișa de autoevaluare pe care o completează pe parcursul prezentărilor (Anexa nr. 10).</p>	<p>Lucru cu fișă</p>	<p>Fișa de autoevaluare</p>	

	<p>Discuție dirijată. Formatorul adresează întrebări de generalizare, solicită formularea unor concluzii cu referire la importanța creării unui mediu educațional incluziv și rolul profesorului în acest proces.</p> <p>Analiza activității. Formatorul organizează o discuție cu participanții cu referire la activitatea desfășurată în cadrul seminarului, adresând întrebări de felul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cum v-ați simțit în timpul seminarului? - Identificați ce cadru metodologic de gândire și de învățare am valorificat la seminar. Argumentați. - Ce activități au fost desfășurate pentru fiecare etapă a cadrului ERRE? - Ce strategii au fost aplicate la fiecare etapă? - Ce alte strategii ar putea fi aplicate? - Ce ați învățat personal ca urmare a participării la acest seminar? - Din cele învățate la seminar, ce ați putea aplica în activitatea Dvs. profesională? - Ce recomandări ați formula unui pedagog începător pentru crearea unui mediu educațional incluziv în clasa de elevi? 	Discuție dirijată
<p>4. Extindere</p>	<p>Temă pentru extindere. Formatorul propune profesorilor să aplice în activitatea profesională regulile „de aur” pentru crearea unui mediu educațional incluziv și la o următoare întrunire să comunice colegilor rezultatele obținute.</p>	

3.2. Cadrul didactic de sprijin – suport în asigurarea incluziunii educaționale a copiilor cu cerințe educaționale speciale

Programul de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011–2020 face referință la diverse tipuri de servicii pentru a facilita incluziunea copiilor cu CES în învățământul secundar general, inclusiv cel de suport, acordat de cadrul didactic de sprijin.

Cadrul didactic de sprijin (CDS) are un rol major în organizarea și desfășurarea procesului educațional în clasele unde învață copiii cu CES.

Cine poate activa în calitate de cadru didactic de sprijin?

Cadrele didactice de sprijin sînt selectate prin concurs, cu implicarea reprezentanților APL, a administrației instituției școlare, a părinților. Persoana respectivă trebuie să dispună de studii superioare în domeniul pedagogiei sau psihologiei; să aibă experiență de muncă pedagogică, respectiv să posede abilități de lucru cu copiii cu CES, cu familiile acestora.

Cadrului didactic de sprijin îi revine un rol deosebit în crearea unui climat favorabil educației incluzive în instituția de învățămînt. Gîndirea pozitivă, tactul pedagogic și abilitățile de comunicare, pe care trebuie neapărat să le aibă în arsenal, vor face ca acțiunile sale treptat să fie acceptate și susținute.

Ce atribuții are cadrul didactic de sprijin?

Metodologia pentru incluziunea educațională a copiilor cu CES prezintă următoarele atribuții ale CDS.

1. CDS promovează activ incluziunea educațională în școală:

- cunoaște procesul de incluziune educațională a copiilor cu CES și este la curent cu schimbările produse în acest domeniu;
- contribuie la formarea unei atitudini nondiscriminatorii a membrilor comunității, a cadrelor didactice, a părinților față de copiii cu CES;
- desfășoară activități de informare și de sensibilizare ale cadrelor didactice, precum și ale părinților cu referire la incluziunea educațională;
- acordă asistență familiei, cadrelor didactice în vederea incluziunii educaționale a copiilor cu CES;
- contribuie la crearea unui mediu psihofizic adecvat pentru incluziunea educațională a copiilor cu CES.

2. CDS cunoaște specificul proiectării și organizării procesului educațional incluziv, în special:

- cunoaște curriculumul școlar pentru treptele de învățământ în care sînt incluși copiii cu CES;
- studiază particularitățile de vîrstă și individuale ale copiilor cu CES și le valorifică în cadrul activităților educaționale;
- cunoaște necesitățile de instruire și de educație ale fiecărui copil cu CES, în baza evaluării complexe și a recomandărilor făcute de către specialiști;
- elaborează planuri semestriale/lunare de activitate, ținînd cont de PEI-urile elevilor cu CES;
- conlucrează eficient cu învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină, cu Echipa Multidisciplinară Intrașcolară, cu administrația instituției;
- elaborează/adaptează/aplică materiale didactice necesare pentru activitatea cu copiii cu CES;
- aplică metodele de lucru cu copiii cu CES și principiile de incluziune școlară și socială a copiilor cu CES;
- participă la programele de formare în domeniul psihopedagogiei, inclusiv în domeniul educației incluzive.

Cu cine colaborează cadrul didactic de sprijin?

În procesul de exercitare a atribuțiilor sale, cadrul didactic de sprijin va colabora cu mai multe instituții/persoane, prezentate în schema din *figura 2*.

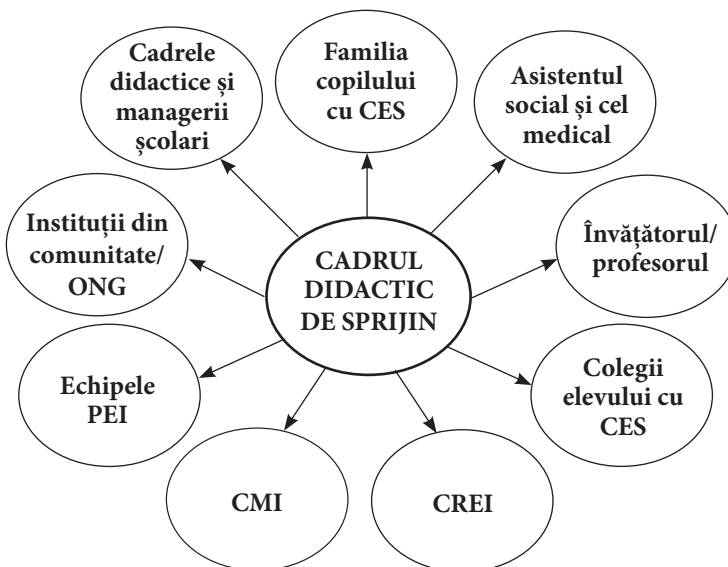

Figura 2. Persoane/instituții cu care colaborează cadrul didactic de sprijin

Colaborarea cu CMI, cu echipele de elaborare a PEI, cu personalul managerial și cel didactic prevede implicarea activă a cadrului didactic de sprijin în activitățile care vizează:

- depistarea timpurie a copiilor cu CES;
- evaluarea inițială a copiilor cu CES;
- elaborarea, în parteneriat, a planurilor educaționale individualizate, inclusiv a curriculumurilor individualizate;
- discutarea și soluționarea anumitor situații cu referire la copiii cu CES;
- aprecierea progresului elevului și prezentarea rezultatelor tuturor factorilor implicați în educația/incluziunea copiilor cu CES;
- revizuirea PEI
- etc.

Colaborarea cu Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă (CREI) are în vedere:

- organizarea și desfășurarea în incinta CREI a unor activități individuale cu copiii cu CES;
- implicarea în organizarea unor activități extrașcolare cu participarea elevilor cu CES.

Colaborarea cu familiile copiilor cu CES presupune:

- efectuarea unor vizite în familia copilului cu CES;
- motivarea părinților pentru implicare în organizarea și desfășurarea unor activități la care participă copilul cu CES;
- informarea părinților cu privire la rezultatele obținute de copil în procesul didactic și în activitatea extrașcolară;
- identificarea în comun a unor soluții pentru rezolvarea posibilelor probleme cu care se confruntă copilul cu CES.

Colaborarea cu colegii elevului cu CES are drept scop:

- dezvoltarea unor relații constructive cu copilul cu CES;
- medierea unor posibile situații tensionate care pot apărea între elevi;
- implicarea elevilor în cadrul unor activități cu participarea copilului cu CES;
- constituirea unui grup de sprijin pentru copilul cu CES
- etc.

Colaborarea cu asistentul social și cel medical vizează:

- informarea cu privire la starea socială și starea de sănătate a copilului cu CES;
- furnizarea de date privind evoluția stării de sănătate a copilului cu CES;
- monitorizarea relațiilor dintre părinți și copilul cu CES;
- participarea în comun la unele activități/acțiuni din domeniul educației incluzive.

Colaborarea cu instituții din comunitate/ONG/Centre de reabilitare se referă la:

- acordarea de suport specializat copiilor cu CES;
- participarea împreună cu copilul cu CES la activități/acțiuni semnificative organizate de instituții din comunitate, ONG-uri
- etc.

Care sînt oportunitățile și dificultățile/barierele în realizarea atribuțiilor CDS?

În activitatea sa, CDS va beneficia de anumite oportunități, dar nu este exclus că se va confrunta cu o serie de dificultăți/bariere. Printre oportunitățile care favorizează activitatea CDS pot fi:

- context internațional;
- acte legislative, documente normative elaborate de organele statale respective;
- posibilitatea de a valorifica experiențe de succes ale unor CDS;
- informații puse la dispoziție de ONG-uri care promovează incluziunea;
- stagii de formare în domeniul educației incluzive;
- părinți ai copiilor cu CES tot mai deciziși să-și integreze copiii în școala din comunitate;
- implicarea mass-media în sensibilizarea comunității la problemele copiilor cu CES;
- existența unor structuri de sprijin la nivel de instituție de învățămînt (Comisia Multidisciplinară Intrașcolară, psihologul, asistenta medicală etc.);
- implicarea autorităților locale
- etc.

(adaptare după E. Vrasmas, 2005)

Tabelul de mai jos prezintă dificultățile/ barierele cu care se poate confrunta CDS în realizarea atribuțiilor sale (Ibidem).

Tabelul 16. Dificultăți/bariere în realizarea atribuțiilor cadrului didactic de sprijin

Dificultăți/bariere	
<p>1. La nivelul personalului didactic și managerial:</p> <ul style="list-style-type: none"> - reticiența unor cadre didactice și manageriale privind incluziunea educațională și socială a copiilor cu CES și rolul CDS în acest proces; - dificultăți de acomodare la schimbare, fapt care afectează profund activitățile de predare/învățare/evaluare; - schimbarea percepută ca surplus de sarcini (elaborarea PEI, adaptări și modificări curriculare, lucru individualizat și diferențiat, evaluare diferențiată etc.); - temeri ale cadrelor didactice și ale managerilor instituției de învățămînt că acceptarea copiilor cu CES va diminua performanțele clasei - etc. 	<p>3. La nivelul părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> - temeri ale părinților celorlalți elevi față de diminuarea calității procesului educațional; - temeri ale părinților copiilor cu CES față de eșec, discriminare, marginalizare, pierderea facilităților oferite de instituția specială; - atitudine indiferentă a părinților elevilor cu CES față de procesul educațional în care este implicat copilul lor - etc. <p>4. La nivelul copiilor:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pericolul de a se simți doar „alături”, și nu împreună cu ceilalți copii; - izolarea, respingerea copiilor cu CES de către grupul de semeni; - suprasolicitarea copiilor cu CES; - discriminarea copiilor cu CES; - tendința de abandon școlar în aceste condiții - etc.

<p>2. La nivelul cadrului didactic de sprijin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - neînțelegerea exactă a atribuțiilor, rolului și a ponderii CDS în promovarea educației incluzive; - cunoștințe profesionale, didactice și psihopedagogice insuficiente pentru a aplica programul propus CDS; - delegarea unor responsabilități din partea managerului instituției de învățământ, care depășesc atribuțiile CDS; - greutăți întâmpinate în colaborarea cu membrii EMI, cu familia copilului cu CES - etc. 	<p>5. La nivelul comunității:</p> <ul style="list-style-type: none"> - insuficiența resurselor materiale și financiare; - lipsa/insuficiența materialelor didactice adecvate, a spațiului fizic (camera/centrul de resurse); - lipsa mijlocului de transport - etc.
--	--

Ce soluții pot fi utilizate pentru depășirea dificultăților/barierelor în realizarea atribuțiilor cadrului didactic de sprijin?

1. La nivelul personalului didactic și managerial:

- organizarea și desfășurarea în instituție a unor activități de formare în domeniul educației incluzive și cu privire la rolul cadrului didactic de sprijin în incluziunea educațională și socială a copiilor cu CES, cu invitarea persoanelor-resursă;
- vizite de consultare în instituțiile de învățământ din raion/republică cu performanțe în domeniul educației incluzive;
- participarea la stagii de formare în domeniul educației incluzive
- etc.

2. La nivelul cadrului didactic de sprijin:

- examinarea atentă a atribuțiilor și a responsabilităților CDS pentru a înțelege exact care este rolul cadrului didactic de sprijin în implementarea educației incluzive în instituție;
- participarea la stagii de formare în domeniul educației incluzive;
- autoinstruire;
- studierea și aplicarea experienței performante a CDS
- etc.

3. La nivelul părinților:

- desfășurarea unor seminare de instruire a părinților;
- prezentarea unor practici de succes privind incluziunea educațională a copiilor cu CES și impactul pozitiv al acestora asupra colectivului de elevi;
- organizarea de către diriginți a ședințelor cu părinții cu participarea elevilor
- etc.

4. La nivelul copiilor:

- desfășurarea orelor de clasă pe tema incluziunii, a activităților educaționale la CREI cu participarea elevilor cu CES și a colegilor lor;
- vizionarea filmelor care promovează incluziunea educațională și socială;
- discuții ale psihologului cu copilul cu CES pentru dezvoltarea încrederii în sine și a imaginii de sine pozitive
- etc.

5. La nivelul comunității:

- sensibilizarea APL privind problemele cu care se confruntă școala și identificarea, în comun, a unor soluții;
- convingerea agenților economici din comunitate, a ONG-urilor pentru a contribui la rezolvarea problemelor școlii privind incluziunea educațională a copiilor cu CES;
- accesarea și implementarea în comun a unor proiecte de finanțare
- etc.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI PRACTICE

Punctul inițial în activitatea cadrului didactic de sprijin îl constituie elaborarea unui plan de activitate fezabil și util copilului cu CES.

Cum poate fi elaborat planul de activitate al cadrului didactic de sprijin?

Planul de activitate al CDS urmează a fi elaborat ținându-se cont de prevederile planurilor educaționale individualizate ale copiilor cu CES. De asemenea, acesta trebuie să fie funcțional, să pornească de la obiective măsurabile, realizabile pe parcursul semestrului. Planul va reflecta mai multe domenii de activitate ale CDS (reieșind din atribuții), însă lucrul cu copiii cu CES va reprezenta activitatea de bază.

Prezentăm o posibilă structură a planului de activitate al cadrului didactic de sprijin.

Plan lunar de activitate al cadrului didactic de sprijin

Obiective

De exemplu:

1. Dezvoltarea abilităților copiilor cu CES în cadrul orelor și al activităților extrașcolare.
2. Colaborarea cu cadrele didactice, cu Comisia Multidisciplinară Intrașcolară în vederea eficientizării incluziunii educaționale a copiilor cu CES din instituție.
3. Colaborarea cu familiile copiilor cu CES în scopul motivării părinților pentru implicare în dezvoltarea abilităților copiilor cu CES.
4. etc.

Domeniul de activitate	Acțiuni/activități proiectate	Data/ perioada de realizare	Indicatori, dovezi despre realizarea acțiunilor proiectate	Observații
I. Activitatea cu copiii cu CES 1.1 Asistarea copiilor cu CES la ore	Se indică numele, prenumele elevilor, clasa și lecțiile la care vor fi asistați de CDS	Se indică ziua și data asistării elevului cu CES	De exemplu: Registrul de evidență al cadrului didactic de sprijin	
1.2 Asistența copiilor cu CES în cadrul activităților extrașcolare	Se indică activitățile extrașcolare la care participă elevii cu CES De exemplu: sărbătoarea <i>Mama-i unica pe lume...</i> etc.		De exemplu: elevii (se scrie numele, prenumele) recită poeziile: <i>Cuvîntul mama, Făptura mamei, Puișorii</i> de Grigore Vieru etc.	
II. Activități complementare II.1 Colaborarea cu cadrele didactice	Discuție cu cadrul didactic (se scrie numele, prenumele) referitor la elaborarea fișelor de lucru pentru elevul (se scrie numele, prenumele elevului) conform curriculumului individualizat etc.		Portofoliul CDS cu fișe de lucru	
II.2 Colaborarea cu CMI	De exemplu: Participarea la ședința de repartiție a orelor de asistență pentru CDS și întocmirea orarului CDS etc.		Fișa cu repartizarea orelor de asistență a CDS Orarul CDS Proces-verbal nr.	
II.3 Colaborare cu familia copiilor cu CES	De exemplu: Convorbire individuală cu mama elevului (se indică numele, prenumele) privind ajutorul acordat copilului la pregătirea temelor de acasă etc.		Jurnalul de reflecții al CDS	
II.4 Colaborare cu actorii comunitari (asistentul social, asistentul medical etc.)	De exemplu: Vizită cu asistentul social în familia (se indică numele) în scopul (se indică scopul vizitei) etc.		Jurnalul de reflecții al CDS Proces-verbal nr.	

Cadrul didactic de sprijin (numele, prenumele) _____

Ce acțiuni va întreprinde CDS înainte de asistarea copilului cu CES la lecție?

1. Cunoașterea foarte bună a copilului cu CES din punct de vedere psihologic, pedagogic și, dacă e cazul, medical reprezintă o condiție inerentă pentru asigurarea unei asistențe educaționale de calitate. CDS trebuie să știe din ce familie provine copilul, care îi sînt condițiile de trai acasă, cum se implică părinții în educarea copilului. Acestea, precum și alte aspecte CDS le poate obține prin observări asupra copilului, dar și examinînd foarte atent fișa de evaluare psihopedagogică a copilului. Date importante despre copil și familie îi pot fi furnizate de asistentul social, de diriginte și profesori, de colegii acestuia.
2. CDS va participa la elaborarea PEI, inclusiv a curriculumului individualizat la disciplină pentru a fi la curent cu modificările/adaptările proiectate la nivel de finalități, strategii de predare/învățare/evaluare și conținuturi.
3. CDS va fi la curent cu proiectul de lungă durată, elaborat de profesorul de la fiecare disciplină școlară, pentru a cunoaște consecutivitatea unităților de învățare și finalitățile pe care trebuie să le atingă elevii cu CES.
4. CDS va participa la elaborarea proiectului unităților de învățare, a lecțiilor, propunînd, elaborînd împreună cu profesorul sarcini didactice pentru copiii cu CES.
5. CDS va decide împreună cu învățătorul de la clasă/ profesortul la disciplină ce materiale didactice să elaboreze pentru copilul cu CES, care vor fi utilizate la ore.
6. CDS va discuta cu învățătorul/profesorul pînă la începutul lecției asupra strategiei generale de desfășurare a orei, despre momentele oportune de includere directă sau parțială a copilului cu CES în desfășurarea lecției, despre modalitățile de implicare a CDS în demersul orei.

Cum poate să proiecteze CDS demersul didactic al lecției?

Pentru ca prezența CDS la lecție să fie nu numai în sprijinul copilului cu CES, dar și al întregii clase, se recomandă elaborarea unei schițe a demersului didactic, astfel încît cadrul didactic de sprijin să știe foarte clar ce are de făcut pe parcursul orei. Acest demers poate avea următoarea structură:

Subiectul lecției:

Obiective (pentru copiii cu CES):

- 1.
  - 2.
- etc.

Etapele lecției	Activitatea educațională	Timpul rezervat	Strategii didactice	Evaluare
Evocare Realizarea sensului Reflecție Extindere	Cadrul didactic de sprijin va indica sarcinile didactice pe care le va realiza elevul cu CES individual, în grup, frontal; va releva rolul său în susținerea elevului cu CES sau, în anumite situații, va specifica implicarea sa în activitatea grupului sau a întregii clase. NB! Ceea ce va realiza copilul cu CES la oră este în context cu ceea ce vor realiza toți colegii lui.		Vor fi propuse strategii didactice adecvate, care să faciliteze realizarea sarcinilor de către copilul cu CES.	Vor fi proiectate secvențe de evaluare pentru sarcinile realizate de elev.

Cum se poate implica CDS în desfășurarea lecției?

Sînt mai multe modalități de implicare a CDS în cadrul lecției, acestea fiind schitate în proiectul didactic. Astfel, cadrul didactic de sprijin:

- Poate sta, o anumită perioadă de timp, lângă copilul cu CES, acordîndu-i asistență necesară, pentru ca acesta să reușească să participe la activitățile realizate de toți copiii din clasă.
- În cazul în care se organizează lucrul în cooperare, poate sta în grupul unde este copilul cu CES, acordînd asistență nu doar acestuia, dar și celorlalți membri ai grupului.
- În anumite situații educaționale, poate participa alături de profesor în procesul de predare-învățare-evaluare, acordînd atenție specială copilului cu CES.
- În cazul în care copilul cu CES nu este în stare să stea la lecție întreaga oră academică, CDS poate să plece cu elevul, după o anumită perioadă de timp, la CREI pentru a continua activitatea individuală cu copilul.
- Totodată, CDS poate acorda suport nu doar elevului cu CES, ci și altor elevi din clasă.

Ce urmează după încheierea lecției?

Este important ca, după încheierea orei, CDS să discute cu profesorul despre faptul cum s-a implicat copilul cu CES în activitățile din cadrul lecției, ce a fost reușit și ce a fost mai puțin reușit, ce soluții de îmbunătățire a procesului didactic propune etc.

De asemenea, ar fi util ca după ore CDS să completeze jurnalul de reflecții, specificînd anumite aspecte din cadrul orei referitoare la activitatea copilului cu CES. Menționăm, în context, că majoritatea CDS din școlile-pilot au apreciat necesitatea și utilitatea jurnalului de reflecții. Or, informația din jurnal poate fi utilizată ulterior în cadrul ședințelor CMI, a Consiliilor profesorale, în lucrul cu familia copiilor cu CES etc.

Propunem o posibilă structură a jurnalului de reflecții (compartimentul care vizează activitatea la ore a copilului cu CES), CDS fiind în drept s-o modifice, s-o adapteze.

Jurnal de reflecții al cadrului didactic de sprijin

Disciplina: _____

Subiectul: _____

Data: _____

Activitatea elevului la lecție				
Cum s-a implicat elevul în rezolvarea sarcinilor de activitate?	Cum a relaționat cu colegii, cu învățătorul/profesorul?	Ce rezultate/progrese a obținut elevul?	Cu ce dificultăți s-a confruntat?	Alte observații

CDS poate propune și alte rubrici în jurnalul de reflecții, cum ar fi: observări asupra elevului în pauze; comportamentul elevului la activitățile extrașcolare; relațiile copilului cu membrii familiei etc.

Cum se proiectează activitatea de dezvoltare profesională a cadrului didactic de sprijin?

Pentru a face față îndatoririlor legate de incluziunea educațională și socială a copiilor cu CES, cadrul didactic de sprijin trebuie să aibă o bună pregătire psihopedagogică și să beneficieze periodic de activități de formare în domeniu, astfel încât nu doar să-și cunoască foarte bine rolul și responsabilitățile, dar și să le poată exercita eficient.

Prezentăm proiectul unui seminar metodologic de formare pentru cadrele didactice de sprijin, care poate fi desfășurat de către specialiștii de la direcțiile raionale de învățământ. Seminarul este proiectat pentru patru sesiuni și abordează subiecte specifice activității CDS atât din perspectivă teoretică, cât și din punct de vedere praxiologic.

Seminar: *Activitatea cadrului didactic de sprijin (CDS) în lucrul cu copiii cu CES din școală*

Scopul seminarului

Sensibilizarea, informarea și formarea unor capacități cadrelor didactice de sprijin pentru a-și eficientiza activitatea în cadrul instituțiilor de învățământ privind incluziunea copiilor cu CES.

Obiectivele seminarului:

1. Înțelegerea/reactualizarea rolului și a responsabilităților cadrului didactic de sprijin.
2. Dezvoltarea capacităților de elaborare a planurilor și a rapoartelor de activitate realizată.
3. Formarea/dezvoltarea abilităților de lucru cu copiii cu CES.

Seminarul se va desfășura în cadrul a patru sesiuni:

Sesiunea I. Roluri și responsabilități ale cadrului didactic de sprijin.

Sesiunea II. Oportunități, dificultăți și soluții în realizarea responsabilităților CDS.

Sesiunea III. Atelier: modalități de elaborare a planului de activitate al CDS.

Sesiunea IV. Sugestii în lucrul cu copiii cu CES.

DEMERS ACȚIONAL
SESIUNEA I

Nr. crt.	Cadrul ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
1.	<p>EVOCARA</p>	<p>Formarea comunității:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Completarea fișei adevize cu un simbol grafic (astăzi mă asociez cu ..., deoarece...). - Prezentarea persoanei: numele, localitatea. Comentarea fișei. Lucru în grup. Formularea așteptărilor. <p>Sarcină de activitate în grup:</p> <p>Varianta I</p> <p>Elaborați o schemă (explozie stelară) care ar prezenta un exemplu de succes al educației incluzive din experiența proprie și răspundeți la întrebările: <i>De ce am obținut succes? Cine a contribuit la obținerea succesului? Cum a fost organizat procesul de incluziune? etc.</i></p> <p>Varianta a II-a</p> <p>Elaborați o schemă care ar prezenta informația: <i>cu cine trebuie să colaboreze/ interacționeze CDS, cum să colaboreze/interacționeze.</i></p> <p>Prezentări.</p>	<p>Arborele comunității</p> <p>Asalt de idei</p> <p>Poster</p> <p>Explozie stelară</p> <p>Giorchine</p> <p>Prezentare</p>	<p>Fișe adevize</p> <p>Coală de hirtie A1</p> <p>Marker</p>
2.	<p>REALIZAREA SENSULUI</p>	<p>Fiecărui participant i se repartizează materialul din ghid (<i>Responsabilități ale CDS</i>).</p> <p>Sarcină de activitate:</p> <p>Lectura materialului, plasind în dreptul alineatelor unul din semnele:</p> <p>V – informație clară, poate fi implementată;</p> <p>? – informația necesită explicații suplimentare, va crea dificultăți în implementare.</p> <p>Discuție dirijată cu referire la realizarea sarcinii.</p>	<p>Studiu individual</p> <p>Analiză</p> <p>Discuție dirijată</p>	<p>Ghidul</p>

3.	REFLECȚIE	<p>Sarcină de activitate: Meditați asupra întrebării: <i>De ce mai am nevoie pentru a fi un bun cadru didactic de sprijin?</i> (Participanții își scriu părerile pe foi A4, apoi le acroșează pe poster și le comentează.)</p> <p>Debrifarea activității Formatorul adresează participanților următoarele întrebări: Cum v-ați simțit în timpul seminarului? Ce am realizat în cadrul sesiunii/cum am realizat/cum am putea realiza altfel? Ce ați prelua pentru activitatea Dvs. în calitate de CDS?</p> <p>Sarcină de activitate: Exersarea responsabilităților cadrului didactic de sprijin în instituția de învățământ.</p>	<p>Exercițiu de reflecție</p> <p>Conversație euristică</p>	<p>Coli de hîrtie A4 Coală de hîrtie A1</p>
4.	EXTINDERE			

SESIUNEA a II-a

Nr. crt.	Cadrul ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
1.	EVOCARÉ	<p>Participanții lucrează individual, apoi în perechi.</p> <p>Sarcină de activitate: Identificați, cel puțin, trei oportunități și trei dificultăți în realizarea atribuțiilor CDS. Discutați în perechi. Scrieți-le pe coli A4 și prezentați-le.</p>	<p>Gîndește/perechi/ prezintă Prezentare</p>	<p>Coli de hîrtie A4 Marker</p>
2.	REALIZAREA SENSULUI	<p>Participanții lucrează individual cu materialul din ghidul dat (<i>Oportunități și dificultăți/bariere în realizarea atribuțiilor CDS</i>).</p> <p>Sarcină de activitate: Studiați materialul și identificați enunțurile care credeți că se potrivesc calității Dvs. de cadru didactic de sprijin și celei a instituției pe care o reprezentați.</p>	<p>Studiu individual Prezentare</p>	<p>Ghidul</p>

3.	REFLECȚIE	<p>Participanții lucrează în grupuri. Sarcină de activitate: Elaborați soluții pentru diminuarea, depășirea dificultăților cu care vă confrunțați/vă puteți confrunța în realizarea atribuțiilor CDS. Prezențați rezultatul activității. Debrifarea activității Cum v-ați simțit în timpul seminarului? Ce am realizat în cadrul sesiunii, cum am realizat, cum am fi putut realiza altfel? Ce ați prelua pentru activitatea Dvs. profesională?</p>	Graficul T Conversație euristică	Coli de hârtie A1 Marker
4.	EXTINDERE	<p>Sarcină de activitate: Aplicarea în practică a soluțiilor de depășire a dificultăților în activitatea CDS.</p>		

SESIUNEA a III-a

Nr. crt.	Cadrul ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
1.	EVOCARE	<p>Participanții sînt repartizați în grupuri. Sarcină de activitate: elaborați structura unui posibil plan de activitate al CDS, rețesind din responsabilitățile pe care le are CDS. Prezentări.</p>	Proiectare	Coli de hârtie A4 Marker
2.	REALIZAREA SENSULUI	<p>Participanții lucrează în grupuri. Sarcină de activitate: Examinați structura planului de activitate al CDS, propus în ghid. Exprimați-vă opinia față de structura propusă pentru planul de activitate.</p>	Analiză Argumentare	Ghidul
3.	REFLECȚIE	<p>Participanții lucrează în grupuri. Sarcină de activitate: Reexaminați structura planului de activitate elaborat de Dvs. la etapa de <i>evocare</i> și completați-l cu aspecte utile identificate în urma studierii materialului propus în ghid. Elaborați o posibilă schiță a planului de activitate, rețesind din responsabilitățile cadrului didactic de sprijin. Prezentări</p>	Proiectare Prezentare	Coli de hârtie A4 Marker
4.	EXTINDERE	<p>Sarcină de activitate: Elaborarea planului de activitate al cadrului didactic de sprijin.</p>		

SESIUNEA a IV-a

Nr. crt.	Cadrul ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
1.	EVOCARE	<p>Participanții sînt divizați în patru grupuri.</p> <p>Sarcină de activitate:</p> <p>Propuneți o listă de sugestii pentru lucrul cu copiii cu CES</p> <p>Gr. 1: copil hiperactiv, cu deficit de atenție</p> <p>Gr. 2: copil cu întârzieri în dezvoltarea intelectuală</p> <p>Gr. 3: copil cu deficiențe de auz</p> <p>Gr. 4: copil cu deficiențe de vîz</p> <p>Prezentări.</p>	Asalt de idei	Coli de hîrtie A4 Marker
2.	REALIZAREA SENSULUI	<p>Grupurile lucrează cu materialul Sugestii de lucru cu copiii cu CES. (Formatorul va selecta materialul respectiv consultînd sursele indicate la bibliografie: E. Vrasmaș et. al, <i>Ghid pentru cadre didactice de sprijin (CDS)</i> ...; T. Vrasmaș, <i>Învățămîntul integrat și/sau incluziv...</i>; V. Chicu, V. Cojocaru et.al., <i>Educație incluzivă</i>. Repere metodologice...).</p> <p>Sarcină de activitate:</p> <p>Studiați sugestiile propuse pentru lucrul cu copiii cu CES și elaborați o listă unică, în care să includeți și sugestiile Dvs. (Grupurile vor studia sugestiile pentru tipul de cerințe educaționale speciale la care au formulat anterior sugestiile.)</p> <p>Prezentări.</p>	Studiu individual	Fișe <i>Sugestii de lucru cu copiii cu CES</i>
3.	REFLECȚIE	<p>Participanții lucrează în patru grupuri.</p> <p>Sarcină de activitate: Reveniți la lista de sugestii și stabiliți care dintre acestea pot fi aplicate în instituția Dvs. și care – nu. Identificați cauzele care împiedică valorificarea sugestiilor respective și propuneți căi de soluționare.</p> <p>Prezentări.</p>	Graficul T	Coli de hîrtie A4 Marker
4.	EXTINDERE	<p>Sarcină pentru extindere: aplicarea recomandărilor în activitatea cu copiii cu CES.</p>	Prezentare	

Exemple de bune practici și recomandări în incluziunea educațională și socială a copiilor cu CES (selectate în baza observărilor și din relatările cadrelor didactice de sprijin din școlile-pilot)

În legătură cu Sărbătorile Pascale, atît în cadrul orelor de educație plastică și de educație muzicală, cît și în cadrul activităților extracurriculare copiii cu CES au recitat poezii, au interpretat cîntece pascale, au încondeiat ouă. De asemenea, acești elevi, împreună cu ceilalți colegi, au participat la numeroase activități de curățenie și îngrijire a teritoriului școlii, inclusiv cel al cimitirului și al bisericii.

***

(...) I-am acordat sprijin elevului P. la limba engleză. Din timp i-am spus profesoarei ca l-am învățat un joc interesant în limba engleză și că ar fi bine să-l valorifice la oră. Cu susținerea mea, elevul P. a prezentat jocul, fiind foarte mîndru că le-a demonstrat colegilor ceva nou. Elevul P. nu s-a oprit aici. El le-a spus colegilor: „Eu la Centru citesc povești și în engleză”. Colegii lui nu au stat mult pe gînduri și mulți din ei au venit în acea zi cu elevul P. la CREI.

***

(...) Întrucît elevii V. și N. au obținut succese destul de mari în primul semestru, la ședința de reevaluare a PEI-lor s-a hotărît ca aceștia să nu mai fie incluși în lista copiilor cu CES.

***

(...) Realizarea cea mai importantă cred că e faptul că atunci cînd mă întîlnesc cu părinții copiilor cu CES ei își exprimă mulțumirea față de ceea ce realizăm cu copiii lor. Chiar cîteva zile în urmă m-am întîlnit cu mama elevului I. care mi-a mărturisit: „Azi băiatul mi-a comunicat că a învățat o poveste și vrea să mi-o spună. Eu, ca de obicei, făcînd ceva pe lîngă casă, nu i-am acordat atenție, dar, ascultîndu-l, la un moment dat am înțeles că fiul meu într-adevăr știe această poveste în detalii. Vă spun sincer, nu îmi venea a crede...”

***

În această perioadă am reușit să cunosc nivelul de cunoștințe a copiilor cu CES, caracterul, punctele forte și nevoile lor. În clasele unde învață acești copii mi-a reușit să formez un climat favorabil pentru ei. Colegii sînt mai atenți față de ei, îi ajută, sînt mai toleranți. De exemplu, elevul I. stă în bancă cu o elevă eminentă, care de multe ori îi acordă sprijin. Eleva A. lucrează într-un grup de 6 elevi, colegii o susțin, îi demonstrează, îi explică ceea ce nu înțelege. Elevii V. și M. au prieteni și în pauză se joacă împreună.

Profesorii sînt mai îngăduitori față de copiii cu CES, le adresează întrebări la ore, îi încurajează. Unii profesori îi implicau pe acești copii mai rar, acum însă se străduie să-i implice mai des în procesul instructiv-educativ, rămînînd uneori surprinși de capacitățile lor. La rîndul lor, copiii se simt mai siguri, mai încrezuți în propriile forțe.

***

La unele activități copiii cu CES au fost încurajați de către colegi și învățător să ceară ce vor de la Moș Crăciun, recitînd pentru moșul și cite o poezie pregătită din timp.

***

Elevul M. a reușit la orele de istorie să se ridice la nivelul celorlalți elevi. O activitate de învățare deosebită a fost organizată la lecția de limba română, la care a participat elevul D. Băiatul a realizat un poster „Iarna în Moldova”, pe care l-a prezentat în fața colegilor, fiind apreciat dupa merite și aplaudat. În cadrul orelor de artă plastică și de științe, copiii cu CES au fost încadrați în diverse activități ce țin de sărbătorile de iarnă, prezentînd desene, colinde, obiceiuri, tradiții etc.

3.3. Familia și comunitatea – parteneri ai școlii incluzive

*„Orice sistem de educație, oricât ar fi de perfect,
rămîne neputincios, dacă se ciocnește
de opoziția sau indiferența părinților.”*

H. Stern

O școală prietenoasă copilului este, înainte de toate, o școală incluzivă, deschisă pentru toți copiii din comunitate. Sensibilizarea și informarea membrilor comunității, părinților privind incluziunea educațională a copiilor cu CES rămîne a fi un obiectiv major și reprezintă formarea/dezvoltarea unei atitudini nondiscriminatorii față de copiii cu CES în școală și în comunitate. În acest sens, școala trebuie să interacționeze în mod activ cu părinții, inclusiv a copiilor cu CES, cu APL, ONG-uri, biblioteca din localitate, agenții economici, centrul medical etc.

De ce familia și comunitatea trebuie să fie parteneri ai școlii incluzive?

Se afirmă, pe bună dreptate, că familia este prima școală a copilului. Datorită posibilităților pe care le are/ar putea să le aibă, familia reprezintă un mediu de socializare și educare a copilului din cele mai complexe. „Amprentele pe care părinții le lasă pe structura și profilul spiritual-moral al personalității propriilor copii se mențin toată viața”, afirmă M. Golu. Prin urmare, climatul psihosocial existent în familie, modelele de conduită oferite de către membrii familiei, influențele educative pe care familia le exercită asupra copilului au un impact hotărîtor asupra formării personalității acestuia.

O înrîurire substanțială asupra copiilor, atît în plan social, cît și educațional, o are și comunitatea. Fiind parte a comunității, copilul identifică raporturile stabilite între membrii ei, observă valorile și normele asumate teoretic și exprimate comportamental de către aceștia. Din aceste considerente, școala are nevoie de ajutorul familiei și al comunității pentru a sprijini și a îndruma adecvat copilul în viață. Or, atunci cînd părinții și comunitatea devin partenerii școlii în educație, în jurul elevilor se formează o colectivitate de suport, care poate funcționa ca un mecanism bine pus la punct. Acest fapt este stipulat, în mod special, în documentul *Standarde de calitate pentru instituțiile de învățămînt primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului* [proiect] (25).

În Programul de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011–2020 se stipulează rolul APL în dezvoltarea educației incluzive în comunitate. Astfel, potrivit articolului 69, autoritățile Administrației Publice Locale, în parteneriat cu autoritățile publice centrale și societatea civilă, cu alți actori relevanți:

- a) implementează politicile în domeniul educației incluzive în corespundere cu necesitățile locale;
- b) evaluează și monitorizează necesitățile copiilor și ale familiilor lor, ale tinerilor și ale adulților din comunitate;
- c) identifică tipurile și numărul de servicii de susținere necesare pentru educația incluzivă;

- d) elaborează planuri de dezvoltare ale instituțiilor educaționale din comunitate din perspectiva incluziunii copiilor, tinerilor și a adulților;
- e) dezvoltă servicii de asistență, suport, reabilitare etc. pentru copii, tineri, adulți, familie; servicii extracurriculare, de informare și de sprijin cadrelor didactice din perspectiva educației incluzive;
- f) dezvoltă parteneriate cu societatea civilă în procesul de elaborare, implementare și de monitorizare a politicilor locale de educație incluzivă;
- g) organizează activități de schimb de experiență între instituții, părinți, cadre didactice etc.;
- h) formează și sensibilizează opinia publică locală cu referire la problemele copiilor, tinerilor, adulților din perspectiva educației incluzive.

Parteneriatul are un rol deosebit în funcționarea școlii incluzive, deoarece:

- beneficiarii ai colaborării sînt, în primul rînd, elevii;
- contribuie la dezvoltarea abilităților educaționale și sociale ale părinților și ale altor actori comunitari;
- se produce schimbul de idei între părți și are loc identificarea unor idei deosebite;
- contribuie la soluționarea anumitor probleme;
- pot fi anticipate și prevenite anumite situații dificile;
- facilitează legătura dintre familii, personalul școlii și al comunității;
- oferă servicii și suport familiilor;
- oferă părinților și altor membri ai comunității oportunități de a participa activ la experiențele educaționale ale elevilor.

Ce disfuncții există în relațiile școlii cu familia și comunitatea?

Situația din mai multe instituții de învățămînt primar și secundar general din Republica Moldova demonstrează că la capitolul parteneriat școală – familie – comunitate se atestă o serie de dificultăți.

1. Nu rareori părinții elevilor, inclusiv ai celor cu CES, sînt greu de atras în procesul educațional din școală. Participarea, din cînd în cînd, la ședințele cu părinții, organizate de diriginți sau directorul instituției, este considerată de aceștia ca suficientă pentru a fi la curent cu ceea ce face copilul la școală. Unii părinți discută cu profesorii doar în situațiile critice pentru copiii lor, alții consideră școala ca fiind unica instituție responsabilă de educarea copiilor. E și mai gravă situația cînd părintele este plecat peste horate și, practic, întrerupe orice legătură cu școala. În cazul copiilor cu CES se atestă cazuri cînd părinții acestora nu sînt de acord cu școlarizarea copilului ori nu găsesc timp pentru a veni periodic cu copilul la școală, pentru socializare. O parte din părinți au o atitudine rezervată sau vădit negativă față de incluziunea copiilor cu CES, fiind împotriva ca aceștia să învețe într-o clasă/școală cu copiii lor.
2. Unele școli au anumite limite în promovarea strategiilor în domeniul parteneriatului cu familia și comunitatea. Această dimensiune nu se regăsește în măsura cuvenită în Proiectul de dezvoltare a școlii și, respectiv, nu este îndeajuns de bine implementată. Mai mult, incluziunea educațională și interacțiunea cu familia copilului cu CES este

percepută ca o povară pe umerii școlii, și nu ca o provocare pentru acceptarea diversității.

3. În anumite localități școala este percepută ca o instituție închisă pentru comunitate: APL și alți actori comunitari manifestă indiferență față de instituția de învățământ sau colaborează cu aceasta de la caz la caz. Contribuția APL, a agenților economici, a altor factori din comunitate la crearea unui mediu incluziv în școală este formală, limitată și ne semnificativă.

Ce acțiuni trebuie să-și asume școala pentru a dezvolta un parteneriat viabil cu familia și cu comunitatea în vederea creării unui mediu incluziv?

1. Creșterea inițiativei și a implicării managerilor instituțiilor de învățământ în sensibilizarea familiei și a comunității privind incluziunea educațională și socială reprezintă un pas important în procesul de edificare a unui mediu incluziv. În acest sens, este recomandabilă elaborarea și implementarea în școală a unor proiecte/activități ce țin de domeniul educației incluzive, centrate pe parteneriatul cu familia și cu actorii comunitari. Astfel, părinții și actorii comunitari vor deveni beneficiari direcți ai unor activități educaționale, seminare de formare în domeniul incluziunii etc.
2. Un rol aparte în dezvoltarea parteneriatului școală – familie îl au comitetele/asociațiile de părinți. Școala trebuie să redirecționeze activitatea acestora, astfel încât să devină structuri active și dinamice în asigurarea legăturii dintre familie și școală.
3. Pentru sensibilizarea APL în vederea implicării active în crearea mediului incluziv este recomandabilă invitarea funcționarilor de la Primărie la Consiliile profesionale și la Consiliile de administrație, la adunările cu părinții la care se discută subiecte ce țin de incluziunea educațională. La fel și reprezentanții școlii pot participa la ședințele Consiliului local.
4. Agenții economici din comunitate pot contribui la amenajarea mediului fizic școlar, accesibil pentru toți elevii, inclusiv pentru cei cu CES. Administrația școlii trebuie să-i informeze pe aceștia despre nevoile instituției și să le prezinte convingător și argumentat beneficiile reciproce ca urmare a colaborării. Pentru a-i apropia de școală și a-i face să înțeleagă problemele școlii din interior, agenții economici pot fi invitați ca persoane-resurse la unele ore și în cadrul activităților educaționale. De asemenea, agenții economici pot să participe la unele seminare de instruire organizate în școală.
5. Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă reprezintă nu doar un serviciu de sprijin pentru copiii cu cerințe educaționale speciale din școală și din comunitate, ci și locul care poate să asigure un mediu favorabil desfășurării unor activități cu părinții și cu actorii comunitari. Din aceste considerente, ar fi în beneficiul tuturor dacă administrația școlii și APL și-ar uni eforturile într-o crearea unui astfel de centru care, cu siguranță, va contribui la edificarea mediului incluziv în școală și în comunitate.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI PRACTICE

Sensibilizarea și informarea membrilor comunității, inclusiv a părinților, cu privire la incluziunea educațională a copiilor cu CES reprezintă un obiectiv major al instituției școlare. Este foarte important ca nu doar școala să creeze condiții favorabile pentru ca elevii cu CES să se simtă parte a colectivului. Copilul cu CES, la fel ca și ceilalți copii, sînt parte a comunității. Ei pot și trebuie implicați în acțiuni comunitare, astfel încît să se simtă utili, puși în valoare și respectați. Cu părere de rău, mai persistă situații cînd membrii comunității, inclusiv părinții, manifestă o atitudine discriminatorie față de copiii cu CES, îi marginalizează. Din aceste considerente, școala urmează să desfășoare o amplă activitate/acțiune de sensibilizare și informare a părinților/membrilor comunității privind incluziunea socială și educațională a copiilor cu CES.

Cum pot fi organizate activitățile de sensibilizare și de informare a părinților/comunității pentru educația incluzivă?

Colaborarea școlii cu familia/comunitatea se poate realiza prin efectuarea unor vizite la domiciliul elevului și invitarea părinților la școală, prin organizarea de consultații individuale și activități educaționale pentru părinți și membrii comunității. Activitățile respective pot fi desfășurate la Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă, la adunările cu părinții și pot lua forma unor sedințe tematice, seminare de informare și formare, traininguri, mese rotunde, dezbateri etc. în cadrul cărora pot fi abordate subiecte, precum: schimbările din sistemul educațional din perspectiva incluziunii; rolul familiei și al comunității în crearea mediului incluziv; importanța comunicării eficiente în relația părinte-copil; încurajarea și susținerea copilului – cheia succesului; stiluri parentale etc. Vor fi demonstrate publicații și materiale video care reflectă experiențe de succes în acest domeniu, persoane concrete care au reușit să găsească soluții pentru depășirea dificultăților. De asemenea, pot fi organizate întâlniri ale părinților și ale altor membri ai comunității cu specialiști în protecția socială, în cultură, sănătate din comunitate/centrul raional/capitală.

Este important ca activitățile să fie proiectate cu multă atenție, ținîndu-se cont de particularitățile grupului. Participanții (părinții, alți membri ai comunității) trebuie anunțați din timp despre eveniment, iar expedierea unor scrisori de invitație ar putea asigura o prezență mai bună.

Prezentăm în continuare demersurile acționale pentru două activități organizate cu părinții cu genericul: *Toți copiii sînt valoroși.*

Scop:

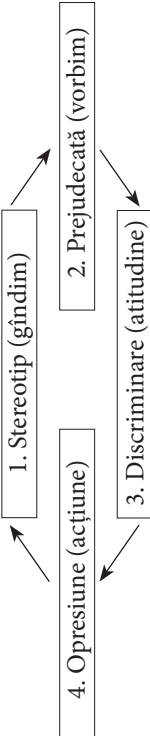
Informarea și sensibilizarea părinților privind incluziunea educațională a copiilor cu CES și formarea atitudinii nondiscriminatorii față de acești copii.

Obiective:

1. Identificarea problemelor cu care se confruntă copiii cu CES în școală, comunitate.
2. Motivarea părinților pentru implicare în rezolvarea problemelor cu care se confruntă copiii cu CES, în crearea unui mediu educațional incluziv.

Activitatea 1 (a fost desfășurată în cadrul seminarelor de sensibilizare din școlile-pilot)

DEMERS ACȚIONAL

Etapete ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
<p>Evocare</p>	<p>Părinții sînt organizați în cerc. Sarcină de activitate: Continuați enunțul: <i>Din fericire..., din nefericire...</i> Prezentări. Discuție dirijată</p>	<p>Prezentare Discuție dirijată</p>	
<p>Realizarea sensului cu elemente de reflecție</p>	<p>Părinții sînt solicitați să formeze perechi cu persoanele cu care ar putea discuta sincer și în care au încredere. Sarcină de activitate: - Amintiți-vă de un vis din copilărie neîmplinit și povestiți-l colegului/colegei. - Ascultați colegul și încercați să înțelegeți/să deduceți: Ce a simțit acesta cînd a constatat că visul lui nu se va mai îndeplini? Care au fost cauzele, obstacolele, care nu au permis îndeplinirea visului? Relații, în grupul mare, concluziile în urma realizării exercițiului. (Moderatorul va scrie pe o coală de hirtie cauzele, obstacolele enumerate de participanți.) Moderatorul va comenta <i>Efectul stereotipurilor</i></p> <pre> graph TD A[1. Stereotip (gîndim)] --> B[2. Prejudecată (vorbim)] B --> C[3. Discriminare (atitudine)] C --> D[4. Opreziune (acțiune)] D --> A </pre>	<p>Exercițiu empatic</p> <p>Miniprelegere</p>	<p>Coală de hirtie A1 Marcher</p>
	<p>Moderatorul va accentua faptul că referitor la educația incluzivă există stereotipuri și prejudecăți. Stereotipurile sînt „o idee fixă pe care oamenii o au despre faptul cum este cineva sau ceva, în special despre ceva greșit” (Dicționarul Cambridge); “părerii comunicate referitoare la caracteristicile personale ale unui grup de persoane” (Leyens). Prejudecățile sînt „o opinie sau resentiment format fără profundă reflecție sau cunoaștere” (Dicționarul Cambridge).</p>	<p>Exercițiu empatic</p>	<p>Fișa cu textul <i>Căfeluși de vânzare</i></p>

	<p>Moderatorul va dirija activitatea de lectură meditativă a textului „Cățeluși de vânzare” (textul urmează după demersul acțional). După lecturarea textului, moderatorul va organiza o discuție dirijată făcând transfer de la subiectul textului la problemele cu care se confruntă copiii cu CES din comunitate.</p> <p>Sarcină de activitate: Identificați problemele cu care se confruntă părinții copiilor cu CES și cadrele didactice și analizați-le după următorul algoritm:</p> <div data-bbox="391 773 740 1283" data-label="Diagram"> <pre> graph TD Problema --> Cauza Cauza --> Reacții Reacții --> Părinți Reacții --> Elevi Părinți --> Soluții_P[Părinți Soluții] Elevi --> Soluții_E[Elevi Soluții] Profesori --> Soluții_Pro[Profesori Soluții] </pre> </div>	<p>Miniprelegere</p> <p>Lectură meditativă Discuție dirijată</p> <p>Brainstorming</p> <p>Fișa cu textul <i>Stelele de mare</i></p> <p>Analiza problemei</p>	
	<p>Prezentări.</p> <p>Moderatorul propune părinților să citească individual textul <i>Stelele de mare</i>.</p> <p>Sarcină: Lecturați textul și formulați 2–3 concluzii.</p> <p>Prezentări.</p>	<p>Prezentare</p> <p>Lectură meditativă</p>	
<p>Reflecție</p>	<p>Moderatorul va desfășura activitatea <i>Microfonul liber</i>.</p> <p>Sarcină de activitate: Răspundeți la întrebarea: Ce am simțit și ce am înțeles participând la această activitate?</p>	<p>Interviul</p>	

Cățeluși de vânzare

Un proprietar de magazin a atârnat într-o zi deasupra ușii un anunț: «Cățeluși de vânzare». Anunțuri ca acestea atrag, de obicei, copiii mici. Și nu trecu mult timp că și apăru un băiețel, care se opri la ușă.

– Cu cât vinzi cățelușii? - întrebă el.

– Depinde, între 30 și 50 de dolari, răspunse proprietarul.

Băiețelul își goli buzunarele și scoase niște mărunțiș:

– N-am decît 2 dolari și 37 de cenți, spuse el. Da pot și eu să mă uit la ei?

Proprietarul zîmbi, fluieră și dintr-o cușcă ieși Lady, care alergă de-a lungul magazinului, urmată îndeaproape de cinci ghemotoace micuțe de blană. Unul dintre cățeluși rămăsese mult în urmă, abia mișcîndu-și piciorușele. Imediat, privirea băiețelului căzu asupra cățelușului șchiop și întrebă:

– Ce s-a întîmplat cu el?

Proprietarul îi spuse că medicul veterinar examinase cățelușul și descoperise că acesta nu are o încheietură la un șold, și că toată viața lui va fi șchiop. Băiețelul se însufleți:

– Acesta e cățelușul pe care vreau să-l cumpăr!

Proprietarul spuse:

– Nu, nu vrei să-l cumperi. Însă dacă-l vrei cu adevărat, ți-l dăruiesc.

Băiețelul se supără foarte tare. Se uită drept în ochii omului, arătînd cu degetul drept spre cățeluș, și-i spuse:

– Nu vreau să mi-l dai. Acel cățeluș valorează tot atît de mult ca și ceilalți, așa că îți voi da cît ai cerut. De fapt acum îți dau 2 dolari și 37 de cenți și apoi cîte 50 de cenți pe lună pînă se strînge toată suma.

Omul totuși insistă:

– Tu nu vrei să iei cîinele ăsta. N-o să fie niciodată în stare să alerge, să sară și să se joace cu tine așa cum fac ceilalți...

Cînd a auzit asta, băiețelul se aplecă și își ridică un crac al pantalonului, pentru a-i arăta bărbatului piciorul stîng schilodit, răsucit, susținut de o tijă metalică. Își ridică privirea și spuse încet:

– Ei bine, nici eu nu alerg prea bine, iar cățelușul are nevoie de cineva care să-l înțeleagă...

Dan Clark, *Înfruntînd furtunile*

Stelele de mare

Astăzi soarele răsare liniștit după o noapte agitată de mare. Valurile nervoase s-au rezezit către țărîm, parcă hotărîte să scoată totul la suprafață.

Atunci cînd furtuna se potoli, la fel de repede precum se și pornise, apa se domoli și se retrase. Acum plaja era o imensă întindere de noroi unde se zvîrcoleau în agonie mii și mii de stele marine. Erau atît de multe, încît plaja părea că devenise rozalie. Steluțele de mare erau aproape nemișcate. Trăgeau să moară.

În mulțime, ținut de mîna de tatăl său, era și un copil care privea cu ochii plini de tristețe micuțele stele de mare. Cu toții se uitau și nimeni nu făcea nimic. Deodată, copilul lăsă mîna tatălui său, își scoase încălțăminte și fugi pe plajă. Se aplecă și culese cu mîinutele sale trei steluțe de mare. Apoi, luînd-o la fugă, le duse în apă. După aceea se întoarse înapoi și repetă operațiunea.

De pe parafet, un om strigă la el:

– Dar ce faci, băiete?

– Arunc în apă stelele de mare. Altfel vor muri toate pe plajă, răspunse copilul fără a se opri din fugă.

– Dar pe plaja asta sînt mii și mii de stele de mare: cu siguranță nu ai să poți să le salvezi pe toate. Sînt prea multe, mai strigă bărbatul. Ca să nu mai spunem că la fel se întîmplase pe sute de alte plaje de-a lungul coastei! Nu poți schimba lucrurile!

Copilul zîmbi, se aplecă iar și mai culese o stea de mare și, aruncînd-o în apă, răspunse:

– Iată că am schimbat lucrurile pentru aceasta.

Bărbatul rămase o clipă mut, apoi se aplecă, își scoase pantofii și șosetele și coborî și el pe plajă. Începu să adune stelele de mare și să le arunce în apă. O clipă mai tîrziu coborîră încă două fete și astfel erau deja patru persoane care aruncau stele marine în mare. După alte cîteva minute erau cincizeci, apoi o sută, două sute, mii de persoane care aruncau stele de mare în apă.

Și astfel au fost salvate toate.

Poveste de Bruno Ferrero

Activitatea 2 (Discuție-panel)

Context:

Moderatorul (diriginte/CDS/coordonatorul CREI) va comunica părinților că activitatea se va desfășura în forma unei discuții-panel cu tema: *Toți copiii sînt valoroși*. Va explica ce reprezintă discuția-panel și care este modalitatea de desfășurare. Discuția-panel este o formă de conversație în care se implică două tipuri de participanți: experții și publicul. Specificul discuției constă în faptul că întrebările de la public către experți se formulează în scris și nu se semnează, astfel încît participanții pot să abordeze și subiecte mai sensibile. Întrebările sînt scrise pe fișe, iar moderatorul le transmite pe parcurs experților. Aceștia răspund la întrebări. Experții sînt persoane specialiști cu experiență în problema abordată în cadrul discuției. Publicul este un grup de persoane interesate/vizate de problematica abordată.

Desfășurarea activității:

1. Moderatorul anunță tema discuției și nominalizează experții care vor participa în cadrul discuției-panel:
  1. Persoana A, specialist SAP
  2. Persoana B, psiholog
  3. Persoana C, diriginte care are în clasă doi copii cu CES
  4. Persoana D, asistentul social
  5. Persoana E, asistentul medical
  6. Persoana F, coordonatorul CMI
  7. Persoana J, coordonatorul CREI

Experții se așază la mese față-n față cu publicul, apoi prezintă succint experiența personală în domeniul educației incluzive. Participanții sînt anunțați că din momentul în care încep prezentările experților ei pot formula orice întrebare care ține de domeniul acestora. Moderatorul adună fișele cu întrebări și le distribuie experților. Întrebările adresate experților vizează, în fond, aspecte ce țin de incluziunea educațională și socială a copiilor cu CES, posibile soluții pentru rezolvarea unor probleme cu care se confruntă copiii cu CES, inclusiv de soluționare a unor situații de conflict etc. Discuția continuă pînă la epuizarea întrebărilor.

Analiza activității

După încheierea discuției-panel are loc o conversație dirijată asupra activității desfășurate, identificîndu-se avantajele și dezavantajele unei asemenea forme de discuție. Totodată, se evidențiază și faptul dacă răspunsul experților este pe potriva așteptărilor participanților.

Evaluarea activității

Fiecare participant este rugat să răspundă la întrebările: Cum s-a simțit în timpul activității? Ce a învățat nou? Ce îi va fi de folos în activitatea de zi cu zi? etc.

3.4. Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă – serviciu de sprijin al incluziunii în școală și în comunitate

Programul de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova stipulează că procesul de implementare a educației incluzive este complex și implică participarea autorităților publice centrale și a celor locale, care trebuie să dezvolte servicii de asistență și de sprijin. Grație parteneriatelor stabilite dintre primăriile locale și administrația instituțiilor de învățămînt, au fost inaugurate Centre de Resurse pentru Educație Incluzivă (CREI).

CREI reprezintă un serviciu de sprijin pentru toți copiii din școală și din comunitate, pentru cadrele didactice, părinți și pentru membri ai comunității care oferă, coordonează și monitorizează servicii specializate în scopul asigurării incluziunii educaționale și sociale a tuturor copiilor din comunitate. Conform **Regulamentului privind redirectionarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale** (aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 351 din 29.05.2012) activitatea Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă din instituția de învățămînt este administrată de un cadru didactic de sprijin (coordonator).

Ce obiective urmărește CREI?

Prin activitatea pe care o desfășoară, CREI trebuie să urmărească realizarea următoarelor obiective:

- asigurarea accesului la educație a tuturor copiilor, indiferent de particularitățile lor individuale și sociale;
- dezvoltarea serviciilor educaționale pentru copiii cu CES și colegii lor;
- înștiințarea cadrelor didactice despre formarea unui aviz nondiscriminatoriu față de copiii cu CES și crearea unui mediu incluziv;
- asigurarea condițiilor de dezvoltare a personalității elevilor în vederea incluziunii acestora în viața școlară;
- implicarea părinților în activități specifice unei relații eficiente: școală – familie – comunitate, ca bază a incluziunii sociale și educaționale a copiilor.

Cine pot fi beneficiari ai Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă?

CREI trebuie să fie deschis pentru implicare în activități a unei game variate de beneficiari, cum ar fi:

- copiii cu CES, colegii lor;
- părinți sau tutori legali ai copiilor;
- cadre didactice din unitățile de învățământ;
- membri ai comunității locale.

Ce servicii poate oferi Centrul de Resurse pentru Educație Incluzivă?

CREI poate organiza și desfășura mai multe tipuri de activități, incluse în mai multe servicii, reprezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul 17. Servicii ale Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă

Nr. crt.	Servicii	Activități specifice serviciului
1.	Serviciu de suport în învățare	<ul style="list-style-type: none"> • Activități educative individualizate:<ul style="list-style-type: none"> – suport în pregătirea temelor de acasă; – exerciții de repetare, reactualizare, memorare, exersare, aplicare în practică a celor cunoscute; – activități ce contribuie la formarea abilităților de învățare conform stilului cognitiv și tipurilor de inteligență a copiilor cu CES;
2.	Serviciu de tip ocupațional	<ul style="list-style-type: none"> • Activități de tip ocupațional:<ul style="list-style-type: none"> – activități ce contribuie la formarea deprinderilor pentru viață; – exerciții pentru dezvoltarea capacităților de muncă; – activități de dezvoltare a abilităților de comunicare; – activități de simulare a unor acțiuni independente ale copiilor în diverse situații de viață. • Activități de asistență la ore cu scopul observării și a identificării dificultăților cu care se confruntă elevul la diferite discipline, implicarea elevului în activitățile de învățare, comunicarea și relaționarea cu colegii elevului cu CES.
3.	Serviciu de socializare a copiilor cu CES	<ul style="list-style-type: none"> • Activități care vizează antrenarea copiilor cu CES în manifestările culturale, careurile, acțiunile sociale organizate în cadrul școlii. • Vizite, excursii desfășurate în comunitate și în afara acesteia în scopul familiarizării copiilor cu CES cu locuri pitorești din natură și cu obiective de menire social-culturală etc.

4.	Asistență psiho-pedagogică	<ul style="list-style-type: none"> • Activități cu scop de: <ul style="list-style-type: none"> – consiliere; – psihoprofilaxie; – suport în evaluarea copiilor.
5.	Asistență logopedică	<ul style="list-style-type: none"> • Suport de diminuare/inlăturare a tulburărilor de limbaj/comunicare.
6.	Serviciu de informare și sensibilizare	<ul style="list-style-type: none"> • Activități de informare și sensibilizare pentru părinți, personalul didactic, colegii elevilor cu CES, membrii comunității privind formarea unui aviz nondiscriminatoriu față de copiii cu CES.

Care sînt responsabilitățile coordonatorului CREI?

Coordonatorul CREI are următoarele responsabilități:

- proiectarea, organizarea și monitorizarea activității centrului;
- crearea condițiilor adecvate pentru facilitarea incluziunii educaționale și sociale a copiilor cu CES;
- construirea unui parteneriat viabil cu personalul didactic, cu familiile copiilor și cu APL în vederea promovării eficiente a educației incluzive;
- participarea împreună cu învățătorii, profesorii, diriginții la organizarea și desfășurarea activităților educaționale în școală și în comunitate cu implicarea copiilor cu CES;
- proiectarea și desfășurarea în cadrul CREI a diverselor activități pentru copiii cu CES cu implicarea altor elevi din școală;
- elaborarea materialelor didactice pentru desfășurarea activităților, care să mențină interesul și motivația copiilor pentru implicare.

Este foarte important ca, pe lângă competențele profesionale, coordonatorul CREI să fie o personalitate armonioasă, flexibilă, respectuoasă, deschisă spre comunicare și cooperare.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI PRACTICE

Una din responsabilitățile coordonatorului CREI constă în proiectarea activității centrului. Coordonatorul va elabora planul de activitate în urma consultării cu echipa managerială, cu CMI, cu personalul didactic care lucrează cu copiii cu CES.

Cum poate fi elaborat planul de activitate al CREI?

Planul de activitate al CREI va conține câteva rubrici, inclusiv obiectivele de realizat, activitățile planificate pentru îndeplinirea obiectivelor, termenul de realizare, materialele de care va fi nevoie pentru desfășurarea eficientă a activităților, responsabilii de activitate și indicatorii care vor demonstra realizarea celor preconizate. Prezentăm o posibilă structură a planului de activitate al CREI.

Tabelul 18. Structura planului de activitate al CREI

Obiective:

- 1.
- 2.
- 3.

Denumirea serviciului	Ațiuni/ activități proiectate	Data/perioada de realizare	Indicatori de realizare	Observații
Serviciu de suport în învățare				
Serviciu de tip ocupațional				
Serviciu de socializare a copiilor cu CES				
Asistență psihopedagogică				
Asistență logopedică				
Serviciu de informare și sensibilizare				
Alte activități				

Ce instrument poate utiliza coordonatorul CREI pentru o evidență cantitativă și calitativă a activității și ce structură poate avea acesta?

În scopul evidenței cantitative, dar și calitative a activității sale, coordonatorul poate utiliza portofoliul. Propunem o posibilă structură a acestuia.

Portofoliul CREI

1. Programul de lucru

2. Dosarele elevilor care beneficiază de serviciile CREI (în copie)

- Planul Educațional Individualizat
- Fișa medicală (extras, concluzii, certificat)
- Fișa de evaluare psihopedagogică a copilului
- Ancheta socială
- Instrumentele de evaluare
- Contractul/acordul de colaborare cu familia/unul din părinți, semnat de ambele părți.

3. Documente ce țin de planificare

- Planurile de activitate lunare, semestriale, anuale

4. Documente de monitorizare

- Registrele de evidență a beneficiarilor
- Procesele-verbale ale ședințelor
- Baza de date a beneficiarilor de serviciile CREI

5. Documente ce țin de raportare

- Rapoartele de activitate lunare, semestriale, anuale

6. Documente oficiale

- Acordurile de colaborare; Memorandumul
- Scrisorile de garanție
- Fișa postului coordonatorului CREI și fișele colaboratorilor

7. Alte documente

- Registrul/nomenclatorul echipamentului/mobilierului
- Registrul literaturii din biblioteca CREI
- Mape cu materiale didactice pentru copii
- Mape cu materiale privind serviciile specializate (psiholog, logoped)

8. Evidențe care atestă progresul elevului

- Produse elaborate de elev (desene, scheme, rebusuri, hărți de contur etc.)
- Probe de evaluare ale elevilor (exerciții, teste, probleme, dictări etc.)
- Fișe de autoevaluare și evaluare reciprocă.

Cum pot fi proiectate eficient activitățile educaționale promovate în cadrul CREI pentru sensibilizarea elevilor privind incluziunea copiilor cu CES?

Serviciul de sensibilizare al CREI prevede desfășurarea unor activități cu participarea elevilor din școală în vederea formării unei atitudini pozitive față de copiii cu CES.

Un cadru reușit de proiectare și organizare a unor astfel de activități este ERRE (evocare, realizarea sensului, reflecție, extindere).

La etapa de *evocare* copiii vor fi implicați să-și amintească și să-și valorifice cunoștințele pe care deja le dețin pe marginea subiectului, care va fi ulterior studiat mai în detaliu. La etapa de *realizare a sensului* copiii sînt implicați pentru a descoperi, a însuși materia nouă și pentru a introduce noul în schemele de cunoaștere pe care le posedă deja. În cadrul *reflecției* copiilor li se propun sarcini de activitate prin care li se solicită aplicarea noilor achiziții în rezolvarea unor situații, exerciții menite să consolideze materia însușită. Elevii pot să-și exprime atitudinea, să facă generalizări etc. *Extinderea* prevede organizarea cu copiii a unor activități în comunitate, în cadrul cărora aceștia aplică în practică cunoștințele și capacitățile însușite/dezvoltate la CREI.

Prezentăm proiectul unei activități educaționale, elaborat în baza cadrului ERRE, care poate fi desfășurată de coordonatorul CREI cu participarea elevilor din ciclul primar. (Activitatea a fost prezentată în cadrul acțiunilor de sensibilizare din școlile-pilot.)

Activitate educațională Toți sîntem egali

Obiective:

- sensibilizarea elevilor privind asigurarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES;
- formarea unei atitudini nondiscriminatorii față de copiii cu CES;
- formularea problemelor cu care se confruntă colectivele de elevi privind incluziunea copiilor cu CES;
- identificarea unor soluții pertinente pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntă copiii cu CES în colectivul de elevi.

DEMERS ACȚIONAL

Etape ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
<p>Evocare</p>	<p>Copiii sînt organizați în cerc.</p> <p>Activitatea „ Furnicuța”</p> <p>Sarcină de activitate: Transmiteți jucăria (furnicuța) colegului care va face cu ea ce dorește. Repetați exercițiul, dar de data aceasta faceți colegului ceea ce a făcut el furnicuței.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cum v-ați simțit? • Ce ați învățat în urma acestei activități? • Ce putem învăța de la furnici? 	<p>Exercițiu empatic</p>	<p>Jucărie</p>
<p>Realizarea sensului</p>	<p>Copiii sînt organizați în grupuri.</p> <p>Coordonatorul CREI va citi pe fragmente textul „ Furnicel”, pentru care a selectat și un set de imagini. (Textul și imaginile sînt plasate după demersul acțional.)</p> <p>Sarcină de activitate: Ascultați cu atenție fragmentele de text. După fiecare fragment veți identifica imaginea care îi corespunde și veți răspunde la întrebări.</p> <p><i>Imaginea 1</i> Ce protagoniști are povestea? Ce ați aflat nou despre mușuroi?</p> <p><i>Imaginea 2</i> Ce ați aflat despre furnici?</p> <p><i>Imaginea 3</i> Ce poate fi un miracol? Ce credeți că va urma?</p>	<p>Lectură ghidată</p> <p>Predicția</p>	<p>Set de imagini</p>

	<p><i>Imaginea 4</i> Ce problemă credeți că avea Furnicel?</p> <p><i>Imaginea 5</i> Ce soluție i-ați propune ?</p> <p><i>Imaginea 6</i> Ce emoții ați trăit după lecturarea acestui fragment?</p> <p><i>Imaginea 7</i> În ce culori v-ați imaginat fragmentul? De ce?</p> <p><i>Imaginea 8</i> Ce ați simțit?</p> <p><i>Imaginea 9</i> Ce am învățat din această istorioară?</p> <p>NB! Pentru a identifica imaginea, grupul trebuie să realizeze următorii pași:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ascultă părerea tuturor membrilor. 2. Identifică varianta cea mai relevantă, negociind. 3. Expune imaginea aleasă grupului mare. <p>În cazul în care grupurile nu respectă condițiile vizate, acestea sînt penalizate, neoferindu-li-se posibilitatea de a plasa imaginea pe poster. Acest exercițiu prevede formarea abilităților de ascultare reciprocă, negociere, acceptare.</p>	Sinteză	
Reflecție	<p>Sarcină de activitate: Răspundeți la întrebările:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cine ar avea nevoie de ajutorul și grija noastră? • Cum poate fi acordat acest ajutor? • Ce relații trebuie să construim în raport cu colegii care au nevoie de ajutorul nostru? 	Conversație euristică	
Extindere	<p>Sarcină de activitate pentru extindere: Aplicare în practică a soluțiilor propuse pentru a ajuta copilul cu CES să participe activ în viața colectivului de elevi.</p>		

FURNICEL

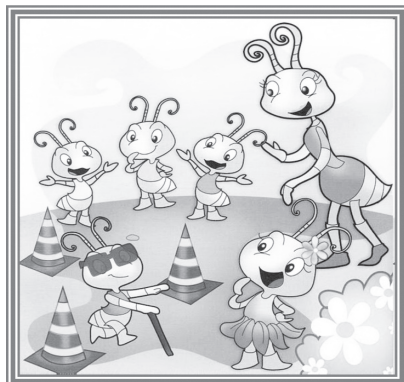
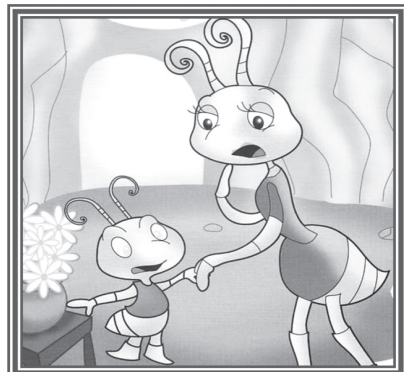
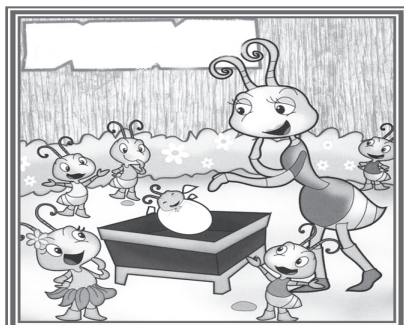
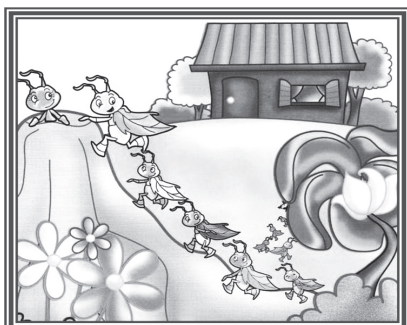
Viața într-un mușuroi este foarte tumultuoasă. Este multă activitate, multă agitație, ca într-o familie numeroasă. Dar, nimic nu este la întâmplare. Fiecare își cunoaște drepturile, dar și obligațiile și mai ales, fiecare știe că toți ceilalți se bazează pe munca fiecărui membru. Se știe doar că mușuroaiele sînt foarte bine organizate. Așa era și în acest mușuroi. Multă muncă, dar și multă dragoste, veselie, prietenie. Chiar acum în viața unei furnici de frunte din mușuroi s-a întîmplat un eveniment deosebit. Furnica Norica așteaptă cu sufletul la gură ca din oul ei să apară puilul cu numărul 543. În taină spera să fie un băiețel. S-a gîndit și la nume. Îl va numi...Furnicel. Era la maternitate în așteptare. Deodată oul a crăpat și s-a ivit un căpușor mic cu niște antenuțe ca niște ațșoare. Cîtă emoție! Și doar nu era prima dată. Apariția fiecărei noi vieți o emoționează. Ce miracol!!! Este adevărat! FIECARE NAȘTERE ESTE UN ADEVĂRAT MIRACOL. Furnica Norica era acum o mamă tare mîndră. Fiul ei era bucălat și avea o fețișoară tare nostimă. Surioarele și frățiorii lui au venit la maternitate curioși să-l vadă pe noul lor frățior. Toți l-au îndrăgit imediat. Le-a plăcut și numele ales.

Mușuroiul își continua viața cu acel du-te, vino neînterupt, în timp ce la maternitate o furnică răpusă de emoțiile de peste zi și un bebeluș nostim (obosit și el) dormeau liniștiți, zîmbind. Oare de ce?

Timpul trecea în zbor și pentru mușuroi, și pentru mamă, și pentru Furnicel. Dar se pare că soarta le rezervase o surpriză. Mai mărișor fiind, Furnicel, care începea să meargă, părea că nu se poate descurca singur. Cu disperare, mama și-a dat seama ce avea micuțul. Era orb. Cîtă tristețe! Micuțul era viori, s-ar fi jucat, dar nu vedea jucăriile, nu se putea bucura alături de frățiorii și surioarele lui. Și mai grav, cădea și se lovea mereu. Dar ce era în sufletul mamei...? Se gîndea ce să facă, cum să facă, să-și poată ajuta copilașul. Văzîndu-l așa viori și isteț și-a legat tare multe speranțe de el. Și ce lovitură! Acum trebuia să se liniștească și să judece limpede. A luat imediat primele măsuri. Niște ochelari ascundeau ochii lipsiți de lumină, iar un baston îl ajuta să se deplaseze pipăind terenul. Era un început. Ca să se poată și el juca alături de ceilalți, mama i-a marcat trasee în camera de joacă. Acum Furnicel era mulțumit, căci participa și el la activitățile copiilor.

Dar apăreau alte și alte probleme. Ceilalți ieșeau să se joace afară, căci era un timp minunat. Furnicel a ieșit și el, dar cîmpul era întins, locul era necunoscut și picul era dezorientat. Nu știa unde sînt ceilalți, dar nici cum poate ajunge la ei, cum să urce sau să coboare panta mușuroiului. Glasuri vesele răsunau peste tot, țipete, alergare... Era o mare frămîntare. Doar un copil era cuminte și se gîndea. Se gîndea cum își va putea rezolva problema. Își dorea mult să fie alături de ceilalți, să participe cît mai mult alături de ei. Trebuia să învețe să se descurce indiferent unde s-ar afla... Dar cum? Să marcheze toate traseele era imposibil... N-a trecut mult și o idee a încolțit în mintea lui. Nu vroia să se lase copleșit. Trebuia să găsească o ieșire. Orice problemă are și o rezolvare. De ce nu și a lui. Soluția era să se ghideze după miros. Se știe că o persoană care are lezat un organ de simț, percepe mai intens cu celelalte simțuri. Așa își va rezolva el problema! După ce drumul de

la și spre mușuroi a fost marcat cu un miros special, Furnicel a încercat sa constate dacă se va descurca. Sub ochii mirați ai celorlalți a parcurs drumul singur, ghidându-se doar după miros și pipăit. În strigătele de bucurie și de admirație ale celor prezenți, Furnicel pășea plin de încredere. Ideea lui a fost bună. Funcționa! Acum se putea plimba când dorea, cât dorea și o putea face și singur. Nu mai depindea de nimeni și asta era foarte important. Nici nu se mai simțea „mai altfel” decât ceilalți. A înțeles un lucru important, care l-a făcut mult mai sigur pe el. Când viața îți scoate în față tot felul de greutăți, să nu te dai bătut. Pentru orice trebuie să fie o soluție. Ce mândră era Norica de fiul ei! Dar frații și surorile lui? Toată îngrijorarea mamei dispăruse. Furnicel a dovedit că este puternic. Va fi capabil să se descurce. Victoria trebuia sărbătorită. Dar cine dansează în mijlocul prietenilor? Furnicel care are și un nemaipomenit simț al ritmului, dansează cu cea care mai era încă Miss Mușuroi.

Exemple de bune practici în activitatea Centrelor de Resurse pentru Educație Incluzivă din școlile-pilot

În luna octombrie voluntarii CREI împreună cu copiii au elaborat un poster intitulat „Toamna în Moldova”. Cu aceeași tematică s-a desfășurat și concursul de desene, la care au participat 19 elevi din clasele I-V, inclusiv elevi cu CES. Tot în luna octombrie în oșpeție la CREI au venit actorii de la teatrul „Licurici”, care au prezentat un spectacol deosebit. La 30.10.2011 la CREI a avut loc lansarea filmului de 1 min. (în cadrul unui proiect) la turnarea căruia a participat activ elevul V. Mai menționăm că elevii au fost antrenați în amenajarea localului Centrului cu ocazia sărbătorilor de iarnă, precum și în activitățile artistice consacrate Crăciunului și Anului Nou.

Este îmbucurător că CREI a început să fie vizitat de mai mulți colegi ai elevilor cu CES, fapt care contribuie la sensibilizarea acestora privind incluziunea, dar și la socializarea copiilor cu CES.

***

Pentru ca elevilor să le fie interesant la CREI, organizăm diferite jocuri muzicale asociate cu mișcarea („dacă vesel se trăiește” etc.); exerciții-joc de mimă și de pantomimă (exerciții de redare a unor expresii mimice/stări afective: „recunoaște personajul, pasărea, colegul); jocuri de imitare (gesturi caracteristice diferitelor activități cotidiene: „hărnicuța”, „sportivul”, „doctorul”, „profesorul”, „brutarul” etc.). De asemenea desfășurăm cu elevii activități de dezvoltare a comportamentului ecologic (colectarea deșeurilor reciclabile și utilizarea lor în activități de bricolaj), vizionăm filme cu desene animate, dar și filmele turnate de către elevii liceului cu genericul „Tinerii de azi studiază istoria de ieri”. La Centru, elevii au oportunitatea să citească/asculte povești, povestiri, să discute pe diferite teme, să se implice în organizarea și desfășurarea unor manifestări culturale (zile de naștere, Ziua Internațională a Copilului, Toamna de Aur etc.). Toate acestea lasă o amprentă pozitivă asupra copiilor, contribuind la socializarea lor și la dezvoltarea intelectuală.

***

În cadrul activităților individualizate copiii cu CES își pregătesc temele pentru acasă, rezolvă teste care contribuie la dezvoltarea gândirii, memoriei, atenției etc.

Activitățile de tip ocupațional au constat în elaborarea posterelor cu tema „Planeta Pământ”, „Familia mea”, „Protecția apei”, „Drepturile și obligațiunile copilului” etc. De asemenea, copiii au realizat desene pe tema naturii; au interpretat cîntece despre pace, copilărie; au modelat din plastilină; au format puzzle; au jucat domino, dame etc. Am reușit să organizăm vizite în localitate: la primărie, oficiul poștal, bibliotecă, în cadrul cărora elevii s-au familiarizat cu serviciile oferite de aceste instituții.

***

Constatăm că în urma activităților pe care le desfășurăm cu copiii cu CES la CREI se atestă anumite progrese în dezvoltarea acestora. Astfel, elevul C. s-a integrat în colectivul de elevi și este susținut de colegi; elevul A. nu mai are probleme cu colegii de clasă: recent s-a bucurat imens, cînd a luat nota șase la limba română. Schimbări pozitive observăm și la elevul A.: are un comportament mai bun, nu vorbește neîntrebat, nu se mai plimblă prin clasă în timpul lecțiilor. Băiatul a obținut progrese și la învățătură. Toate acestea s-au întîmplat nu în ultimul rînd datorită faptului că mama copilului conlucrează cu noi în beneficiul copilului.

Copiilor le place foarte mult să participe la activitățile ocupaționale, alegându-și, la dorință, să modeleze, să deseneze, să confecționeze lucrări după metoda Origami, să se „distreze” la calculator cu jocuri pentru dezvoltarea memoriei, atenției, gândirii logice.

***

Copiii frecventează cu plăcere Centrul de Resurse. Ei își selectează sarcinile după interese și capacități și se bucură de o mai mare libertate și inițiativă în acțiuni. Pe parcursul activităților punem accent pe dezvoltarea responsabilității, pentru ca lucrul să fie făcut pînă la capăt, pe educarea unor comportamente și atitudini pozitive față de colegi.

În cadrul Centrului copiii au participat activ la discuții cu tema „Familia”, „Cel mai bun prieten”, „Visul meu de viitor”, „Casa mea” etc., au participat la concursul de desene, au exersat regulile de comportament în magazin, au sădit semințe în grădina școlii etc. O sărbătoare de neuitat a fost pentru copii ziua de 1 iunie, cînd au recitat poezii și au cîntat cîntece despre copilărie.

APLICAȚII

- Reflecțați asupra mottoului capitolului. Ce legătură credeți că este între mesajul mottoului și titlul capitolului?
- Examinați fișa cu responsabilitățile CMI. Determinați, raportîndu-vă la instituția Dvs., care dintre responsabilități sînt mai ușor de îndeplinit și care – mai dificil. Propuneți soluții de îmbunătățire.
- Examinați schema care prezintă partenerii CMI. Stabiliți o listă de activități pe care le pot realiza în comun CMI din instituția Dvs. și posibii parteneri din comunitate.
- Elaborați, în baza structurii propuse, o posibilă schiță a planului de activitate al CMI.
- Stabiliți care ar fi oportunitățile pentru activitatea CDS în instituția Dvs. Dar barierele/dificultățile? Propuneți posibile soluții pentru diminuarea sau eliminarea barierelor.
- Elaborați un proiect didactic la disciplina pe care o predați pentru o clasă cu practici incluzive, ținînd cont de sugestiile oferite în ghid.
- Elaborați, din perspectiva coordonatorului CREI, un plan de idei în baza căruia veți elabora un discurs pentru Consiliul profesoral prin care să argumentați importanța stabilirii unui parteneriat viabil între personalul didactic și CREI.
- Proiectați o activitate educațională cu participarea copiilor cu CES, aplicînd cadrul ERRE.
- Elaborați o secvență din planul de activitate al CREI, raportîndu-vă la instituția Dvs.

CAPITOLUL 4.

PROIECTUL DE DEZVOLTARE A ȘCOLII ÎN CONTEXTUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE

*„Lucrurile nu sînt chiar atît de greu de făcut,
însă ceea ce este greu - cu adevărat -
e să ne punem în starea de a le face.”*

Constantin Brâncuși

Unitatea de învățămînt funcționează și se dezvoltă prin efortul conjugat al managerilor școlii, personalului instituției, elevilor și al părinților – toți împreună alcătuiind comunitatea educațională. Proiectul de dezvoltare a școlii cu practici incluzive indică direcțiile majore de progres și direcționează atenția asupra finalităților educației, cum ar fi: asigurarea de șanse egale la educație tuturor copiilor din comunitate și crearea unui mediu prietenos și stimulatîv în scopul valorizării tuturor elevilor. *Metodologia de dezvoltare a educației incluzive* prevede ca activitatea de elaborare a Proiectului de dezvoltare a școlii să fie anticipată de realizarea unor activități de evaluare/autoevaluare a instituției la care să participe întreaga comunitate educațională a instituției. Datele obținute în urma autoevaluării vor fi ulterior valorificate în Proiectul de dezvoltare a școlii.

Acest capitol prezintă sumar rolul și importanța autoevaluării școlii din perspectiva incluziunii educaționale și relevă modul de valorizare a educației incluzive în Proiectul de dezvoltare a școlii.

Obiectivele urmărite în cadrul capitolului sînt:

- familiarizarea personalului didactic/managerial cu modalitatea de elaborare și aplicare a instrumentelor de autoevaluare a școlii din perspectiva educației incluzive;
- reactualizarea componentei strategice și a celei operaționale a Proiectului de dezvoltare a școlii;
- dezvoltarea abilităților de elaborare a Proiectului de dezvoltare a școlii din perspectiva educației incluzive.

4.1. Autoevaluarea școlii din perspectiva incluziunii educaționale

Ce reprezintă autoevaluarea școlii în contextul incluziunii?

Autoevaluarea școlii în contextul incluziunii reprezintă un proces de evaluare a performanțelor instituției, în baza standardelor de funcționare a instituției de învățămînt general incluzive/standardelor de calitate pentru instituțiile de învățămînt primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului, proces în urma căruia se stabilesc punctele forte și cele slabe.

Autoevaluarea școlii permite identificarea nevoilor legate de incluziune, care vor fi luate în considerare la elaborarea Proiectului de dezvoltare a școlii. Însă autoevaluarea nu se realizează doar pentru a obține anumite date pentru proiect. Or, unele probleme depistate pot fi de așa natură încît să nu necesite resurse suplimentare, ci să poată fi rezolvate imediat sau într-o perioadă scurtă de timp.

Cine participă la procesul de autoevaluare a școlii?

Procesul de autoevaluare trebuie să fie unul transparent, deschis și obiectiv, de aceea este important ca echipa de lucru să includă mai multe persoane care au tangență directă și indirectă cu instituția cum ar fi:

- directorul,
- directorii-adjuncți,
- membrii Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare,
- învățători/profesori/diriginți,
- părinți (reprezentanți ai comitetului de părinți),
- elevi (reprezentanți ai consiliului elevilor),
- reprezentanți ai comunității (APL, ONG etc.).

Echipa de lucru are ca sarcină aplicarea instrumentelor de evaluare, prelucrarea și analiza datelor, elaborarea rezumatului.

Ce surse de informații pot fi utilizate pentru autoevaluare?

Pentru ca autoevaluarea să permită furnizarea unor informații ample, pertinente și care ar putea fi verificate oricând, este important de folosit o gamă variată de surse, precum (16):

1. Proiectul de dezvoltare a școlii.
2. Proiectele de activitate ale directorului, directorilor-adjuncți, șefilor de catedre.
3. Rapoartele de activitate ale tuturor subdiviziunilor și ale centrelor din cadrul instituției.
4. Rapoartele de evaluare (rezultatele examenelor, ale evaluărilor externe realizate de Ministerul Educației, Direcția Raională de Învățământ etc.).
5. Procesele-verbale (ale Consiliului profesoral, Consiliului de administrare, ale ședințelor comitetului părintesc/asociației părinților etc.).
6. Materiale informative (revista/broșura școlii, articole, reportaje, materiale video din mass-media privind activitățile desfășurate în școală, ghiduri elaborate în cadrul școlii, site-ul instituției etc.).
7. Bazele de date ale școlii (referitoare la personalul didactic, nedidactic și auxiliar, la elevi, părinți, ONG, APL și la alte instituții și persoane-factori de decizie cu care colaborează școala etc.).
8. Evidențele instituției (privind corespondența, finanțele, frecvența, distincțiile elevilor și ale profesorilor, inventarul echipamentelor, utilajului etc.).
9. Date ale sondajului anual de autoevaluare (aplicat pentru cadre didactice, elevi, părinți, membri ai comunității).
10. etc.

Ce instrumente pot fi aplicate în procesul de autoevaluare?

În procesul de autoevaluare pot fi aplicate instrumente precum:

- Chestionarul
- Fișa de autoevaluare
- Focus-group
- Fișe de observare
- etc.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI METODICE

Instrumentele de autoevaluare (chestionare, fișe) pot fi propuse instituției în mod centralizat, fiind elaborate de către instituții avizate (Ministerul Educației, Direcțiile Raionale de Învățământ). Însă instituția de învățământ este în drept să-și elaboreze și propriile instrumente de autoevaluare.

Cum să elaborăm un instrument de autoevaluare (fișa de autoevaluare) cu o listă de indicatori?

Pentru elaborarea fișei de autoevaluare echipa de lucru va parcurge următorii pași (adaptare după *Indexul incluziunii școlare...*):

1. Examinează Standardele de funcționare a unității de învățământ general incluzive/ Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului.
2. Selectează dimensiunea și standardele pentru care va fi elaborată fișa de autoevaluare.
3. Analizează standardele și indicatorii care corespund dimensiunii alese.
4. Selectează standardele și indicatorii care vor fi incluși în fișa de evaluare. Redactează standardele și indicatorii, astfel încât să fie clar că se referă la instituția dată.
5. Dacă e cazul, completează, operaționalizează (concretizează) indicatorii.
6. Stabilește ce modalitate de apreciere propune în fișă (de ex. punctaj de la 0 – la 5; variante de răspunsuri: *da, nu, parțial* sau *întotdeauna, uneori, niciodată* etc.).
7. Elaborează grila de autoevaluare conform structurii indicate în tabelul de mai jos.

Tabelul 19. Structura grilei de evaluare

Domeniu de evaluare	Indicatori	Modalitatea de apreciere: punctaj, alegerea variantei de răspuns etc.
Se indică domeniul de evaluare care reiese din dimensiune și standardele care îi corespund.	Se propune o listă de indicatori.	Se indică o modalitate de apreciere a indicatorilor.

Prezentăm o secvență a unei fișe de evaluare, elaborată în baza dimensiunii *Incluziune*, secțiunea *Accesul la procesul educațional al tuturor copiilor*, selectate din Standardele de funcționare a unității de învățământ general incluzive.

Tabelul 20. Fișă de evaluare privind accesul la procesul educațional al tuturor copiilor

Domeniu de evaluare (reflectă dimensiunea și standardul/standardele)	Indicatori	Da	Nu	Parțial
Toți copiii din comunitatea noastră frecventează școala, inclusiv cei cu cerințe educaționale speciale.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Școala noastră deține o listă a tuturor copiilor din comunitate, inclusiv și a celor care nu sînt înscriși în instituție. 2. Instituția noastră desfășoară campanii de sensibilizare a părinților pentru a încuraja înscrierea copiilor la școală. 3. Instituția noastră monitorizează procesul de înscriere și de frecventare regulată a școlii de către toți copiii din comunitate, inclusiv a celor cu cerințe educaționale speciale. 4. Instituția noastră monitorizează procesul de frecventare a școlii de către toți copiii din comunitate, inclusiv a copiilor cu cerințe educaționale speciale. 5. Școala noastră asigură transport pentru deplasarea la școală a copiilor cu CES (care necesită acest lucru). 6. Școala noastră asigură condiții pentru accesul tuturor copiilor din comunitate la procesul educațional, inclusiv a copiilor cu CES. 7. etc. 			

În promovarea incluziunii educaționale în instituție un rol deosebit îl au cadrele didactice, care lucrează cu elevii cu CES. Din aceste considerente, este foarte important ca învățătorul/profesorul să-și autoevalueze prestația profesională și să reflecteze asupra întrebărilor:

- Unde mă situez în prezent în ceea ce privește valorizarea educației incluzive prin intermediul disciplinei predate?
- Ce schimbări/ modificări trebuie să fac în activitatea mea?
- Cum pot să fac aceste schimbări?
- Cum voi ști dacă ceea ce am făcut a fost făcut bine?

În continuare, prezentăm o fișă de autoevaluare complexă, pe care o poate aplica învățătorul/profesorul care lucrează în clasa unde învață copiii cu CES (adaptare după *Training metodologic pentru cadrele...*, 2010).

NB! Profesorul va bifa, pentru fiecare indicator, unul din cele cinci puncte, acestea avînd următoarele semnificații:

- 1 – nivel nesatisfăcător, e nevoie de intervenții substanțiale;
- 2 – nivel sub mediu;
- 3 – nivel mediu;
- 4 – nivel bun;

5 – nivel excelent.

Tabelul 21. Fișă de autoevaluare pentru cadrul didactic

Domeniu	Unități de competență	Competențe	Indicatori de performanță	Punctaj acordat				
				1	2	3	4	5
Curriculum	Programarea activității de învățare	1. Analiza curriculumului disciplinar	<p>1.1. Curriculumul disciplinar este analizat holistic și, pentru fiecare componentă, este identificată dimensiunea care vizează educația incluzivă.</p> <p>1.2. Dimensiunea educație incluzivă din curriculumul disciplinar este utilizată corect la proiectarea didactică de lungă durată.</p>					
Instruire	Pregătirea elevilor pentru activitate	2. Elaborarea proiectării didactice a cursului	<p>2.1. Proiectul didactic de lungă durată este elaborat luându-se în considerare prevederile curriculumului individualizat pentru elevii cu CES.</p> <p>2.2. Proiectul didactic al unității de învățare/orei este elaborat ținându-se cont de adaptările și modificările curriculare stipulate în curriculumul individualizat.</p> <p>2.3. În demersul didactic sînt proiectate și activități de învățare pentru elevii cu CES.</p> <p>2.4. Strategiile de învățare pentru elevii cu CES sînt selectate adecvat.</p>					
		3. Crearea condițiilor favorabile desfășurării activității	<p>3.1. Este asigurat un climat emoțional favorabil activității de învățare pentru toți elevii.</p> <p>3.2. Orice obstacol în procesul de pregătire pentru activitate este analizat împreună cu toți elevii.</p>					

	Activitatea de predare/învățare	4. Organizarea activității	<p>4.1. Sînt aplicate strategii educaționale centrate pe elev, ținîndu-se cont, totodată, de specificul dizabilității copilului cu CES.</p> <p>4.2. Sînt realizate secvențe educaționale axate pe individualizare și diferențiere.</p> <p>4.3. În organizarea situațiilor de învățare sînt valorificate conținuturi reale, cu evidențierea unor studii de caz specifice persoanelor cu CES.</p> <p>4.4. Strategiile didactice sînt structurate astfel încît să corespundă formării/dezvoltării de capacități/atitudini/competențe tuturor elevilor, inclusiv și celor cu CES.</p> <p>4.5. Sînt identificate și valorificate stilurile de învățare ale elevilor.</p> <p>4.6. Sînt identificate și valorificate profilurile de inteligență ale elevilor.</p>			
	Evaluare	5. Aplicarea instrumentelor de evaluare	<p>5.1. Tehnicile de evaluare aplicate sînt relevante pentru obiectivele activității, inclusiv pentru obiectivele activității cu copiii cu CES.</p> <p>5.2. Sînt utilizate tehnici de evaluare preponderent axate pe evaluarea procesului.</p> <p>5.3. Evaluarea produselor elevilor se realizează în baza matricei de evaluare.</p>			
		6. Selectarea modalităților de comunicare	<p>6.1. Modalitățile de comunicare identificate sînt adecvate situațiilor concrete.</p> <p>6.2. Modalitățile de comunicare sînt alese în corespundere cu particularitățile de vîrstă ale elevilor, avîndu-se în vedere și problemele copiilor cu CES.</p> <p>6.3. Modalitățile de comunicare selectate favorizează învățarea activă, colaborarea și interacțiunea între toți elevii din clasă.</p>			

Comunicare	Comunicarea cadru didactic – elev	7. Utilizarea feedback-ului în comunicare	<p>7.1. Receptarea corectă a mesajului transmis este verificată prin reacția tuturor elevilor în diferite situații educaționale.</p> <p>7.2. Deficiențele constatate în procesul comunicării sînt mediate.</p>			
Managementul clasei	Mediul fizic al cadrului de învățare	8. Stabilirea unui mediu în corespundere cu cerințele normative în care elevii se simt în siguranță	<p>8.1. Spațiul de lucru este amenajat în conformitate cu cerințele sanitar-igienice și în corespundere cu dizabilitatea copilului cu CES.</p> <p>8.2. Toți elevii sînt încurajați să participe la organizarea și amenajarea spațiului de lucru/cadrului de învățare.</p>			
Mediul psihologic	9. Stabilirea climatului psihologic în clasă		<p>9.1. În clasă este creată o ambianță de încredere, corectitudine, susținere și respect reciproc între toți elevii.</p> <p>9.2. Profesorul oferă modele de conduită exemplară prin propriul comportament.</p> <p>9.3. Comportamentele inadecvate ale elevilor, conflictele sînt stopate și mediate cu promtitudine.</p>			
Comportament social	Socializarea elevilor	10. Medierea procesului de interiorizare a sistemului de valori ale societății	<p>10.1. Modelele sociale oferite sînt conforme/relevante pentru sistemul de valori ale societății.</p> <p>10.2. Situațiile din familie și din societate, caracterizate prin intermediul acestor modele, sînt valorizate pentru crearea unui sistem de valori propriu tuturor elevilor.</p>			
	11. Asigurarea cunoașterii, înțelegerii și a însușirii regulilor și a normelor sociale		<p>11.1. Regulile și normele de conviețuire în societate sînt prezentate și explicate conform particularităților de vîrstă ale copiilor.</p> <p>11.2. Regulile stabilite în școală sînt elaborate și analizate împreună cu toți elevii.</p>			

		<p>12. Promovarea unui comportament decent</p> <p>13. Identificarea nevoilor proprii de dezvoltare profesională</p> <p>14. Dezvoltarea cunoștințelor proprii</p> <p>15. Dezvoltarea capacităților/competențelor proprii</p>	<p>12.1. Comportamentele elevilor sînt evaluate din perspectiva cerințelor pentru promovarea în familie, școală, societate a unui mediu incluziv.</p> <p>12.2. Toți elevii sînt motivați pentru comportamente corecte prin aplicarea obiectivă a sancțiunilor și a recompenselor.</p> <p>12.3. Corectarea comportamentelor inadecvate se realizează prin măsuri aplicate consecvent.</p> <p>13.1. Necesarul de autoinstruire se constată pe baza autoevaluării, evaluării reciproce, în temeiul recomandărilor oferite în urma asistărilor la activități.</p> <p>13.2. Necesarul de autoinstruire este identificat luîndu-se în considerare noutățile care apar în domeniul specialității și didacticii disciplinei, dar și cu referire la educația incluzivă.</p> <p>14.1. Selectează surse de specialitate relevante.</p> <p>14.2. Planul de studiu individual este elaborat astfel încît să acopere nevoile personale de dezvoltare profesională, inclusiv din domeniul incluziunii.</p> <p>14.3. Cunoștințele dobîndite prin studiu individual sînt integrate în sistemul de cunoștințe existent.</p> <p>15.1. Capacitățile/competențele sînt exersate pentru atingerea unor parametri de funcționalitate adecvați unui mediu incluziv.</p> <p>15.2. Capacitățile/competențele formate/dezvoltate se regăsesc într-un stil de muncă îmbunătățit.</p>		
<p>Dezvoltare profesională</p>	<p>Formarea continuă a cadrului didactic</p>				

4.2. Modalități de valorificare a educației incluzive în Proiectul de dezvoltare a școlii

O instituție de învățământ care își propune să promoveze educația incluzivă va infuziona dimensiunea respectivă în Proiectul de dezvoltare a școlii, care schițează un drum de parcurs de la “ceea ce este” în instituție la ceea “ce trebuie să fie” , adică unde se dorește a se ajunge.

Sînt șase etape de parcurs în elaborarea Proiectului de dezvoltare a școlii (Iosifescu, 2001):

1. A stabili diagnoza/analiza situației prezente (mediul intern și cel extern al unității școlare).
2. A redacta viziunea școlii.
3. A redacta misiunea școlii (unde se dorește a se ajunge).
4. A elabora țintele strategice (scopuri generale).
5. A stabili opțiunile strategice (căi de acțiune).
6. A elabora programele (realizate prin activități concrete).

Componenta strategică a Proiectului de dezvoltare a școlii este elaborată pentru o perioadă de trei–cinci ani și prezintă viziunea, misiunea, țintele și opțiunile strategice.

Componenta operațională este proiectată pentru un an de învățământ și include programele, activitățile și acțiunile concrete prin care se realizează obiectivele strategice și se atinge misiunea.

De dimensiunea *Educație incluzivă* se ține cont la elaborarea fiecărei etape a Proiectului de dezvoltare a școlii.

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI PRACTICE

Cum putem valoriza educația incluzivă la fiecare etapă a Proiectului de dezvoltare a școlii?

Diagnoza/analiza situației prezente (mediul intern și cel extern al unității școlare din perspectiva educației incluzive) se va realiza aplicînd metodele: *Analiza SWOT* și *Analiza PESTE*.

Cum aplicăm Analiza SWOT?

În cadrul Analizei SWOT punctele tari și cele slabe vor face referință la mediul intern al unității școlare, iar oportunitățile și riscurile – la cel extern. Oportunitățile vor reliefa aspectele pozitive din comunitate care pot fi valorificate în scopul implementării cu succes a educației incluzive în cadrul procesului educațional. Riscurile vor scoate în evidență aspectele negative externe care pot influența nefast sau bloca promovarea incluziunii.

Totodată, este important ca, după ce a fost completată diagrama SWOT, să se identifice anumite modalități de transformare a punctelor slabe în puncte tari și de înlăturare, pe cât e posibil, a riscurilor.

Tabelele de mai jos vizează o posibilă diagnoză a mediului extern și a celui intern, realizat prin Analiza SWOT.

Tabelul 22. Analiză SWOT (coordonată *Oportunități – Riscuri: diagnoza mediului extern*).

	OPORTUNITĂȚI	RISCURI
C O M U N I T Ă T E A	<ul style="list-style-type: none"> • Cadrul legislativ elaborat cu privire la educația incluzivă; • colaborare eficientă cu asistentul social pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntă copiii cu CES din comunitate; • disponibilitate din partea unor parteneri locali (agenți economici, biserica, biblioteca, centrul medical) de a acorda sprijin școlii pentru implementarea educației incluzive; • stabilirea unor relații de colaborare cu centrul comunitar; • oferta proiectului „Acces egal la educație”; • manifestarea interesului de către mass-media pentru elucidarea experienței școlii în promovarea educației incluzive • etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemele economice ale familiilor din care provin copiii cu CES; • indiferență și intoleranță manifestate față de copiii cu CES și familiile acestora de către mai mulți membri ai comunității; • situație incertă privind angajarea de către APL a coordonatorului Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă; • insuficiența resurselor financiare pentru realizarea unor lucrări de adaptare a mediului fizic pentru copiii cu CES; • lipsa de interes al sponsorilor, al agenților economici locali în susținerea activităților educaționale inclusiv a celor cu participarea copiilor cu CES • etc.

Tabelul 23. Analiză SWOT (coordonată *Puncte forte – Puncte slabe: diagnoza mediului intern*).

	PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
I N S T I T U Ț I A Ș C O L A R Ă	<ul style="list-style-type: none"> • Convingerea majorității cadrelor didactice de a se implica activ în implementarea educației incluzive în instituție; • colaborare eficientă cu specialistul SAP; • oferta educațională a școlii se raportează la nevoile elevilor cu CES; • cadrele didactice beneficiază de stagii de formare în domeniul educației incluzive • copiii cu CES sînt asistați de către CDS; • colaborare eficientă cu familiile copiilor cu CES; • școala dispune de CREI • etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Unii profesori din instituție nu acceptă că copiii cu CES să studieze în școala din comunitate; • neconștientizarea din partea unor cadre didactice a rolului și a obligațiilor CDS, a coordonatorului CREI; • materiale didactice insuficiente pe tema incluziunii; • alocații financiare insuficiente pentru adaptarea mediului fizic la nevoile copiilor cu CES (rampă, mobilier în clasă) • etc.

Analiza SWOT va orienta elaborarea strategiei, a programelor din cadrul Proiectului de dezvoltare a școlii, luându-se în calcul oportunitățile din comunitate care trebuie valorificate, dar și riscurile de evitat.

Cum aplicăm Analiza PESTE?

Analiza PESTE reprezintă analiza contextului *Politic, Economic, Social și Tehnologic*, la care în ultimul timp s-a adăugat și cel *Ecologic*, în care funcționează instituția de învățământ.

Tabelul ce urmează prezintă sugestiile pentru caracterizarea domeniilor enunțate, raportate la dimensiunea **Educație incluzivă** și un model de *Analiza PESTE* (adaptare după *Școala și comunitatea, 2008*).

Tabelul 24. Analiza PESTE

DOMENIU	SUGESTII DE ANALIZĂ
POLITICUL (vizează politicile educaționale existente la nivel local cu referire la educația incluzivă, promovate de administrația publică și modul cum acestea pot influența dezvoltarea instituției școlare)	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile educaționale și generale de dezvoltare care prevăd dimensiunea <i>educație incluzivă</i> la nivel local; în ce măsură acestea corelează cu Proiectul de dezvoltare a școlii și facilitează realizarea țăintelor strategice; • existența și altor instituții care dețin puterea în comunitate și cum acestea pot fi implicate în promovarea educației incluzive în școală, în realizarea unor proiecte cu tematica educației incluzive; • persoanele cu autoritate și influență din comunitate care pot fi atrase și modalitatea de implicare a acestora în realizarea scopurilor strategice ale instituției de învățământ cu referire la educația incluzivă; • etc.
ECONOMICUL (relevă resursele economice existente la nivelul local care pot fi valorificate pentru dezvoltarea educației incluzive în instituția școlară)	<ul style="list-style-type: none"> • Ramurile economice dezvoltate în comunitate și, respectiv, resursele ce pot fi oferite școlii în vederea dezvoltării educației incluzive; • întreprinderile economice ce activează în comunitate și modul de implicare a acestora în implementarea dimensiunii incluzive în instituția școlară; • ONG-urile cu profil economic ce implementează anumite proiecte în comunitate și cum pot fi atrase în calitate de coparteneri pentru promovarea incluziunii educaționale; • etc.
SOCIALUL (presupune analiza problemelor sociale din comunitate și modul în care acestea își lasă amprenta negativă asupra educației incluzive; analiza situației diferitelor categorii de cetățeni din comunitate și a modalității de contribuție a acestora la promovarea educației incluzive în școală)	<ul style="list-style-type: none"> • Problema neangajării în câmpul muncii a membrilor comunității și, în special, a familiilor copiilor cu CES; • contravențiile administrative și infracțiunile săvârșite în comunitate, care au fost comise de membrii familiilor copiilor cu CES; • nivelul de trai al membrilor comunității și, în special, a familiilor copiilor cu CES; • etc.

TEHNOLOGICUL vizează nivelul de dezvoltare a tehnologiilor informaționale și de comunicații din comunitate și felul în care acestea pot facilita realizarea unor programe educaționale vizînd incluziunea)	<ul style="list-style-type: none"> • Accesul la Internet în comunitate și numărul de familii, inclusiv cele ale copiilor cu CES, ce dispun de computere conectate la Internet; • existența unui post de radio local și/sau televiziune prin cablu și numărul de familii ale copiilor cu CES ce beneficiază de acestea; • programele de televiziune ce sînt recepționate în comunitate și care din ele promovează activ problematica incluziunii • etc.
ECOLOGICUL (se referă la modul în care anumite activități/acțiuni care au loc în comunitate pot afecta mediul înconjurător și, implicit, pot periclita buna desfășurare a procesului educațional)	<ul style="list-style-type: none"> • Existența în comunitate a unor întreprinderi economice care poluează mediul, influențînd astfel negativ asupra stării de sănătate a populației; • zonele de risc ecologic (gunoșiți neautorizate, bazine acvatice murdare etc.); • starea apelor din fîntînile și izvoarele din localitate și felul cum acționează asupra sănătății localnicilor • etc.

Cum elaborăm viziunea școlii?

Viziunea unei școli reprezintă imaginea ideală a acesteia privită în viitor, care conturează o posibilă dezvoltare a instituției. *Viziunea* solicită manifestarea unei gândiri dinamice și prospective, care să evalueze pe termen lung șansele de dezvoltare a instituției de învățămînt. *Viziunea școlii* trebuie formulată în așa mod încît să dea posibilitate întregii comunități educaționale să contribuie la transpunerea acesteia în fapt.

Ținîndu-se cont de caracteristicile școlii incluzive, în *viziune* pot figura afirmații de felul:

„Școala noastră are capacitatea de a funcționa ca o structură eficientă și echitabilă pentru toți copiii din comunitate și de a asigura progresul tuturor elevilor; școala noastră interacționează cu familiile tuturor copiilor și cu comunitatea în vederea edificării unei instituții incluzive capabilă să creeze un mediu favorabil, pentru ca toți elevii să-și dezvolte maximumul posibil de competențe”.

Cum elaborăm misiunea școlii?

Misiunea exprimă succint semnificația existenței instituției, motivul fundamental pentru care organizația activează. *Misiunea* instituției, din perspectiva educației incluzive, indică scopurile pe această coordonată și exprimă valorile promovate, intențiile fundamentale vizînd educația incluzivă. Această secvență a Proiectului de dezvoltare a școlii ar putea include următoarele deziderate, raportate la incluziune:

„Școala noastră își propune să promoveze un învățămînt incluziv deschis și flexibil capabil:

- să ofere tuturor copiilor din comunitate *șanse egale de dezvoltare personală*;
- să creeze un mediu favorabil desfășurării procesului educațional, astfel încât toți elevii să dorească să frecventeze școala;
- să motiveze cadrele didactice de a pune în valoare calitățile personale ale fiecărui elev în parte;
- să relaționeze eficient cu părinții în vederea asigurării și susținerii condițiilor de dezvoltare a fiecărui elev
- etc.”

Cum elaborăm țintele strategice și opțiunile strategice?

Țintele strategice sînt intențiile majore care se vor realiza prin Proiectul de dezvoltare a școlii și prin care se va realiza misiunea. *Opțiunile strategice* vizează căile de acțiune pentru realizarea țintelor strategice și vor fi selectate pornind de la cinci domenii funcționale: curriculum, resurse umane, resurse materiale și financiare, relații comunitare, managementul școlii.

Tabelul de mai jos prezintă o modalitate de realizare a țintei strategice referitoare la dezvoltarea educației incluzive în instituție, reflectată în cele cinci domenii funcționale enunțate mai sus.

Tabelul 25. Realizarea țintei strategice *Organizarea activităților didactice pornind de la principiile care stau la baza educației incluzive*

Ținta strategică	Curriculum	Resurse umane	Resurse materiale și financiare	Relații comunitare	Managementul școlii
Organizarea activităților didactice pornind de la principiile care stau la baza educației incluzive	Proiectarea/ desfășurarea activităților didactice cu elevii în baza curriculumului general la discipline, a curriculumului adaptat/ modificat	Desfășurarea programelor de formare pentru cadrele didactice cu tematica educației incluzive	Efectuarea lucrărilor pe dimensiunea ergonomică, în vederea creării condițiilor favorabile de învățare pentru copiii cu CES	Organizarea în parteneriat cu actorii comunitari, cu părinții a unor activități/proiecte în școală și în comunitate pentru promovarea educației incluzive	Promovarea unui management democratic și transparent pentru implementarea eficientă a dimensiunilor educației incluzive

Cum elaborăm programele?

Programele reprezintă blocuri de activități coerente care, fiind desfășurate, conduc la realizarea țintelor strategice pe baza opțiunilor strategice. Este important ca programele să fie operaționalizate, stabilindu-se: obiectivele, termenele de realizare, responsabilii, indicatorii de performanță. Proiectul de dezvoltare a școlii va include mai multe programe, inclusiv programul cu denumirea *Dezvoltarea educației incluzive*.

Tabelul ce urmează prezintă o secvență din acest program, care poate fi adaptat, completat în funcție de nevoile instituției.

Tabelul 26. Programul *Dezvoltarea educației incluzive (secvență)*

Obiective	Termene	Responsabili	Indicatori
1. Asigurarea creșterii profesionale a colectivului didactic prin desfășurarea seminarelor metodologice cu tematica educației incluzive	De două ori în semestru	Managerul instituției Coordonatorul CMI	4 seminare metodologice desfășurate. Majoritatea cadrelor didactice dispuse să promoveze educația incluzivă în instituție
2. Evaluarea psihopedagogică inițială a elevilor în vederea stabilirii copiilor cu CES	august	CMI	Baza de date privind copiii cu CES. Fișe de evaluare psihopedagogică a copiilor cu CES
3. Elaborarea PEI în baza recomandărilor SAP	august	Echipele constituite pentru elaborarea PEI	PEI elaborate
4. Implementarea PEI, a curriculumului individualizat în cadrul activităților educaționale.	Permanent, conform orarului	Cadrul didactic de sprijin, coordonatorul CREI Cadrele didactice	Proiecte didactice elaborate/implementate în baza curriculumului adaptat/modificat. Registrul CDS. Registrul coordonatorului CREI
5. Reevaluarea copiilor cu CES în scopul stabilirii schimbărilor produse	O dată în semestru	CMI	Fișe de reevaluare a copiilor cu CES completate
6. Reevaluarea PEI, în baza datelor obținute în urma reevaluării psihopedagogice a copiilor cu CES	O dată în semestru	Echipele PEI	PEI reevaluate

Proiectul de dezvoltare a școlii trebuie să fie rezultatul unui efort de echipă. Proiectul este expresia unei analize, a unei gândiri și decizii colective. Implicarea comunității educaționale a școlii (direct sau tangențial) în procesul de planificare va contribui la înțelegerea și interiorizarea de către personalul instituției, elevi, părinți a scopului și a obiectivelor care trebuie să le realizeze școala pentru a deveni incluzivă.

Ca implicarea comunității educaționale să fie cu adevărat utilă, aceasta are nevoie de o pregătire temeinică, din punct de vedere teoretic și praxiologic, în tematicile care vizează caracteristicile unei școli incluzive și modalitățile de valorizare a educației incluzive în proiectul de dezvoltare a școlii. Prezentăm proiectul unui seminar metodologic, structurat în trei sesiuni, care, fiind aplicat în instituția de învățământ, poate contribui la formarea comunității educaționale a școlii cu tematica sus-menționată.

**Seminar metodologic: Școala incluzivă – o școală pentru toți,
o școală pentru fiecare**

Scopul seminarului: sensibilizarea/formarea personalului școlii, elevilor, părinților (membri ai echipei de elaborare a Proiectului de dezvoltare a școlii) pentru dezvoltarea educației incluzive în instituția școlară

Obiectivele seminarului:

- Stabilirea caracteristicilor unei școli incluzive.
- Determinarea barierelor în edificarea unei școli incluzive.
- Identificarea soluțiilor pentru transformarea școlii în una incluzivă.
- Analiza/perfecționarea Proiectului de dezvoltare a școlii pe coordonata *educație incluzivă*.

În cadrul seminarului se vor organiza 3 sesiuni:

Sesiunea I. Dimensiuni ale incluziunii educaționale în instituția de învățământ

Sesiunea a II-a – a III-a. Proiectul de dezvoltare a școlii raportat la coordonata *educație incluzivă*

DEMERS ACȚIONAL

SESIUNEA I

Nr. crt.	Cadrul ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
1.	EVOCARE	<p>Participanților li se propune să vizioneze secvențe video sau să privească poze care reflectă diverse activități/acțiuni desfășurate în cadrul proiectului <i>Acces egal la educație</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sarcină de activitate: Vizionați secvențele video/pozele prezentate, după care realizați o scriere liberă cu tema: <i>Este școala mea incluzivă?</i> <p>Prezentări. (În timpul prezentării moderatorul va nota pe o coală de hârtie idei relevante pentru definirea școlii incluzive.)</p> <p>Variantă: Participanții lucrează individual, apoi în perechi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sarcină de activitate: Enumerați câteva acțiuni, activități desfășurate în școală care să corespundă politicii de incluziune educațională/caracteristicilor unei școli incluzive. <p>Prezentări.</p>	<p>Fotolimbaj Scriere liberă</p> <p style="text-align: center;">G/P/P</p>	Ghidul dat Materiale video
2.	REALIZAREA SENSULUI cu elemente de REFLECȚIE	<p>Participanții lucrează în grupuri a câte trei persoane.</p> <p>Participanții primesc materialul <i>Dimensiuni ale incluziunii</i> (din prezentul ghid).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sarcină de activitate: Repartizați materialul <i>Dimensiunile incluziunii</i>, astfel încât fiecare membru al grupului să studieze una din dimensiuni. Lecturați individual textul. Raportați indicatorii la școala Dvs. și stabiliți în ce măsură aceștia sînt caracteristici instituției. Prezentăți, în cadrul grupului, rezultatul activității. 	<p>Studiu individual Instruire reciprocă</p>	Ghidul

3.	REFLECȚIE	<p>Participanții sînt organizați în trei grupuri, fiecare urmînd să lucreze cu una din dimensiunile incluziunii.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sarcină de activitate: Elaborați lista cu indicatorii care credeți că nu sînt caracteristici instituției sau sînt caracteristici într-o măsură mică. Identificați posibilele cauze și proiectați posibilele acțiuni, activități de ameliorare. Prezentări. • Sarcină de activitate: Răspundeți, prin tehnica „6 De ce?” la întrebarea <i>De ce școala noastră trebuie să fie incluzivă?</i> Prezentări. 	<p>Proiectare</p> <p>Tehnica „6 De ce?”</p>	<p>Coli de hîrtie A4</p> <p>Marker</p>
4.	EXTINDERE	<ul style="list-style-type: none"> • Sarcină pentru extindere: implementarea în școală a acțiunilor/activităților proiectate 		

SESIUNEA a II-a – a III-a

Nr. crt.	Cadrul ERRE	Pași acționali	Strategii	Materiale
1.	EVOCARE	<p>Participanții sînt organizați în grupuri.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sarcină de activitate: Enumerați documentele de politică educațională din cadrul instituției în care este/trebuie să fie proiectată dimensiunea <i>educație incluzivă</i>. Prezentări. • Sarcină de activitate: Examinați componentele Proiectului de dezvoltare a școlii. Bifați secvențele care se referă la educația incluzivă. Prezentări 	Asalt de idei	<p>Coală de hîrtie A4</p> <p>Marker</p>
2.	REALIZAREA SENSULUI	<ul style="list-style-type: none"> • Sarcină de activitate: Studiați, în grup, materialul din prezentul ghid cu privire la valorizarea educației incluzive în Proiectul de dezvoltare a școlii. Selectați sugestiile care considerați că vă pot ajuta la perfecționarea proiectului de dezvoltare a instituției din perspectiva educației incluzive. 	Lucru cu textul	Ghidul dat

3.	REFLECȚIE	<ul style="list-style-type: none"> • Sarcină de activitate: Aplicați sugestiile selectate pentru perfecționarea Proiectului de dezvoltare a școlii. Prezentări. NB! Realizarea acestei sarcini necesită un volum mai mare de timp, de aceea poate continua pe parcursul a unei sau a două sesiuni (în funcție de redactările care urmează să fie operate). 	Proiectare	Proiectul de dezvoltare a școlii
4.	EXTINDERE	<ul style="list-style-type: none"> • Sarcină pentru extindere: implementarea eficientă a Proiectului de dezvoltare a școlii. 		

APLICAȚII

1. Reflectați asupra mottoului capitolului. Ce tangență are cu genericul capitolului?
2. Elaborați un instrument de autoevaluare conform pașilor propuși în ghid și aplicați-l. În baza rezultatelor obținute, stabiliți punctele forte și cele slabe din instituție cu referire la incluziunea educațională. Ce soluții propuneți pentru diminuarea/lichidarea punctelor slabe?
3. Examinați Fișa de autoevaluare pentru cadrul didactic (tabelul 17). Efectuați un exercițiu de autoevaluare și, în baza rezultatelor, stabiliți-vă nevoile de dezvoltare profesională în domeniul educației incluzive.
4. Efectuați o evaluare a Proiectului de dezvoltare a școlii din perspectiva prezenței în fiecare din componentele acestuia a dimensiunii *educație incluzivă*. La ce concluzie ați ajuns?
5. Aplicați metoda *Analiza PESTE* și stabiliți aspectele pozitive și problemele din comunitate raportate la educația incluzivă. Stabiliți câteva modalități de valorificare a resurselor comunității pentru dezvoltarea educației incluzive în instituție.
6. Proiectați un posibil program *Dezvoltarea educației incluzive* pentru Proiectul de dezvoltare a școlii Dvs. respectând algoritmul: *obiective, termene, responsabili, indicatori de performanță*.

BIBLIOGRAFIE

1. Baban, A., *Consiliere educațională*, București, 2001.
2. Bolboceanu, A., Vasian, T., Cojocaru, V., Pavlenko, L., Lungu, M., Climov, G., *Studiul eficienței experiențelor de incluziune a copiilor cu CES dezvoltate în instituțiile de învățământ general din Republica Moldova*, Chișinău, 2010.
3. Cartaleanu, T., Cosovan, O., Sclifos, L., Solovei, R., *Training metodologic pentru cadrele didactice de liceu*. Suport de curs, 2010, <http://prodidactica.md/materials.php3>.
4. Cercel, R., *Formarea cadrelor didactice pentru educația incluzivă*. Teza de doctorat, Universitatea București, 2009.
5. Cucuș, C., *Educația. Iubire, edificare, desăvârșire*, Editura Polirom, Iași, 2008.
6. Chicu, V., Cojocaru, V., Galben, S., Ivanova, L., *Educație incluzivă*. Ghid metodologic, Chișinău, 2006.
7. Eftodi, A., *Planul educațional individualizat. Structură-model și ghid de implementare*, Ministerul Educației, Lumos Moldova, Editura Cetatea de Sus, Chișinău, 2012.
8. Gherguț, A., *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
9. Guțu, V., Chicu, V., Dandara, O., Solcan, A., Solovei, R., *Psihopedagogia centrată pe elev*, CEP USM, 2008.
10. Hadîrcă, M., Cazacu, T., *Adaptări curriculare și evaluarea progresului școlar în contextul educației incluzive*, Ministerul Educației, Lumos Moldova, Editura Cetatea de Sus, Chișinău, 2012.
11. Iosifescu, Ș. (coordonator), *Management educațional pentru instituțiile de învățământ*, București, 2001.
12. Iucu, R., *Managementul clasei de elevi*, Editura Polirom, Iași, 2000.
13. *Indexul incluziunii școlare* (traducere M. Pantea), Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE), 2003, <http://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20Romanian.pdf>.
14. *Înțelegerea și satisfacerea necesităților copiilor în clase incluzive* (traducere L. Candu), UNESCO, Chișinău, 2003.
15. Neuvrille, E., Toma, S., Oprea-Zavtoni, T., Panfil, N., Caus, E., Costandaki, O., *Introducere în Valorizarea Rolului Social*, Keystone Institute, 2012.
16. Prenton, K., *Planificarea în contextul ameliorării școlare. Dezvoltarea unei școli incluzive*. Ghidul managerului din învățământ. Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 2007.
17. *Programul de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011 – 2020*.
18. *Programul de granturi pentru Dezvoltarea Școlară*. Ghidul aplicantului, MEC, București, 2007.
19. *Regulamentul-cadru al instituției de învățământ general incluzive* (proiect), Chișinău, 2011. www.inclusion.md.
20. *Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului de asistență psihopedagogică* (proiect), <http://nou.edu.md/>
21. *Regulamentul privind redirecționarea resurselor financiare în cadrul reformării instituțiilor rezidențiale*, în *Inclusiv EU. Cadrul legislativ/normativ în domeniul educației incluzive* (compilație) Centrul „Speranța”, Chișinău, 2012.
22. Solovei, R., *Formarea profesorilor pentru implementarea curriculumului modernizat de liceu. Educația civică*. Suport de curs, <http://prodidactica.md/materials.php3>.
23. Solovei, R., Eșanu, R., *Școala și comunitatea. Ghid metodologic*, Editura Știința, Chișinău, 2007.
24. *Standarde de funcționare a unității de învățământ general incluzive* (proiect), Chișinău, 2011, www.inclusion.md.
25. *Standarde de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului* (proiect), <http://edu.md/ro/transparenta-proces-decizional/>

Metodologia aplicată de către KHSIMA pentru incluziunea educațională a copiilor cu CES (inclusiv cu dizabilități mintale) în cadrul proiectului „Acces egal la educație” (Programul „Comunitate Incluzivă – Moldova”)

PRELIMINARII

Prezenta metodologie reflectă obiectivul de bază al proiectului: de a implementa un program-pilot de sporire a accesului egal la educație a copiilor cu cerințe educaționale speciale din 15 localități din Republica Moldova prin:

- dezvoltarea unui program-pilot pentru incluziunea educațională a copiilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv cu dizabilități mintale, din comunitățile partenere;
- dezvoltarea unui mediu favorabil de susținere pentru incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv cu dizabilități mintale, la nivel de comunitate și de instituție de învățământ;
- încurajarea unui aviz nediscriminatoriu al membrilor comunității privind copiii cu cerințe educaționale speciale, inclusiv cu dizabilități mintale, înscriși în instituțiile de învățământ generale;
- instruirea cadrelor didactice din aceste școli-pilot în domeniul educației incluzive;
- adaptarea mediului fizic din școală la necesitățile educaționale ale copiilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv cu dizabilități mintale;
- elaborarea *Regulamentului-cadru* și a *Standardelor de funcționare a unității de învățământ general incluzive*.

Procesul de incluziune educațională a copiilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv cu dizabilități mintale, se realizează conform următoarelor etape:

I. Dezvoltarea cadrului normativ de organizare și funcționare a unităților de învățământ general incluzive ca suport acordat Ministerului Educației pentru asigurarea accesului la educație de calitate a copiilor cu cerințe educaționale speciale:

1.1. Elaborarea *Regulamentului-cadru* și a *Standardelor de funcționare a unității de învățământ general incluzive*.

1.2. Pilotarea și promovarea *Regulamentului-cadru* și a *Standardelor de funcționare a unității de învățământ general incluzive*.

II. Promovarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES (inclusiv cu dizabilități mintale) la nivel de raioane și de comunități partenere. Această etapă presupune realizarea unor serii de activități în vederea implicării mai active a Administrațiilor Publice Locale, administrațiilor școlilor, ONG-urilor locale în susținerea incluziunii în școli și în grădinițe a copiilor cu CES (inclusiv dizabilități mintale):

2.1. Informarea și sensibilizarea reprezentanților Consiliului Raional, ai DGÎTS, instituțiilor educaționale, APL etc. privind procesul de incluziune educațională a copiilor cu CES (inclusiv cu dizabilități mintale).

2.2. Constituirea relațiilor de parteneriat prin semnarea *Memorandumului de colaborare* dintre KHSIMA și DGÎTS a CR, administrațiile școlilor, APL, AO/ONG și PE „Pas cu pas” pentru incluziunea copiilor cu CES, inclusiv cu dizabilități mintale, la nivel de comunitate/raion și stabilirea de comun acord a responsabilităților părților implicate în proces.

III. Identificarea și evaluarea necesităților de suport pentru realizarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES, inclusiv cu dizabilități mintale. Această etapă presupune realizarea unei serii de activități menite să contribuie semnificativ la cunoașterea gradului de deschidere și a necesităților instituției educaționale, a particularităților individuale ale copiilor cu CES și, totodată, a nevoilor relevante pentru asigurarea incluziunii educaționale:

- 3.1. Evaluarea gradului de deschidere a unității de învățământ privind incluziunea educațională a copiilor cu CES.** În acest sens vor fi aplicate următoarele instrumente de evaluare: cerere, CV școlii, chestionare de evaluare a gradului de deschidere a cadrelor didactice privind incluziunea educațională a copiilor cu CES. Obiectivul acestor activități este identificarea necesităților unității de învățământ privind implementarea educației incluzive și dezvoltarea unui mediu favorabil de susținere a incluziunii copiilor cu CES la nivel de instituție de învățământ și de comunitate.
- 3.2. Identificarea copiilor cu CES din comunitate și din școală.** În baza unor criterii stabilite, și, în colaborare cu asistentul social comunitar și administrația școlii, se va elabora o listă a copiilor cu CES din comunitate și școală care întâmpină dificultăți în procesul educațional. Obiectivul acestor activități este de a identifica copiii cu CES din comunitate și din școală în vederea evaluării necesităților de suport pentru incluziunea educațională.
- 3.3. Constituirea și formarea Echipei Multidisciplinare Intrașcolare la nivelul unității de învățământ** prin aprobarea la Consiliul profesoral și emiterea ordinului de validare de către directorul instituției. Totodată, realizarea instruirii membrilor Echipei Multidisciplinare Intrașcolare în corespundere cu rolul și responsabilitățile lor în cadrul școlii și efectuarea unei vizite de studiu a reprezentanților echipei intrașcolare, reprezentanților APL într-o școală cu practici incluzive. Obiectivul acestor activități este pregătirea Echipei Multidisciplinare Intrașcolare în corespundere cu rolul și responsabilitățile ei în cadrul școlii (modalitățile de identificare și evaluare a copiilor cu CES, elaborarea recomandărilor privind modalitățile de suport și elaborarea Planului Educațional Individualizat etc.).
- 3.4. Evaluarea mediului educațional în familie al copiilor cu CES** de către Echipa Multidisciplinară Intrașcolară (în colaborare cu asistentul social comunitar ca membru al Echipei Multidisciplinare Intrașcolare). Instrumentul de evaluare folosit este un chestionar elaborat în acest scop. Obiectivul acestor activități este identificarea copiilor cu CES din comunitate și din școală și evaluarea primară a necesităților de suport pentru realizarea incluziunii educaționale în instituțiile de învățământ din comunitate.
- 3.5. Evaluarea necesităților de suport** pentru realizarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES, inclusiv cu dizabilități mintale, presupune evaluarea multidisciplinară (cu acordul părintelui) de către Echipa Multidisciplinară Intrașcolară, în parteneriat cu specialiștii contractați, a copiilor cu CES, în colaborare cu asistentul social comunitar și cu reprezentanții Serviciului de Asistență Psihopedagogică. Totodată, Echipa Multidisciplinară Intrașcolară va elabora, în parteneriat cu specialiștii contractați, recomandările privind necesitățile de suport în procesul educațional a copiilor cu CES. Rezultatele evaluării sînt colectate în: ancheta socială, fișa psihopedagogică și fișa medicală. Obiectivul acestor activități este identificarea necesităților de suport pentru realizarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES, inclusiv cu dizabilități mintale, și identificarea necesității de elaborare a unui plan educațional individualizat, a adaptărilor/modificărilor curriculare.
- 3.6. Elaborarea PEI-urilor** presupune ca procesul de elaborare și implementare a PEI-urilor să demareze printr-un atelier pentru Echipa Multidisciplinară Intrașcolară

privind PEI, susținut de un specialist contractat, în colaborare cu membrii Echipei Multidisciplinare Intrașcolare. De asemenea se vor analiza informațiile obținute în baza evaluării multidisciplinare (fișa psihopedagogică, socială, medicală) și, în parteneriat cu specialistul contractat, se vor elabora PEI. Curriculumul individualizat pentru fiecare disciplină va fi elaborat de învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină în colaborare cu specialiștii Echipei Multidisciplinare Intrașcolare. Totodată, specialistul contractat va acorda asistență echipei intrașcolare în elaborarea, implementarea și revizuirea PEI-urilor, monitorizarea implementării PEI-urilor și evaluarea progresului copiilor cu CES.

IV. Pregătirea mediului favorabil pentru incluziunea educațională a copiilor cu CES (inclusiv dizabilități mintale). Această etapă presupune realizarea unor serii de activități menite să asigure prezența unui mediu favorabil incluziunii educaționale reieșind din necesitățile copiilor cu CES. Astfel, la acest compartiment se realizează cea mai importantă serie de activități grupate pe 3 nivele de bază:

4.1. La nivel familial:

- a) **Stabilirea unui parteneriat** dintre membrii Echipei Multidisciplinare Intrașcolare și părinți/reprezentantul legal al copilului cu CES prin informarea permanentă și obținerea acordului acestora pentru fiecare etapă a procesului de incluziune educațională a copilului cu CES.
- b) **Acordarea de asistență psihopedagogică** de către specialiștii echipei intrașcolare în vederea creării unui mediu favorabil educațional pentru copilul cu CES.
- c) **Acordarea de asistență legală**, în colaborare cu asistentul social comunitar și cu sprijinul APL, în elaborarea și perfectarea actelor legale și acordarea unui suport, în caz de necesitate, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și amenajarea unui spațiu individual pentru instruirea și realizarea activităților educaționale.

4.2. La nivel școlar:

- a) **Pregătirea cadrelor didactice pentru implementarea educației incluzive.** Această activitate este desfășurată de către partenerii proiectului „Acces egal la educație” - PE „Pas cu Pas” printr-un ciclu de training-uri în domeniul educației incluzive. Obiectivul acestor activități este dezvoltarea abilităților cadrelor didactice în organizarea procesului educațional din perspectiva incluziunii educaționale a copiilor cu CES, inclusiv dizabilități mintale, totodată, dezvoltarea la nivelul clasei și a unității de învățământ a mediului educațional incluziv.
- b) **Angajarea și formarea cadrului didactic de sprijin** presupune elaborarea în parteneriat cu APL a termenilor de referință pentru angajarea cadrului didactic de sprijin, oferirea de suport APL în organizarea unui concurs de angajare pentru funcția de cadru didactic de sprijin și realizarea instruirii cadrului didactic de sprijin privind rolul și atribuțiile sale în procesul de incluziune educațională a copiilor cu CES. Obiectivul acestor activități este formarea cadrului didactic de sprijin în acordarea de suport copiilor cu CES.

4.3. La nivel comunitar:

- a) **Sensibilizarea și informarea membrilor comunității, părinților și a colegilor de clasă.** Sensibilizarea membrilor comunității, părinților, colegilor de clasă ai copiilor cu CES față de incluziunea educațională a copiilor cu CES, inclusiv cu dizabilități mintale, prin efectuarea seminarelor de sensibilizare și de informare privind incluziunea copiilor cu CES cu implicarea părinților, reprezentanților comunității, APL, ai colegilor de clasă. Obiectivul acestor seminare este de a forma/dezvolta un aviz nediscriminatoriu față de incluziunea în unitățile de învățământ/educaționale și, respectiv, în comunitate a copiilor cu CES, inclusiv cu dizabilități mintale.

b) **Crearea și dezvoltarea Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă/CREI.** Această activitate presupune acordarea de suport APL, administrației școlii în elaborarea propunerii de proiect privind necesitatea creării Centrelor de Resurse pentru Educație Incluzivă. Totodată, se va amenaja spațiul pentru CREI cu mobilier, calculator, literatură, echipament etc., conform necesităților copiilor cu CES din comunitate care frecventează acest centru. De asemenea se acordă suport APL în organizarea concursului de angajare a coordonatorului CREI și realizarea instruirii coordonatorului privind rolul și responsabilitățile sale în procesul de incluziune educațională ale copiilor cu CES, dezvoltarea serviciilor acordate de centru. Obiectivul acestor activități este dezvoltarea capacităților APL în crearea și dezvoltarea Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă în comunitate.

V. **Monitorizarea procesului de incluziune educațională a copiilor cu CES (inclusiv dizabilități mintale).** Monitorizarea și evaluarea procesului de incluziune educațională a copiilor cu CES în școlile-pilot se efectuează de comun acord cu DGITS raionale. Această etapă presupune realizarea unor serii de activități menite să contribuie la dezvoltarea capacităților de evaluare a necesităților de suport pentru asigurarea incluziunii educaționale, a PEI elaborate în raport cu progresul individual al fiecărui copil. De asemenea se vor realiza activități de evaluare/autoevaluare a școlii în baza standardelor școlii incluzive, de trasare a noi obiective sau de a face modificări la diferite etape ale procesului de incluziune educațională a copiilor cu CES.

ANEXA nr. 2
PROIECT

Regulamentul-cadru al Instituției de Învățământ General Incluzive

CAPITOLUL I NOȚIUNI GENERALE

Art.1. În prevederile prezentului regulament al instituției de învățământ general incluzive sînt utilizate următoarele noțiuni:

- a) *standarde de funcționare a unității de învățământ incluzive* – norme obligatorii la nivel național, a căror aplicare garantează asigurarea unor nivele minime de calitate ale procesului educativ incluziv, bazate pe principiile generale și drepturile fundamentale ale copiilor, pentru a facilita integrarea reușită în societate și asigurarea educației și a dezvoltării copiilor cu cerințe educative speciale în unitatea de învățământ generală.
- b) *copil cu cerințe educative speciale* – copil în vîrstă de pînă la 18 ani, care datorită limitărilor de ordin senzorial (auz, vedere), fizic/locomotoriu, mintal/de intelect, psihic și de comportament etc. are nevoie de îngrijire și suport special din partea familiei, comunității.
- c) *educație incluzivă* – activitate de natură psihologo-pedagogică și socială, proiectată pentru formarea și dezvoltarea personalității în vederea integrării sale în societate, realizată în cadrul procesului educațional prin numeroase acțiuni organizate, care valorizează diferențele de ordin cultural, economic, religios, de ritm, de deficiențe, de tulburări ale învățării și ale dezvoltării.
- d) *unitate de învățământ general incluzivă* – instituție educațională din învățământul general unde au acces toți copiii unei comunități pentru o dezvoltare deplină a potențialului, a sentimentului de demnitate și respect de sine, precum și a beneficiilor de libertățile fundamentale ale diversității umane și unde participarea personalului didactic la activitățile educative se bazează pe un parteneriat activ între cadrele didactice, personalul specializat și părinți.

- e) *planul educațional individualizat* – reprezintă un cadru de organizare a intervenției specializate pentru copilul cu cerințe educative speciale inclus într-un program general de educație. Acest plan permite programarea și coordonarea resurselor și serviciilor de sprijin, asigurarea coerenței și complementarității intervențiilor, fiind focalizat pe cerințe individuale ale copilului integrat. Măsurile de asistență eficientă, individualizată sînt asigurate în mediile care încurajează dezvoltarea academică și socială, compatibilă cu obiectivele integrării complete.
- f) *integrare/incluziune familială, comunitară și socială* – acțiuni specifice în vederea asigurării accesului și menținerii copilului în familia sa biologică sau lărgită și participarea copilului la viața comunității de apartenență și acceptarea lui de către comunitate de la egal la egal.
- g) *acomodare rezonabilă* – modificarea sau ajustarea necesară și corespunzătoare, fără a impune o povară exagerată, în cazul în care acestea sînt necesare pentru a garanta persoanelor cu dizabilități beneficierea de drepturile și libertățile fundamentale ale omului și exercitarea acestora în egală măsură cu ale altor cetățeni.
- h) *design universal* – designul produselor, mediilor, programelor și al serviciilor pentru a fi utilizate de către toți copiii, în cea mai mare măsură posibilă, fără a fi necesară readaptarea acestora sau designul specializat. „Designul universal” nu exclude mijloacele tehnice de asistență pentru anumite grupuri de persoane cu dizabilități, atunci cînd acestea sînt necesare.

CAPITOLUL II DISPOZIȚII GENERALE

Art.2. Regulamentul-cadru al instituției de învățămînt general incluzive, denumit în continuare *regulament*, cuprinde norme, reguli și prevederi specifice referitoare la organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt general de stat și particular pentru asigurarea accesului la educație de calitate al tuturor copiilor, inclusiv al acelor cu cerințe educative speciale, prin educație formală, nonformală și prin servicii de sprijin.

Art.3. Prezentul regulament se bazează pe aplicarea prevederilor Legii învățămîntului nr. 547-XIV din 21.07.1995 republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Art.4. Regulamentul se discută la Consiliul profesoral, la care participă personalul de conducere, didactic, didactic auxiliar și nedidactic al instituției de învățămînt, reprezentanții elevilor și ai părinților/reprezentanților legali ai acestora, ai comunității și se aprobă la Consiliul de administrare cu participarea reprezentanților organizațiilor sindicale.

Art.5. Respectarea regulamentului este obligatorie pentru tot personalul salariat al instituției de învățămînt (personalul de conducere, didactic, didactic auxiliar și nedidactic), pentru elevii și părinții/reprezentanții legali ai acestora.

Art.6. În incinta instituției de învățămînt sînt interzise, potrivit legii, crearea și funcționarea oricăror formațiuni politice, organizarea și desfășurarea activităților de propagandă politică și prozelitism religios, orice formă de activitate care încalcă normele conviețuirii sociale, care pun în pericol sănătatea fizică, psihică a elevilor, a personalului didactic, didactic auxiliar și a celui nedidactic.

Art.7. (1) Anul școlar începe la 1 septembrie și se încheie la 31 mai din anul calendaristic următor.

- (2) Structura anului școlar, respectiv perioadele de desfășurare a lecțiilor, a vacanțelor și a examenelor se stabilesc prin ordinul ministrului educației.
- (3) În situații de forță majoră, ca de exemplu: epidemii, calamități naturale etc., lecțiile pot fi suspendate pe o perioadă determinată, după caz:

- a) la nivelul instituției de învățământ, la cererea directorului, după consultarea și cu aprobarea Direcției Generale de Învățământ, Tineret și Sport;
  - b) la nivelul raional/municipal, la cererea Direcției Generale de Învățământ, Tineret și Sport cu aprobarea Ministerului Educației;
  - c) la nivel republican, prin ordinul ministrului educației.
- (4) Suspendarea lecțiilor este urmată de măsuri privind parcurgerea integrală a programei școlare pînă la sfîrșitul semestrului, respectiv al anului școlar. Aceste măsuri se stabilesc prin decizia directorului instituției de învățământ.

CAPITOLUL III

ORGANIZAREA INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÎNT GENERAL INCLUZIVE

Art.8. (1) Rețeaua instituțiilor de învățământ general incluzive de stat se aprobă, potrivit prevederilor legislației în vigoare.

- (2) Instituția este obligată să școlarizeze, cu prioritate, în limita planului de școlarizare aprobat, elevii care au domiciliul în aria de cuprindere a instituției de învățământ respective, inclusiv copiii cu cerințe educative speciale, asigurînd incluziunea școlară și socială a tuturor copiilor. Înscrierea se face în urma unei solicitări scrise din partea reprezentantului legal al copilului (părinți, tutore (pînă la vîrsta de 14 ani a copilului), curator (14–18 ani ai copilului), autoritatea tutelară (în cazuri excepționale).
- (3) Procesul educațional se desfășoară în baza standardelor de funcționare, standardelor educaționale, Curriculumului național, manualelor și ghidurilor metodologice, aprobate de Ministerul Educației.
- (4) Toți copiii, inclusiv cei cu cerințe educative speciale, sînt înscriși în clase generale din instituția de învățământ general incluzivă.
- (5) Evaluarea/reevaluarea complexă a copiilor cu cerințe educative speciale și determinarea cerințelor educative speciale se efectuează conform standardelor de evaluare a copilului, de structuri abilitate, constituite la nivel central și local (raional/municipal) care în comun cu Comisia internă școlară elaborează un plan educațional individualizat.
- (6) Planul educațional individualizat se realizează de către învățătorul/profesorul de la disciplină și specialiștii din serviciile de sprijin (cadru didactic de sprijin, psihopedagog special, psiholog, logoped, kinetoterapeut, terapeut ocupațional etc.). Planul educațional individualizat prevede adaptarea standardelor educaționale și a curriculumului în funcție de necesitățile copilului cu cerințele educative speciale.
- (7) Instituțiile de învățământ general incluzive de stat și particular asigură „designul universal” și „acomodările rezonabile” a condițiilor adecvate pentru accesul fizic al copiilor cu cerințe educative speciale la mediul școlar (rampe de acces, ascensoare, grupuri sanitare etc.).

Art.9. (1) În învățămîntul general, procesul educațional se realizează în clase, conform normativelor, după cum urmează:

- a) în învățămîntul primar, gimnazial, de regulă, clasa se constituie din 20–25 elevi;
  - b) în învățămîntul extrașcolar, de regulă, clasa se constituie din 15–20 elevi.
- (2) Numărul de elevi în clasele din învățămîntul general, în care sînt încadrați copiii cu cerințe educative speciale, se reduce față de limitele stabilite, după cum urmează:
- a) în învățămîntul primar, gimnazial de regulă, clasa se constituie din minimum 15–20 de elevi;
  - b) în învățămîntul extrașcolar, de regulă, grupa se constituie din minimum 10–15 elevi.

- (3) Organizarea claselor sub sau peste normativele stabilite se reglementează prin metodologia elaborată de Ministerul Educației, de comun acord cu Administrația Publică Locală.
- (4) Clasele în care sînt înscriși copiii cu deficiențe severe, profunde și asociate nu depășesc efectivul numeric de 4–8 elevi.
- (5) Pentru elevii domiciliați la distanțe mai mari de 3 km de la instituția de învățămînt și copiii cu cerințe educative speciale care nu se pot deplasa independent Autoritatea Publică Locală, de comun acord cu conducerea instituției, va organiza transport școlar.

Art.10. (1) În învățămîntul general, continuitatea studiului limbilor străine se asigură în funcție de oferta educațională a instituției de învățămînt.

- (2) Pentru studiul disciplinelor din Curriculum la decizia școlii, al limbilor străine sau pentru situații speciale, clasele pot fi împărțite în grupe.
- (3) O grupă de studiu conține minimum 10 elevi; în situații speciale, direcția de învățămînt poate aproba grupe cuprinzînd cel puțin 7 elevi, cu asumarea consecințelor financiare implicate.

Art.11. (1) În instituțiile de învățămînt general incluzive, lecțiile se desfășoară într-un singur schimb, în situația în care resursele materiale și umane permit acest lucru.

- (2) În învățămîntul primar, lecția este de 45 de minute, cu o pauză de 15 minute după fiecare lecție și o pauză de 20 de minute după cea de-a doua lecție. În clasa I durata lecției este de 35 minute în primul semestru.
- (3) În situații speciale și pe o perioadă determinată, durata lecțiilor și durata pauzelor pot fi modificate, cu aprobarea direcției de învățămînt, la propunerea Consiliului de administrație al instituției de învățămînt.

CAPITOLUL IV

CONDUCEREA INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÎNT GENERAL INCLUZIVE

Art.12. (1) Conducerea instituțiilor de învățămînt general incluzive este asigurată în conformitate cu prevederile Legii învățămîntului nr.547-XIV din 21.07. 1995, art.47.

Directorul

Art.13. (1) Directorul exercită conducerea executivă a instituției de învățămînt general incluzive, în conformitate cu atribuțiile conferite de legislația în vigoare, cu hotărârile Consiliului de administrație al instituției de învățămînt, precum și cu alte reglementări legale.

- (2) Directorul este subordonat direcției de învățămînt raionale/municipale.
- (3) Directorul reprezintă instituția de învățămînt general incluzivă în relațiile cu terțe persoane fizice și juridice, în limitele competențelor prevăzute de lege.
- (4) Directorul motivează și ghidează angajații spre progresul instituției, identifică și implementează resursele umane și materiale pentru ameliorarea performanțelor elevilor, inclusiv a elevilor cu cerințe educative speciale, încurajînd implicarea activă a personalului didactic, didactic auxiliar și nedidactic, a elevilor și a părinților/reprezentanților legali, a comunității în crearea în cadrul instituției a unui climat optim desfășurării procesului educațional de calitate pentru toți elevii.
- (5) Directorul cunoaște și aplică principiile educației incluzive prin respectarea diversității, inițiază și realizează accesul și participarea la educație și viața socială a tuturor copiilor din comunitate.
- (6) Directorul monitorizează performanțele angajaților și ghidează formarea profesională a acestora, în particular și în domeniul educației incluzive.

- (7) Directorul permite vizitarea instituției de învățământ și asistarea la lecții sau la activități școlare/extrașcolare de către persoane din afara instituției de învățământ, în corespundere cu prevederile legale în vigoare.
- (8) Directorul respectă deontologia profesională și demonstrează calități deosebite în relațiile cu elevii, părinții, personalul școlii, este receptiv la noile schimbări în societate și menține legătura cu reprezentanții comunității locale.

Art.14. (1) Drepturile și obligațiile directorului instituției de învățământ sînt cele prevăzute de legislația în vigoare și de prezentul regulament.

- (2) Norma didactică de predare a directorului și/ sau degrevarea de ore a acestuia se stabilesc în baza normelor metodologice aprobate de Ministerul Educației.

Art.15. (1) Directorul este președintele Consiliului profesoral, Consiliului de administrație și al Comisiei interne școlare în fața cărora prezintă rapoarte semestriale și anuale.

- (2) În cazul în care hotărârile acestor organe încalcă prevederile legale, directorul este obligat să interzică aplicarea lor și să informeze despre acest fapt, în termen de 3 zile, direcția de învățământ raională/municipală.

Art.16. În realizarea funcției de conducere, directorul are următoarele atribuții:

- a) coordonează elaborarea participativă a planului de dezvoltare a instituției de învățământ general incluzive, prin care se stabilește politica educațională orientată spre asigurarea unei educații de calitate pentru toți copiii, inclusiv și a copiilor cu cerințe educative speciale;
- b) este direct responsabil de calitatea educației furnizate de instituția de învățământ general incluzivă;
- c) emite decizii și note de serviciu care vizează realizarea obiectivelor politicii educaționale, educației incluzive și de dezvoltare instituțională;
- d) asigură instituția de învățământ general incluzivă cu personal adecvat pregătit pentru a sprijini politica incluzivă, numește învățătorii/diriginții la clase, cadrele didactice și specialiștii în serviciile de sprijin, respectînd principiul continuității și al performanței;
- e) în baza propunerilor primite, numește șefii catedrelor metodice și solicită avizul Consiliului profesoral cu privire la planurile de activitate ale acestora;
- f) stabilește atribuțiile directorului/directorilor-adjuncți, ai șefilor catedrelor, precum și responsabilitățile membrilor Consiliului de administrație, Comisiei interne școlare;
- g) vizează fișele posturilor pentru personalul din subordine, conform legii și contractului colectiv de muncă;
- h) asigură, prin șefii catedrelor, aplicarea planului de învățământ, a programelor școlare și a metodologiei privind evaluarea rezultatelor școlare;
- i) vizează și asigură aplicarea planurilor educaționale individualizate pentru copiii cu cerințe educative speciale;
- j) elaborează instrumente interne de lucru, utilizate în activitatea de îndrumare, control și evaluare a tuturor activităților care se desfășoară în instituția de învățământ general incluzivă. Instrumentele respective se aprobă la ședința Consiliului de administrație al instituției;
- k) controlează, cu sprijinul directorilor-adjuncți/șefilor de catedră, calitatea procesului instructiv-educativ. În cursul unui an școlar, directorul efectuează săptămînal 3–4 asistențe la orele de curs, astfel încît fiecare cadru didactic să fie asistat cel puțin o dată pe semestru. La asistențele efectuate sau la unele activități ale catedrelor, directorul este însoțit, de regulă, de șeful de catedră;

- l) monitorizează activitatea de formare continuă a personalului didactic, didactic auxiliar, a cadrelor didactice de sprijin și a specialiștilor din serviciile de sprijin (psiholog, logoped, kinezoterapeut, terapeut ocupațional etc.);
- m) aprobă graficul serviciului în școală al personalului didactic și al elevilor;
- n) aprobă graficul desfășurării tezelor semestriale;
- o) răspunde de întocmirea, eliberarea, reconstituirea, anularea, completarea și gestionarea actelor de studii;
- p) răspunde de întocmirea, eliberarea, reconstituirea, anularea, completarea, modificarea, rectificarea și gestionarea documentelor de evidență școlară;
- q) răspunde de realizarea, utilizarea, păstrarea, completarea și modernizarea bazei materiale și sportive a instituției de învățământ;
- r) răspunde de activitatea cantinei;
- s) răspunde de asigurarea „designului general” și de „acomodările rezonabile” pentru copiii cu cerințe educative speciale în instituția de învățământ;
- t) atrage resurse extrabugetare, cu respectarea prevederilor legale;
- u) răspunde de asigurarea manualelor școlare pentru elevii din învățământul general;
- v) răspunde de respectarea condițiilor și a exigențelor privind normele de igienă școlară, de protecție a muncii, de protecție civilă și de pază contra incendiilor în instituția de învățământ;
- w) asigură accesul copiilor cu cerințe educative speciale la toate resursele de reabilitare/recuperare psihopedagogică și socială, medicală, la serviciile de sprijin atât în școală, cât și în comunitate;
- x) aplică sancțiuni pentru abaterile disciplinare săvârșite de personalul instituției de învățământ și pentru abaterile disciplinare săvârșite de elevi în limita prevederilor legale în vigoare.

Art.17. În calitate de evaluator, directorul instituției de învățământ, are următoarele atribuții:

- a) informează Direcția Generală de Învățământ, Tineret și Sport raională/municipală cu privire la rezultatele de excepție ale personalului didactic, pe care îl propune pentru conferirea distincțiilor și a premiilor;
- b) promovează personalul didactic la inspecțiile pentru obținerea gradelor didactice.

Art.18. Directorul elaborează un raport general anual privind activitatea managerială și starea și calitatea procesului educațional din instituția de învățământ, care este prezentat la Consiliul profesoral. Un rezumat al acestuia, conținând principalele constatări, va fi făcut public.

Directorul-adjunct

Art.19. (1) Directorul-adjunct își desfășoară activitatea în subordinea directorului, care îi elaborează fișa postului în concordanță cu atribuțiile stabilite prin prezentul regulament.

- (2) Directorul-adjunct răspunde de activitatea educativă școlară și extrașcolară din instituția de învățământ și îndeplinește atribuțiile delegate de către director pe perioade determinate, precum și pe cele stabilite prin fișa postului.
- (3) Directorul-adjunct preia toate prerogativele directorului, în lipsa acestuia.
- (4) Activitatea directorul-adjunct, conform fișei postului, este evaluată de directorul instituției de învățământ, de Consiliul profesoral, de Consiliul de administrație și a organelor de îndrumare, evaluare și control, pentru activitatea proprie.

Consiliul profesoral

Art.20. (1) Consiliul profesoral, cu rol de decizie în domeniul instructiv-educativ, este alcătuit din totalitatea personalului didactic de predare și cadrele didactice de sprijin, cu norma de bază în instituția de învățământ respectivă.

- (2) La ședințele Consiliului profesoral, directorul invită, în funcție de tematica dezbătută, reprezentanți desemnați ai părinților/reprezentanților legali ai copiilor, ai consiliului elevilor, ai autorităților locale și ai partenerilor sociali.
- (3) Consiliul profesoral se întrunește la începutul și la sfârșitul fiecărui semestru.
- (4) Consiliul profesoral poate fi convocat în ședință extraordinară și la cererea a minimum o treime din numărul membrilor săi.
- (5) Participarea la ședințele Consiliului profesoral este obligatorie pentru cadrele didactice; absența nemotivată de la aceste ședințe se consideră abatere disciplinară.
- (6) Personalul didactic auxiliar, personalul din serviciile de suport ale instituției de învățământ general incluzive este obligat să participe la ședințele Consiliului profesoral, atunci când se discută probleme referitoare la activitatea acestuia și în cazul în care este invitat, absențele nemotivate constituindu-se în abateri disciplinare.
- (7) Directorul instituției numește, prin decizie, secretarul Consiliului profesoral, care are atribuția de a redacta procesele-verbale ale ședințelor acestuia.
- (8) Evidența proceselor-verbale se scriu în „Registrul de procese-verbale ale Consiliului profesoral” al instituției de învățământ. Registrul se leagă, se numerotează pe ultima foaie, directorul instituției ștampilează și semnează.
- (9) Registrul de procese-verbale ale Consiliului profesoral este însoțit, în mod obligatoriu, de dosarul care conține anexele proceselor-verbale (rapoarte, programe, informări, tabele, liste, solicitări, memorii, sesizări etc.). Cele două documente oficiale, registrul și dosarul, se păstrează într-un safeu securizat, ale cărui chei se găsesc la secretarul consiliului și la directorul instituției de învățământ.

Art.21. Consiliul profesoral are următoarele atribuții:

- a) analizează și dezbate raportul de evaluare internă privind starea și calitatea educației din instituția de învățământ general incluzivă;
- b) dezbate, avizează și propune Consiliului de administrație, spre aprobare, planul de dezvoltare a instituției, elaborat în mod participativ;
- c) dezbate și aprobă rapoartele de activitate, programele semestriale, planul anual de activitate, planurile educaționale individualizate, precum și eventuale completări sau modificări ale acestora;
- d) alege cadrele didactice care fac parte din Consiliul de administrație și actualizează, dacă este cazul, componența acestuia;
- e) aprobă componența nominală a catedrelor metodice din instituția de învățământ;
- f) aprobă serviciile de sprijin reieșind din necesitatea copiilor cu cerințe educative speciale;
- g) validează raportul privind situația școlară semestrială și anuală prezentată de fiecare învățător/diriginte, precum și situația școlară după încheierea sesiunii de amânări și diferențe;
- h) numește comisiile de cercetare a faptelor care constituie abateri disciplinare, săvârșite de personalul salariat al instituției de învățământ, conform legislației în vigoare;
- i) stabilește sancțiuni disciplinare, pe baza raportului comisiei de cercetare, conform prevederilor legale în vigoare ale prezentului regulament și ale regulamentului intern;
- j) decide asupra acordării recompenselor pentru elevi și pentru personalul salariat al instituției de învățământ, conform reglementărilor în vigoare;

- k) validează oferta de discipline opționale pentru anul școlar în curs;
- l) avizează proiectul planului de școlarizare;
- m) dezbate și avizează regulamentul instituției de învățământ cu practici incluzive, regulamentul de funcționare a Comisiei interne școlare în ședință la care participă cel puțin 2/3 din personalul salariat al instituției de învățământ;
- n) dezbate, la solicitarea Ministerului Educației, a direcției de învățământ raionale/municipale sau din proprie inițiativă, proiecte de legi sau de acte normative, care reglementează procesul educațional, și transmite direcției de învățământ propuneri de modificare sau de completare;
- o) dezbate probleme legate de conținutul sau organizarea procesului educațional din instituția de învățământ general incluzivă.

Art.22. (1) Ședințele Consiliului profesoral al instituției de învățământ general incluzive se constituie legal în prezența a 2/3 din numărul total al membrilor.

- (2) Hotărârile se iau prin vot deschis sau secret, în funcție de opțiunea membrilor, cu cel puțin jumătate plus unu din numărul total al acestora și sînt obligatorii pentru întreg personalul salariat al instituției de învățământ.

Consiliul de administrație

Art.23. (1) Consiliul de administrație funcționează conform prevederilor legislației în vigoare și ale prezentului regulament.

- (2) Consiliul de administrație are rol de decizie în domeniul organizatoric și administrativ.

Art.24. Consiliul de administrație are următoarele atribuții:

- a) asigură respectarea prevederilor legislației în vigoare, ale actelor normative emise de Ministerul Educației și ale deciziilor direcției de învățământ;
- b) administrează terenurile și clădirile în care își desfășoară activitatea instituția de învățământ, celelalte componente ale bazei materiale – mijloace fixe, obiecte de inventar, materiale care sînt de drept proprietatea instituției de învățământ;
- c) aprobă planul de dezvoltare a instituției de învățământ general incluzive, elaborat în mod participativ, după dezbateră și avizarea sa la Consiliul profesoral;
- d) aprobă Regulamentul instituției de învățământ general incluzive, după ce a fost discutat la Consiliul profesoral;
- e) stabilește acordarea premiilor lunare pentru personalul instituției de învățământ;
- f) controlează periodic parcurgerea materiei curriculare și evaluarea ritmică a elevilor, solicitînd rapoarte sintetice din partea șefilor de catedre metodice;
- g) aprobă strategia de dezvoltare a resurselor umane la nivelul instituției de învățământ;
- h) validează raportul general anual privind starea și calitatea învățămîntului în instituția de învățământ și promovează măsuri ameliorative, conform normelor legale în vigoare.

Art.25. Membrii Consiliului de administrație coordonează și răspund de domenii de activitate, pe baza delegării de sarcini stabilite, prin decizie, de președintele consiliului.

Art.26. (1) Consiliul de administrație al instituției de învățământ general incluzive este format, potrivit legii, din:

- a) directorul instituției de învățământ;
- b) directorii-adjuncți;
- c) 1–5 reprezentanți ai cadrelor didactice, aleși de Consiliul profesoral;
- d) contabilul/contabilul-șef, dacă există la nivelul instituției de învățământ;
- e) reprezentanți ai Autorității Publice Locale, ai asociației de părinți, ai elevilor, ai agenților economici, ai sindicatelor, precum și ai instituțiilor și organizațiilor din comunitatea locală;

- (2) Personalul didactic de predare, didactic de sprijin care face parte din Consiliul de administrație este ales de Consiliul profesoral, la propunerea directorului sau a celorlalți membri ai acestuia, dintre cadrele didactice care au calități manageriale și performanțe profesionale deosebite.
- (3) Președintele Consiliului de administrație este directorul instituției de învățământ general incluzive.
- (4) La ședințele Consiliului de administrație participă, fără drept de vot, cu statut de observator/observatori, liderul sindical/liderii sindicali din instituția de învățământ. Punctul de vedere al liderului sindical se menționează în procesul-verbal al ședinței.
- (5) Președintele Consiliului de administrație invită, în scris, cu 48 de ore înainte de data ședinței, membrii Consiliului de administrație și observatorii, care nu fac parte din personalul școlii.
- (6) Președintele Consiliului de administrație numește, prin decizie, secretarul Consiliului de administrație, care are atribuția de a completa procesele-verbale ale ședințelor Consiliului de administrație.
- (7) Evidența proceselor-verbale se scriu în „Registrul de procese-verbale ale Consiliului de administrație” al instituției de învățământ. Registrul se leagă, se numerotează, pe ultima foaie, directorul instituției de învățământ ștampilează și semnează.
- (8) Registrul de procese-verbale ale Consiliului de administrație este însoțit, în mod obligatoriu, de dosarul care conține anexele proceselor-verbale (rapoarte, programe, informări, tabele, liste, solicitări, memorii, sesizări etc.). Cele două documente oficiale, registrul și dosarul, se păstrează în biroul directorului într-un safeu securizat, ale cărui chei se găsesc la președintele și la secretarul consiliului.

Art.27. (1) Consiliul de administrație se întrunește lunar, precum și ori de câte ori consideră necesar directorul sau o treime din membrii consiliului și este legal constituit în prezența a cel puțin 2/3 din numărul membrilor săi.

- (2) Hotărârile Consiliului de administrație se iau prin vot, cu jumătate plus unu din numărul membrilor prezenți (simpla majoritate).

Catedrele metodice

Art.28. (1) În cadrul instituției de învățământ general incluzive, catedrele metodice se constituie din minimum patru membri, pe discipline de studiu, pe discipline înrudite sau pe arii curriculare.

- (2) În învățământul primar, catedrele metodice se constituie pe ani de studiu, pe grupe de clase sau pe ciclul de învățământ.

Art.29. Catedrele metodice au următoarele atribuții:

- a) elaborează propunerile pentru oferta educațională a instituției de învățământ general incluzive și strategia acesteia, cuprinzând obiective, finalități, resurse materiale și umane, curriculum la decizia școlii;
- b) elaborează planuri de activități semestriale și anuale;
- c) consiliază cadrele didactice, în procesul de elaborare a proiectării didactice de scurtă și de lungă durată, a planurilor educaționale individualizate;
- d) elaborează instrumentele de evaluare și notare;
- e) analizează periodic performanțele școlare ale tuturor elevilor;
- f) monitorizează parcurgerea programei de studiu la fiecare clasă și modul în care se realizează evaluarea elevilor;
- g) organizează și răspunde de desfășurarea recapitulărilor finale;
- h) organizează activități de pregătire specială a elevilor pentru examene și concursuri școlare;

- i) șeful de catedră sau un membru desemnat de acesta efectuează asistențe la lecțiile personalului didactic de predare (cadrelor) și la activitățile didactice de sprijin din cadrul catedrei, cu precădere la tinerii specialiști și la cadrele didactice nou venite în instituția de învățământ;
- j) elaborează informări, semestrial și la cererea directorului, asupra activității catedrei metodice, pe care le prezintă la Consiliul profesoral;
- k) analizează, la solicitarea membrilor Comisiei interne școlare, planul educațional individualizat, oferind recomandări privind adaptările curriculare, selectarea metodelor și procedeele specifice fiecărui caz.

Art.30. (1) Șeful catedrei metodice răspunde în fața directorului/directorului-adjunct de activitatea profesională a membrilor acesteia.

- (2) Șeful de catedră metodică stabilește atribuțiile fiecărui membru al catedrei metodice.
- (3) Șeful de catedră metodică elaborează un raport anual care cuprinde evaluarea activității fiecărui membru al catedrei metodice și propune Consiliului de administrație calificativele anuale ale acestora.
- (4) Șeful catedrei metodice are obligația de a participa la toate acțiunile inițiate de director și de a efectua asistențe la orele de curs, în special la tinerii specialiști, la cei nou-veniți sau la cei în activitatea cărora se constată disfuncții în procesul educațional sau în relația profesor-elev.
- (5) Ședințele catedrei metodice se țin lunar, după o tematică aprobată de directorul/directorul-adjunct al instituției de învățământ sau ori de câte ori directorul ori membrii catedrei consideră că este necesar.

Comisia internă școlară

Art 31. Comisia internă școlară reprezintă cadrul instituțional de acțiune care asigură accesul la educație a tuturor copiilor prin educație formală și nonformală, precum și servicii educaționale de sprijin acordate copiilor cu cerințe educative speciale în învățământul de masă și sprijin informațional personalului care este implicat în educația copiilor cu cerințe educaționale speciale.

Art. 32. Comisia internă școlară este constituită în cadrul unității de învățământ din membrii administrației și corpului profesoral, psiholog, logoped, psihopedagog special, kinetoterapeut etc.

Art. 33. Activitatea Comisiei interne școlare se află sub îndrumarea și coordonarea administrației școlii.

Art. 34. Comisia internă școlară oferă servicii educaționale în domeniul educației incluzive, de tipul: informare, documentare, consiliere, proiectare și elaborare de planuri de intervenție individualizată, monitorizare și evaluare etc.

Art. 35. Comisia internă școlară colaborează cu cadrele didactice din instituția pe care o reprezintă, cu comisiile interne școlare din alte instituții de învățământ, cu direcția de învățământ raională/municipală, cu direcția raională de asistență socială și protecția copilului, cu centrele medicilor de familie, cu APL, cu familiile care educă copiii cu cerințe educative speciale.

Art. 36. Comisia internă școlară îndeplinește următoarele funcții:

- a) apreciază necesitățile specifice de dezvoltare a copiilor cu cerințe educative speciale;
- b) apreciază modul de instruire a copiilor cu cerințe educative speciale;
- c) referă cazurile complicate spre servicii specializate de sprijin (psihopedagogice, psihologice și de consiliere în domeniul educației incluzive);
- d) valorifică experiența psihopedagogică pozitivă și promovează tendințele actuale privind educația incluzivă;
- e) colaborează cu instituțiile care promovează alternativele incluziunii educaționale a copiilor cu cerințe educaționale speciale.

Art.37. Comisia internă școlară are următoarele atribuții:

- a) stabilește forma de incluziune a copiilor cu cerințe educative speciale și a copiilor dez-instituționalizați din plasament rezidențial;
- b) propune Consiliului profesoral spre aprobare planurile educaționale individualizate pentru copiii cu cerințe educative speciale, elaborat de învățătorul/profesorul de la disciplină împreună cu cadrul didactic de sprigin și părintele/tutorele copilului.
- c) stabilește în colaborare cu cadrele didactice metode și tehnici de evaluare, strategii de sprijin, adaptări curriculare etc. pentru copiii cu cerințe educative speciale;
- d) determină, în funcție de necesitățile copiilor cu cerințe educaționale speciale, serviciile de sprijin (asistență psihopedagogică suplimentară, acordată de un cadru didactic de sprijin, asistența psihologică, asistență logopedică etc.);
- e) referă copiii care necesită intervenții specializate (asistența medicală, asistența socială etc.) la serviciile raionale/municipale corespunzătoare;
- f) monitorizează cuprinderea în programul școlar, dinamica de învățare și incluziune socială a copiilor cu cerințe educaționale speciale;
- g) determină, conform metodologiei aprobate de Ministerul Educației, și propune Consiliului profesoral, pentru aprobare, condițiile de promovare și certificare/finalizare a studiilor elevilor cu cerințe educaționale speciale;
- h) informează părinții (reprezentanții legali) privind forma, obiectivele de educație și dezvoltare a copilului lor.

Art. 38. Comisia internă școlară asigură servicii de sprijin în următoarele domenii:

- a) educație specializată a copiilor cu cerințe educative speciale și compensare prin terapii specifice pentru copiii cu cerințe educative speciale;
- b) evaluare psihopedagogică, orientare școlară și vocațională pentru copiii cu cerințe educative speciale;
- c) informare și consiliere pentru părinții copiilor cu cerințe educative speciale;
- d) informare și consultare a cadrelor didactice.

Centrul de susținere educațională

Art. 39. Centrul de susținere educațională reprezintă un serviciu de sprijin pentru copiii cu cerințe educative speciale din școală și din comunitate, inclusiv și pentru copiii reîntorși din plasament rezidențial, cadrele didactice, părinți și membri ai comunității care oferă, coordonează și monitorizează servicii specializate pentru a asigura tuturor copiilor accesul la o educație de calitate, precum și asistența necesară în acest sens.

Art. 40. Centrul de susținere educațională își desfășoară activitatea în cadrul instituției de învățământ general incluzive. Serviciile de (re)abilitare/recuperare din cadrul Centrului sînt planificate, coordonate, monitorizate și evaluate de către instituția de învățământ în care își desfășoară activitatea Centrul.

Art. 41. Centrul de susținere educațională îndeplinește următoarele funcții:

- a) de intervenție directă prin oferirea serviciilor de asistență psihopedagogică, psihologică, orientare profesională și de consiliere a beneficiarilor direcți: copii/elevi/tineri cu cerințe educative speciale;
- b) de monitorizare a evoluțiilor beneficiarilor;
- c) de informare, perfecționare și consiliere în domeniul educației incluzive a personalului didactic, părinților și membrilor comunității;
- d) de suport metodologic în domeniul educației incluzive pentru cadrele didactice din instituția de învățământ;
- e) de învățare și de formare a deprinderilor pentru viața de adult;
- f) de colaborare cu partenerii sociali din comunitate, precum și cu organizații neguvernamentale din domeniu.

Art. 42. Centrul de susținere educațională are următoarele atribuții:

- a) desfășoară evaluarea complexă (psihologică, pedagogică, socială) a copiilor cu cerințe educative speciale în parteneriat cu comisia internă școlară pentru identificarea necesităților specifice de educație;
- b) propune servicii de sprijin și/sau terapii specifice, după caz;
- c) elaborează și aplică planuri de intervenție individualizate pentru copiii evaluați;
- d) creează condiții adecvate pentru socializarea și (re)integrarea copiilor cu cerințe educative speciale în școală, în familie și în comunitate;
- e) realizează procesul de recuperare, (re)abilitare a copiilor cu cerințe educative speciale prin prestarea serviciilor specializate de către cadrele didactice de sprijin, terapeuți, consilieri etc.;
- f) urmărește și monitorizează progresul școlar și social al copiilor cu cerințe educative speciale din școală și din comunitate;
- g) promovează educația incluzivă la nivel local, regional și republican;
- h) valorifică experiența psihopedagogică pozitivă și promovează ideile moderne privind educația incluzivă prin publicații de specialitate periodice, mese rotunde, întruniri metodice, vizite de studiu;
- i) colaborează cu instituțiile care promovează alternativele educaționale aprobate la nivel de republică;
- j) colaborează cu toate instituțiile din comunitatea locală implicate în problematica copiilor cu cerințe educative speciale.

Art. 43. Centrul de susținere educațională asigură servicii specializate în următoarele domenii:

- a) educație individualizată a copiilor cu cerințe educative speciale;
- b) compensare prin terapii specifice pentru copiii/elevii cu cerințe educative speciale (logopedie, asistență psihopedagogică, terapie ocupațională, cadru didactic de sprijin);
- c) evaluare/reevaluare psihopedagogică, orientare școlară și profesională;
- d) informare și consiliere pentru părinți și cadrele didactice;
- e) incluziune școlară și socială prin activități comune din cadrul instituției de învățământ și din comunitate.

CAPITOLUL V

PERSONALUL DIDACTIC, PERSONALUL SPECIALIZAT, DIDACTIC AUXILIAR

Art.44. În instituția de învățământ general incluzivă activează personal didactic de predare, personal didactic de sprijin, personal din serviciile de sprijin, personal auxiliar cu calități morale, profesionist, apt din punct de vedere medical, capabil să relaționeze corespunzător cu toți elevii, părinții și colegii.

Art.45. (1) Personalul din învățământ are obligația de a participa la programe de formare continuă, în conformitate cu specificul activității și cu reglementările în vigoare, pentru fiecare categorie.

- (2) Personalul din învățământ trebuie să aibă o ținută morală demnă, în concordanță cu valorile educaționale pe care le transmite elevilor, o vestimentație decentă și un comportament responsabil.
- (3) Personalul din învățământ are obligația să sesizeze, la nevoie, instituțiile publice de asistență socială/educațională specializată, serviciile de protecție a copilului, în legătură cu aspecte care afectează demnitatea, integritatea fizică și psihică a elevului.
- (4) Personalul din învățământ trebuie să dovedească respect și considerație în relațiile cu toți elevii, părinții/reprezentanții legali ai acestora.

- (5) Personalul din învățământ, în limita competențelor, are obligația să cunoască particularitățile de dezvoltare a copiilor, necesitățile la fiecare etapă de vîrstă, strategii de intervenție, de recuperare/compensare în cazul copiilor cu cerințe educative speciale;
- (6) Personalul din învățământ trebuie să promoveze educația inclusivă sub toate aspectele, asigurînd în măsură deplină incluziunea școlară și socială a elevilor cu cerințe educative speciale;
- (7) Personalului din învățământ îi este interzis să desfășoare acțiuni de natură să afecteze imaginea publică a elevului, viața intimă, privată și familială a acestuia.
- (8) Personalului din învățământ îi este interzisă aplicarea pedepselor corporale, precum și agresarea verbală sau fizică a elevilor și/sau a colegilor.
- (9) Personalul din învățământ trebuie să respecte principiul confidențialității.

Art.46. (1) Coordonarea activității claselor de elevi se realizează prin intermediul învățătorilor/diriginților, numiți de directorul instituției de învățământ general inclusivă, dintre cadrele didactice de predare cu experiență, care predau la clasa respectivă.

- (2) Funcția de diriginte devine obligatorie pentru personalul didactic investit de director cu această responsabilitate.
- (3) Învățătorul/dirigintele își proiectează și își desfășoară activitatea potrivit sarcinilor prevăzute de planul anual al instituției de învățământ general incluzive conform particularităților educaționale ale clasei respective.
- (4) Învățătorul/dirigintele întocmește, după consultarea profesorilor clasei, a cadrelor didactice de sprijin, a părinților/reprezentanților legali ai copilului, planificarea semestrială și anuală, care va cuprinde componentele activității educaționale, în acord cu particularitățile specifice ale colectivului de elevi, precum și cu Curriculumul „Dirigenția”, elaborat și aprobat de Ministerul Educației.

Art.47. Învățătorul/dirigintele are următoarele atribuții:

- a) coordonează activitatea clasei;
- b) numește, prin consultarea elevilor, liderul elevilor clasei; repartizează sarcini și organizează, împreună cu acesta, colectivul de elevi al clasei;
- c) colaborează cu toți profesorii clasei, cu cadrele didactice de sprijin în vederea armonizării influențelor educaționale și pentru a asigura coeziunea clasei de elevi;
- d) se implică în crearea unui mediu de acceptare și prietenos tuturor copiilor din clasa de care este responsabil;
- e) este membru al Comisiei interne școlarești, participă la procesul de evaluare a situației elevilor cu cerințe educative speciale din clasa respectivă;
- f) monitorizează evoluția copiilor cu cerințe educative speciale în conformitate cu planul educațional individualizat;
- g) prezintă elevilor și părinților prevederile prezentului regulament;
- h) informează elevii și părinții acestora cu privire la prevederile legale referitoare la testările naționale, examenele de absolvire, la admiterea în licee, metodologia de continuare a studiilor;
- i) duce evidență și notează frecvența elevilor, cercetează cauzele absențelor elevilor și informează familiile acestora;
- j) motivează absențele elevilor, pe baza certificatelor, eliberate de medicul de familie, precum și în baza cererilor personale, motivate ale părinților, aprobate de director;
- k) analizează, periodic, situația la învățătură a elevilor, monitorizează îndeplinirea îndatoririlor școlare de către toți elevii, inițiază programe de consultații cu părinții;
- l) sprijină organizarea și desfășurarea activităților elevilor în afara clasei și a instituției de învățământ;

- m) informează, în scris, familiile elevilor în legătură cu situațiile de corigență, sancționări disciplinare, neîncheierea situației școlare etc.;
- n) felicită, în scris, părinții sau tutorii elevilor pentru rezultatele excepționale obținute de copiii lor la învățătură sau în cadrul activităților extrașcolare; înmânează elevilor diplome, premii și mențiuni la festivitatea organizată la sfârșitul fiecărui an școlar;
- o) organizează întâlniri și discuții cu părinții, care se pot desfășura pe grupe, individual sau în plen, se consultă cu aceștia în legătura cu cauzele și măsurile care vizează progresul școlar al copiilor lor și-i informează pe aceștia despre absențele și comportamentul elevilor, despre potențialele situații de corigențe, de amânare a încheierii situației școlare și de aplicare a unor sancțiuni disciplinare;
- p) aplică elevilor, pe baza consultării cu directorul, sancțiunile prevăzute în prezentul regulament;
- q) completează catalogul clasei și răspunde de exactitatea datelor înscrise și de starea fizică a acestuia;
- r) calculează media generală semestrială și anuală a fiecărui elev, stabilește clasificarea elevilor la sfârșitul anului școlar, propune acordarea premiilor, a recompenselor și a distincțiilor, potrivit prevederilor prezentului regulament și a altor prevederi conexe;
- s) proiectează, organizează și desfășoară activități educaționale de socializare, de consiliere și de orientare școlară și profesională, în funcție de particularitățile colectivului de elevi;
- t) prezintă Consiliului profesoral, spre validare, raportul scris asupra situației școlare, și comportamentale, a implementării planurilor educaționale individualizate a elevilor la sfârșitul semestrului/anului școlar.

Art.48. (1) Bibliotecarul este subordonat directorului instituției de învățământ.

- (2) Bibliotecarul organizează activitatea bibliotecii, asigură funcționarea acesteia și este interesat de completarea rațională a fondului de publicații.
- (3) Activitățile de bază ale bibliotecarului sînt:
  - a) îndrumă lectura și studiul elevilor, ajută la elaborarea lucrărilor elevilor, punînd la dispoziția acestora instrumente de informare, respectiv fișiere, cataloage, liste bibliografice etc., care să le înlesnească o orientare rapidă în colecțiile bibliotecii;
  - b) sprijină informarea și documentarea rapidă a personalului didactic și cel specializat;
  - c) participă la toate cursurile specifice de formare continuă.

- (4) Bibliotecarul organizează sau participă la organizarea de acțiuni specifice: lansare de carte, întâlniri literare, simpozioane, vitrine și expoziții de cărți, standuri de noutăți sau de colecții de cărți, prezentări de manuale opționale etc.

Art.49. (1) În instituțiile de învățământ general incluzive activează personalul specializat:

- a) specialiști care acordă servicii de sprijin (cadru didactic de sprijin, psiholog, logoped, psihopedagog special, kinetoterapeut, terapeut ocupațional etc.) în integrarea educațională și socială a copiilor cu cerințe educative speciale;
  - b) asistenți personali, care reprezintă persoane ce prestează servicii individualizate necesare mobilității și satisfacerii necesităților de bază ale persoanelor cu dizabilități (grad de invaliditate II);
- (2) Personalul specializat este angajat reieșind din numărul de copii cu cerințe educative speciale.
    - a) cadrul didactic de sprijin are o norma didactică de 18 ore pe săptămână.
    - b) logopedul are o norma didactică de 18 ore pe săptămână;

c) psihologul are o normă didactică 18 ore pe săptămână, activități de asistență psihologică, consiliere, examinare, orientare, activități de consiliere a părinților, a cadrelor didactice;

d) psihopedagogul special are o normă didactică de 18 ore pe săptămână.

Art.50. (1) Serviciul de administrație este subordonat directorului instituției de învățămînt.

- (2) Directorul-adjunct pentru gospodărie își desfășoară activitatea sub conducerea directorului, răspunde de gestionarea și de întreținerea bazei materiale a instituției de învățămînt general incluzive, coordonează activitatea personalului administrativ de întreținere și curățenie.
- (3) Întregul inventar mobil și imobil al instituției de învățămînt general incluzive se trece în registrul inventar al acesteia și în evidențele contabile. Schimbarea destinației bunurilor ce aparțin instituției de învățămînt se poate face numai cu îndeplinirea formelor legale.
- (4) Programul personalului de îngrijire se stabilește de către directorul-adjunct pentru gospodărie, potrivit nevoilor instituției de învățămînt și se aprobă de director.
- (5) Directorul-adjunct pentru gospodărie stabilește sectoarele de lucru ale personalului de îngrijire. În funcție de nevoile instituției de învățămînt, directorul poate schimba aceste sectoare.
- (6) Directorul-adjunct pentru gospodărie nu poate folosi personalul subordonat în alte activități decît în cele necesare instituției de învățămînt.

CAPITOLUL VI

PĂRINȚII

Art.51. (1) Părinții/reprezentanții legali ai copilului au dreptul și obligația de a colabora cu instituția de învățămînt în vederea realizării obiectivelor educaționale.

- (2) Părinții/reprezentanții legali ai copilului au obligația ca, cel puțin o dată pe lună, să ia legătura cu învățătorul/dirigintele pentru a cunoaște evoluția copilului lor.
- (3) Părinții/reprezentanții legali ai copilului au obligația să asigure frecvența școlară a elevului în învățămîntul obligatoriu.
- (4) Părinții copiilor cu cerințe educative speciale participă la procesul de evaluare în cadrul Comisiei interne școlare și la elaborarea planurilor educaționale individualizate.
- (5) Părinții pot îndeplini rolul de asistent personal în conformitate cu prevederile legale în vigoare.

Comitetul de părinți al clasei

Art.52. (1) Comitetul de părinți al clasei se alege în fiecare an la adunarea generală a părinților elevilor clasei, convocată de învățător/diriginte, care prezidează ședința.

- (2) Convocarea adunării generale pentru alegerea comitetului de părinți al clasei are loc în primele 30 zile de la începerea anului școlar.
- (3) Comitetul de părinți al clasei se compune din trei persoane: un președinte și doi membri.
- (4) Dirigintele/învățătorul clasei convoacă adunarea generală a părinților la începutul fiecărui semestru și la încheierea anului școlar. De asemenea, dirigintele/învățătorul sau președintele comitetului de părinți al clasei pot convoca adunarea generală a părinților ori de cîte ori este necesar.
- (5) Comitetul de părinți al clasei reprezintă interesele părinților elevilor clasei în adunarea generală a părinților la nivelul instituției de învățămînt general incluzive, în Consiliul reprezentativ al părinților, în Consiliul profesoral.

Art.53. Comitetul de părinți al clasei are următoarele atribuții:

- a) ajută învățătorii/diriginții în activitatea de cuprindere în învățământul obligatoriu a tuturor copiilor de vîrstă școlară și de îmbunătățire a frecvenței acestora;
- b) sprijină instituția de învățămînt și dirigințele în activitatea de consiliere și de orientare socio-profesională sau de integrare școlară și socială a tuturor elevilor, inclusiv a copiilor cu cerințe educative speciale și a absolvenților;
- c) sprijină dirigințele/învățătorul în organizarea și desfășurarea unor activități extrașcolare pentru toți copiii;
- d) comitetul de părinți monitorizează crearea condițiilor pentru toți copiii, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale și accesul lor la serviciile specializate.
- e) are inițiative și se implică în îmbunătățirea condițiilor de studiu pentru toți elevii clasei;
- f) atrage persoane fizice sau juridice care, prin contribuții financiare sau materiale, susțin programe de modernizare a activității educative și a bazei materiale din clasă și din instituția de învățămînt.
- g) ține legătura cu instituția de învățămînt, prin dirigințele/învățătorul clasei.

Consiliul reprezentativ al părinților

Art.54. În instituție funcționează Consiliul reprezentativ al părinților.

Art.55. (1) Consiliul reprezentativ al părinților din instituția de învățămînt este compus din președinții comitetelor de părinți ai fiecărei clase.

- (2) Consiliul reprezentativ al părinților prevăzut la alin. (1) își desemnează reprezentanții săi în organismele de conducere ale instituției de învățămînt.
- (3) În Consiliul reprezentativ al părinților, în mod obligatoriu, trebuie să fie și reprezentanții părinților copiilor cu cerințe educative speciale.

Art.56. Consiliul reprezentativ al părinților are următoarele atribuții:

- a) susține instituția de învățămînt în activitatea de consiliere și orientare socio-profesională sau de integrare socială a copiilor cu CES și a absolvenților;
- b) propune măsuri pentru școlarizarea elevilor din învățământul obligatoriu;
- c) susține instituția de învățămînt în crearea mediului de acceptare pentru o incluziune școlară de calitate a copiilor cu CES;
- d) propune instituțiilor de învățămînt discipline și domenii care să se studieze prin curriculumul la decizia școlii;
- e) identifică surse de finanțare extrabugetară și propune Consiliului de administrație al instituției, la nivelul căreia se constituie, modul de folosire a acestora;
- f) susține instituțiile de învățămînt în derularea programelor de prevenire și de combatere a abandonului școlar;
- g) susține instituția de învățămînt în organizarea și desfășurarea festivităților anuale;
- h) susține conducerea instituției de învățămînt în organizarea și în desfășurarea consultațiilor cu părinții, pe teme educaționale;
- i) sprijină conducerea instituției de învățămînt în întreținerea și modernizarea bazei materiale;
- j) are inițiative și se implică în îmbunătățirea calității vieții și a activității elevilor.

CAPITOLUL VII

ELEVII

Art.57. (1) Elevii sînt obligați să frecventeze cursurile și să participe la toate activitățile existente în programul instituției de învățămînt general incluzive.

- (2) Elevii cu cerințe educative speciale pot avea un program redus, stabilit și aprobat de către Comisia internă școlară și administrația instituției de învățămînt.

- (3) Evidența prezenței elevilor se face la fiecare lecție de către învățător/profesor, care consemnează, în mod obligatoriu, fiecare absență.
- (4) Evidența copiilor cu dizabilități grave (gr. I și II de invaliditate) la cursuri este dirijată și monitorizată de către cadrul didactic de sprijin, conform necesităților lor de dezvoltare.

Art.58. (1) Absențele datorate îmbolnăvirii elevilor, bolilor contagioase din familie sau altor cazuri de forță majoră, dovedite cu acte legale, sînt considerate motivate.

- (2) Motivarea absențelor se efectuează pe baza următoarelor acte:
  - a) adeverință sau certificat medical eliberate de medicul de familie;
  - b) adeverință sau certificat medical, în cazul în care elevul a fost internat în spital;
  - c) cererea scrisă a părintelui/tutorei legal al elevului, adresată directorului instituției de învățămînt și aprobată de acesta, în urma consultării cu dirigintele/învățătorul clasei.
- (3) Motivarea absențelor se face de către învățător/diriginte în ziua prezentării actelor justificative.
- (4) În cazul elevilor minori, părintele/tutorele legal are obligația de a prezenta, personal, dirigintelui actele justificative pentru absențele copilului lor.
- (5) Actele pe baza cărora se face motivarea absențelor vor fi prezentate în termen de maxim 7 zile de la reluarea activității elevului și vor fi păstrate de către învățător/diriginte pe tot parcursul anului școlar.
- (6) La cererea scrisă a instituțiilor de învățămînt în care este organizat învățămînt sportiv, a structurilor naționale sportive, directorul poate aproba motivarea absențelor elevilor care participă la cantonamente și la competiții de nivel local, național și internațional, cu condiția recuperării materiei în vederea încheierii situației școlare.

Art.59. Elevii cu certificat medical din învățămîntul obligatoriu, nedepasabili, cu boli cronice grave pot fi scutiți parțial sau total de frecvență prin hotărîrea Comisiei interne școlare și a Consiliului profesoral, beneficiind de instruire la domiciliu, iar absențele pot fi motivate prin hotărîrea Consiliului profesoral. Ei vor fi încurajați să participe la activitățile extrașcolare, de socializare sau la activități în cadrul centrelor de susținere educațională.

Art.60. Elevii și elevele aflați în situații speciale (căsătorie, nașterea unui copil, persoane existente în îngrijirea elevului, detenție etc.) vor fi sprijiniți să finalizeze treapta de învățămînt obligatoriu.

Drepturile elevilor

Art.61. (1) Elevii din învățămîntul de stat și particular se bucură de toate drepturile constituționale, în special de dreptul la educație.

- (2) Nicio activitate organizată în instituția de învățămînt general incluzivă nu poate leza demnitatea sau personalitatea elevilor.

Art.62. (1) Elevii au dreptul să beneficieze gratuit de bazele materiale și sportive puse la dispoziția lor de către administrația instituției de învățămînt general incluzivă.

- (2) Elevii pot servi masa la cantinele școlare, în condițiile stabilite prin regulamente de organizare și funcționare a acestora.

Art.63. Elevii din învățămîntul de stat și particular au dreptul să fie evidențiați și să primească premii și recompense pentru rezultate deosebite obținute la activitățile școlare și extrașcolare, precum și pentru atitudine civică exemplară.

Art.64. Elevii din învățămîntul primar primesc gratuit manuale școlare. Beneficiază de aceeași gratuitate și elevii din învățămîntul general din familii socialmente vulnerabile.

Art.65. Elevii aparținând minorităților naționale au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă, la toate nivelurile și formele de învățământ, în condițiile prevăzute de Legea învățământului nr.547-XIV, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Art.66. Elevii au dreptul să participe la activitățile extrașcolare organizate de instituția de învățământ, precum și la cele care se desfășoară în centre ale elevilor, în școlile sportive, în taberele de odihnă, cu respectarea prevederilor regulamentelor de funcționare ale acestora.

Art.67. Elevii cu cerințe educative speciale au dreptul la servicii de sprijin (cadru didactic de sprijin, asistență psihologică, psihopedagogică, logopedică, kinetoterapie, terapie ocupațională).

Art.68. Copiii cu un grad sporit de dizabilitate (grad II, I de invaliditate) vor beneficia de asistent personal în timpul lecțiilor.

Art.69. În funcție de starea sănătății copiii au dreptul la instruire la domiciliu.

Îndatoririle elevilor

Art.70. Elevii din învățământul de stat și particular au datoria de a frecventa lecțiile, de a se pregăti la fiecare disciplină de studiu și de a-și însuși cunoștințele prevăzute de programele școlare sau planurile educaționale individualizate.

Art.71. (1) Elevii trebuie să aibă o comportare civilizată și o ținută decentă atât în instituția de învățământ general incluzivă, cât și în afara ei.

(2) Elevii trebuie să cunoască și să respecte:

- a) legile statului;
- b) prezentul regulament;
- c) regulile de circulație și cele cu privire la protecția sănătății;
- d) normele tehnicii securității muncii, de prevenire și de stingere a incendiilor;
- e) normele de protecție civilă;
- f) normele de protecție a mediului.

Art.72. Este interzis elevilor:

- a) să distrugă documente școlare, precum cataloage, agende ale elevilor etc.;
- b) să deterioreze bunurile din patrimoniul instituției de învățământ general incluzive;
- c) să aducă și să difuzeze, în instituția de învățământ, materiale care, prin conținutul lor, atentează la independența, suveranitatea și integritatea țării, care cultivă violența și intoleranța;
- d) să organizeze și să participe la acțiuni de protest, care afectează desfășurarea activității de învățământ sau care afectează frecvența la lecții a elevilor;
- e) să blocheze căile de acces în spațiile de învățământ;
- f) să dețină și să consume, în perimetrul instituției de învățământ și în afara acesteia, droguri, băuturi alcoolice și țigări și să participe la jocuri de noroc;
- g) să introducă, în perimetrul instituției de învățământ, orice tipuri de arme sau alte instrumente, precum muniție, petarde, pocnitori etc., care, prin acțiunea lor, pot afecta integritatea fizică și psihică a colectivului de elevi și a personalului unității de învățământ;
- h) să posede și să difuzeze materiale cu caracter obscen sau pornografic;
- i) să utilizeze telefoanele celulare în timpul lecțiilor, al examenelor și al concursurilor;
- j) să lanseze anunțuri false cu privire la amplasarea unor materiale explozibile în perimetrul instituției de învățământ;
- k) să aibă ținută, comportamente și atitudini ostentative și provocatoare;
- l) să aducă jigniri și să manifeste agresivitate în limbaj și în comportament față de colegi, îndeosebi față de elevii cu cerințe educative speciale și față de personalul instituției de învățământ.

Art.74. Elevii sînt obligați să aibă asupra lor agenda elevului, s-o prezinte profesorilor/învățătorilor pentru consemnarea notelor, precum și părinților pentru informare în legătură cu situația școlară.

Art.75. Elevii din învățămîntul general de stat trebuie să utilizeze cu grijă manualele școlare primite și să le restituie în stare bună la sfîrșitul anului școlar.

Recompensarea elevilor

Art.76. Elevii care obțin rezultate remarcabile în activitatea școlară și extrașcolară și se disting prin comportare exemplară pot primi următoarele recompense:

- a) evidențiere în fața colegilor clasei;
- b) evidențiere, de către director, în fața colegilor de școală sau în fața Consiliului profesoral;
- c) comunicare verbală sau scrisă adresată părinților cu mențiunea faptelor deosebite pentru care elevul este evidențiat;
- d) burse de merit, de studiu sau alte recompense materiale acordate de stat, de agenți economici sau de sponsori;
- e) premii, diplome, medalii;
- f) recomandare pentru trimiterea, cu prioritate, în excursii sau în tabere de odihnă din țară și din străinătate;
- g) premiul de onoare al instituției de învățămînt general incluzive.

Art.77. (1) Acordarea premiilor elevilor la sfîrșitul anului școlar se face la nivelul instituției de învățămînt general incluzive, la propunerea dirigintelui, a directorului școlii.

(2) Copiii cu cerințe educative speciale primesc recompense ca și ceilalți elevi.

(3) Se pot acorda premiile elevilor care:

- a) au obținut primele trei medii generale pe clasă, dar nu mai mici de 9.50; pentru următoarele trei medii se pot acorda mențiuni;
- b) s-au distins la una sau mai multe discipline de studiu;
- c) au obținut performanțe la concursuri, festivaluri, expoziții și la alte activități extrașcolare desfășurate la nivel local, raional/municipal, republican sau internațional;
- d) s-au remarcat prin fapte de înaltă ținută morală și civică;
- e) au avut, la nivelul clasei, cea mai bună frecvență pe parcursul anului școlar.

(4) Se pot acorda premii și pentru alte situații la decizia administrației instituției de învățămînt general incluzive.

Sancțiunile aplicate elevilor

Art.78. (1) Elevii care săvîrșesc fapte prin care se încalcă dispozițiile legale în vigoare, inclusiv regulamentele instituției de învățămînt, vor fi sancționați în funcție de gravitatea acestora.

(2) Sancțiunile care se pot aplica elevilor sînt următoarele :

- a) observația individuală;
- b) muștrare în fața clasei și a Consiliului profesoral;
- c) muștrare scrisă;
- d) mutarea disciplinară într-o clasă paralelă, din aceeași instituție de învățămînt;
- e) mutarea disciplinară la o altă instituție de învățămînt, cu acceptul conducerii instituției primitoare;
- f) preavizul de exmatriculare;
- h) exmatricularea.

(3) Toate sancțiunile aplicate elevilor sînt comunicate, în scris, părinților/reprezentantului legal.

Art.79. (1) Elevii vinovați de deteriorarea bunurilor instituției de învățământ plătesc toate lucrările necesare reparațiilor sau sprijină toate cheltuielile pentru înlocuirea bunurilor deteriorate.

(2) În cazul în care vinovatul nu se cunoaște, răspunderea materială devine colectivă, revenind întregii clase.

(3) În cazul distrugerii/deteriorării manualelor școlare primite gratuit, elevii vinovați înlocuiesc manualul deteriorat cu un exemplar nou, corespunzător disciplinei și tipului de manual deteriorat, iar în caz de imposibilitate, achită contravaloarea acestuia.

Transferul elevilor

Art.80. Elevii au dreptul să se transfere de la o instituție la alta, în conformitate cu prevederile prezentului regulament și ale regulamentului intern al instituției de învățământ de la și la care se face transferul. Aprobările pentru transfer se dau de către Consiliile de administrație ale celor două instituții de învățământ. În cazul copiilor cu cerințe educative speciale aceștia se înmatriculează în colectivele de clasă conform vârstei lor.

Art.81. (1) Elevii din învățământul general particular autorizat se pot transfera la instituții de învățământ de stat la sfârșitul anului școlar, în condițiile prezentului regulament.

(2) Elevii din învățământul secundar general de stat se pot transfera în învățământul particular, cu acordul instituției primitoare.

Art.82. Transferurile se pot efectua numai în perioada intersemestrială sau a vacanței de vară; regulamentul intern al instituției de învățământ poate prevedea și condiții speciale de transfer.

Art.83. Transferul elevilor în timpul anului școlar se poate efectua, în mod excepțional, în următoarele situații:

- a) la schimbarea domiciliului părinților într-o altă localitate;
- b) la recomandarea de transfer, eliberată pe baza unei expertize medicale;
- c) la/de la învățământul de artă sau sportiv;

Art.84. Direcțiile de învățământ raionale/municipale, în cooperare cu autoritățile administrației publice locale, asigură condițiile necesare ca elevii cu cerințe educative speciale să frecventeze cursurile primare, gimnaziale, liceale, de regulă în localitățile în care aceștia domiciliază, cu satisfacerea cerințelor educative speciale prin acordarea serviciilor de sprijin.

Art.85. Frecventarea lecțiilor de către elevii cu cerințe educative speciale se face în baza planului educațional individualizat.

CAPITOLUL VIII

EVALUAREA REZULTATELOR ELEVILOR

Art.86. Evaluarea rezultatelor la învățătură se realizează în mod ritmic, pe parcursul semestrelor, conform prevederilor Ministerului Educației.

Art.87. Fiecare semestru cuprinde și perioade de consolidare și de evaluare a competențelor dobândite de elevi. În aceste perioade se urmărește:

- a) identificarea cerințelor educative speciale ale elevilor de către Comisia internă școlară;
- c) în baza recomandărilor Comisiei interne școlare învățătorul/profesorul de la disciplină împreună cu cadrul didactic de sprijin și în colaborare cu părintele/tutorele elaborează planul educațional individualizat pentru fiecare copil cu cerințe educative speciale.
- d) parcurgerea conținuturilor de învățare pe perioada școlară pentru copiii cu cerințe educative speciale se realizează de cadrul didactic/cadrul didactic de sprijin prin adaptarea conținuturilor curriculare și a standardelor educaționale la necesitățile copiilor cu cerințe educative speciale.

- e) ameliorarea rezultatelor procesului de predare-învățare;
- f) fixarea și sistematizarea cunoștințelor;
- g) stimularea elevilor cu ritm lent de învățare sau cu alte dificultăți în dobândirea cunoștințelor, deprinderilor și atitudinilor;
- h) stimularea pregătirii elevilor capabili de performanță.

Art.88. Instrumentele de evaluare se stabilesc în funcție de vârsta și de particularitățile psihopedagogice ale elevilor și de specificul fiecărei discipline. Acestea pot fi:

- a) teste de evaluare;
- b) teste de evaluare pentru copiii cu cerințe educative speciale elaborate de către Comisia internă școlară și catedrele metodice și aprobate de Consiliul profesoral și direcția de învățământ raională/municipală;
- c) probe de inventariere a abilităților;
- d) lucrări scrise;
- e) lucrări practice;
- f) referate și proiecte;
- g) interviuri;
- h) portofolii;
- i) alte instrumente stabilite și elaborate de către Comisia internă școlară și de catedrele metodice și aprobate de Consiliul profesoral al instituției de învățământ și direcția de învățământ raională/municipală sau elaborate de Ministerul Educației ori de direcția învățământ raională/municipală.

Art.89. (1) În învățământul general, evaluările se apreciază, de regulă, prin note de la 10 la 1.

- (2) Notele acordate se comunică, în mod obligatoriu, elevilor, se trec în catalog și în agenda elevului de către profesorul/învățătorul care le acordă și se comentează cu părinții.
- (3) Numărul de note acordate fiecărui elev, la fiecare disciplină de studiu, exclusiv nota de la teză, trebuie să fie cel puțin egal cu numărul săptămînal de ore de curs prevăzut în planul de învățământ. Fac excepție disciplinele cu o oră de curs pe săptămîna, la care numărul minim de note este de două. Numărul de note, în cazul copiilor cu planuri educaționale individualizate elaborate de către Comisia internă școlară, va fi stabilit de către Comisia internă școlară.
- (4) Disciplinele la care se susțin teze se stabilesc de Ministerul Educației.
- (5) Tezele pentru copiii cu cerințe educative speciale sînt elaborate de direcțiile de învățământ raionale/municipale în baza planurilor educaționale individualizate.
- (6) Notele la teze se analizează cu elevii într-o oră școlară special destinată și se trec în catalog înaintea încheierii semestrului.
- (7) Tezele se păstrează în școală pînă la sfîrșitul anului școlar și pot fi consultate de părinții elevilor, în prezența profesorului care predă disciplina de studiu respectivă și care a acordat nota.

Încheierea situației școlare

Art.90. (1) La sfîrșitul fiecărui semestru și la încheierea anului școlar, învățătorii și profesorii au obligația să încheie situația școlară a elevilor.

- (2) La fiecare disciplină de studiu, media semestrială se consideră legal constituită, dacă este calculată din numărul de note prevăzut de prezentul regulament.
- (3) Nota anuală la disciplinele la care se susține testarea la sfîrșitul clasei a IV-a este egală cu media aritmetică (cu rotunjire pînă la întreg) a trei note: semestriale (semestrele I și II) și a celei obținute la testarea finală.

- (4) Nota semestrială în învățământul gimnazial se stabilește prin calcularea mediei aritmetice a tuturor notelor, iar media notelor obținute se rotunjește pînă la întreg, aplicîndu-se regulile de rotunjire. (De exemplu: dacă după împărțire nota este 8,5, nota semestrială este 9; dacă este mai mică decît 8,5, nota semestrială este 8).
- (5) Nota anuală (pentru fiecare disciplină) în clasele I-IX se stabilește prin calcularea mediei aritmetice a notelor semestriale și se rotunjește pînă la întreg (se calculează după modelul din art.84(4)).
- (6) Notele la copiii cu cerințe educative speciale se calculează după efortul depus în procesul educațional conform planului educațional individualizat.
- (7) La disciplina de învățămînt *educație fizică*, media anuală se poate încheia și cu media de pe un singur semestru, dacă elevul a fost scutit medical pe celălalt semestru.

Art.91. Mediile semestriale și anuale la fiecare disciplină de studiu se consemnează în catalog de către cadrul didactic care a predat disciplina respectivă.

Art.92. (1) Elevii scutiți de efort fizic au obligația de a fi prezenți la orele de educație fizică, unde e posibil, o alternativă este kinetoterapia. Acestor elevi nu li se acordă note și nu li se încheie media la această disciplină în semestrul sau în anul în care sînt scutiți medical.

- (2) Pentru elevii scutiți medical, profesorul de educație fizică consemnează în catalog, la rubrica respectivă, „scutit medical în semestrul” sau „scutit medical în anul școlar”, specificîndu-se documentul medical, numărul și data eliberării acestuia.
- (3) Elevii scutiți medical, semestrial sau anual, nu sînt obligați să vină în echipament sportiv la orele de educație fizică, avînd însă încălțăminte adecvată pentru sălile de sport. Absențele lor de la aceste ore se consemnează în catalog și generează efectele prevăzute de legislația în vigoare.
- (4) În timpul orei de educație fizică, elevilor scutiți medical, pentru o firească integrare în colectiv, cadrul didactic le poate încredința sarcini organizatorice: arbitraj, cronometrare, măsurare, supraveghere, înregistrarea unor elemente tehnice, ținerea scorului, distribuirea și recuperarea de material didactic, montarea și demontarea instalațiilor sportive ușoare etc.

Art.93. Promovarea elevilor în învățământul primar și gimnazial se realizează conform Regulamentului privind promovarea elevilor în învățământul general.

Art.94. (1) Elevii care au urmat cursurile într-o instituție de învățămînt din altă țară pot dobîndi calitatea de elev în Republica Moldova numai după susținerea diferențelor de programe, în perioada stabilită de directorul instituției de învățămînt.

- (2) Copiii cu cerințe educative speciale care s-au întors din altă țară pot fi incluși în instituțiile de învățămînt general incluzive din Republica Moldova numai după ce vor fi evaluați de către Comisia internă școlară.
- (3) Diferențele de programe și clarificarea situației școlare au loc în cel mult 60 de zile de la data înapoierii în țară. Pînă la promovarea diferențelor de programe, elevii menționați la alin. (1) pot audia cursurile, fără a fi înscriși în catalog.
- (4) Elevii cu cerințe educative speciale înscriși în instituția de învățămînt pînă la evaluarea situației și elaborarea planului cu intervenție individualizată pot audia cursurile fără a fi înscriși în catalog și notați.
- (5) După promovarea tuturor examenelor de diferență, elevul este înscris în clasa pentru care a susținut diferențele de programe.

Art.95. (1) Elevilor înscriși într-o instituție de învățămînt de stat sau particulară din Republica Moldova, care urmează să continue studiile în alte țări, pentru o perioadă determinată de timp, li se rezervă locul.

(2) Încheierea situației școlare a acestei categorii de elevi, declarați amânați, se face după revenirea în țară.

Art.96. (1) Consiliul profesoral din instituție validează situația școlară a elevilor, pe clase, în ședința de încheiere a cursurilor semestriale și anuale, iar secretarul consiliului o consemnează în procesul-verbal, menționându-se numele celor promovați, amânați, exmatriculați.

(2) Situația școlară a elevilor amânați se comunică, în scris, părinților/tutorilor legali de către diriginte/învățător, în cel mult 10 zile de la încheierea fiecărui semestru/an școlar.

(3) Pentru elevii amânați învățătorul/dirigintele comunică părinților/tutorilor legali, în scris, programul de desfășurare a examenelor de corigență și perioada de încheiere a situației școlare.

CAPITOLUL IX DOCUMENTAȚIA

Art.97. Instituția de învățământ general incluzivă duce activitatea de secretariat în baza nomenclatorului de documente din unitățile de învățământ elaborat de Ministerul Educației. Documentația instituției se completează sistematic, corect, cu cerneală sau pix sau se dactilografiază.

Art.98. Documentația cu referire la evidența contingentului de elevi și situația lor școlară:

- a) listele contingentului de copii din circumscripție, de 5 ani, împliniți până la 1 septembrie a anului în curs, semnate de primar (pretor) și certificate cu sigiliul respectiv;
- b) listele contingentelor pe ani de naștere, transmise școlilor de către primar (pretor);
- c) listele copiilor și adolescenților care către 1 septembrie a anului în curs nu au absolvit gimnaziul și nu-și continuă studiile;
- d) registrul de ordine referitor la fluctuația elevilor;
- e) registrul alfabetic al elevilor;
- f) dosarele personale/portofoliile elevilor;
- g) cataloagele claselor;
- h) cataloagele grupelor cu program prelungit/ore de meditație;
- i) registrul de evidență și eliberare a actelor de studii;
- j) registrul de evidență a orelor absente și înlocuite de cadrele didactice;
- k) registrul instruirii la domiciliu a copiilor cu cerințe educative speciale;
- l) registrul de evidență a frecvenței Centrului de Susținere Educațională din cadrul instituției de învățământ;
- m) procesele-verbale ale examenelor de absolvire și ale tezelor semestriale.

Art.99. Documente ce țin de organizarea și dirijarea procesului instructiv-educativ:

- a) planul instituțional de dezvoltare a instituției de învățământ general incluzive;
- b) planul anual de activitate al instituției de învățământ general incluzive;
- c) regulamentul de ordine interioară;
- d) regulamentul de funcționare a Comisiei interne școlare;
- e) regulamentul de funcționare a Centrului de Susținere Educațională;
- f) actele controalelor tematice și frontale;
- g) registrul de evidență a personalului instituției;
- h) cartea de ordine și dispoziții cu privire la activitatea de bază;
- i) cartea proceselor-verbale ale Consiliului profesoral;
- j) cartea proceselor-verbale ale Consiliului de administrație;
- k) cartea proceselor-verbale ale Comisiei interne școlare;
- l) rapoartele-sinteză prezentate de către instituția de învățământ general incluzivă la sfârșitul anului școlar direcției de învățământ raionale/municipale.

Art.100. Raportul statistic al instituției la începutul și sfârșitul anului școlar.

Art.101. Documente ce țin de secretariat:

- a) registrul documentelor de intrare;
- b) registrul documentelor expediate;
- c) nomenclatorul documentelor instituției;
- d) dosarele personale ale cadrelor didactice.

Art.102. Documente ce țin de activitatea economică și financiară:

- a) pașaportul tehnic al instituției de învățământ general incluzive;
- b) devizul de cheltuieli;
- c) lista tarifară;
- d) tabelul lunar de evidență a timpului de lucru și calculării salariului;
- e) actele de inventariere și de predare-primire a valorilor materiale;
- f) contractele cu privire la responsabilitatea materială a lucrătorilor;
- g) registrul de evidență a materialelor;
- h) tabelul de eliberare a materialelor;
- i) registrul de inventariere a fondului bibliotecii;
- j) registrul de inventariere a fondului de manuale;
- k) actele de decontare a valorilor materiale.

Art.103. Completarea și perfecționarea documentației se face în baza Instrucțiunii cu privire la documentația școlară, aprobată de Ministerul Educației.

CAPITOLUL X DISPOZIȚII FINALE

Art.104. În instituțiile de învățământ secundar general, fumatul este interzis, conform legii.

Art.105. Se interzice constituirea de fonduri de protocol sau a oricărui alt fond destinat derulării evaluărilor naționale (teste naționale, examene de absolvire).

Art.106. Prezentul regulament va fi adus la cunoștința elevilor și a părinților/reprezentanților legali ai acestora, personalului instituției de învățământ general incluzive.

Standarde de funcționare a unității de învățământ general incluzive

Secțiunea 4

Dimensiune	Standard	Indicatori
Dimensiunea I. INCLUZIUNE		
Secțiunea 1. Accesul la procesul educațional al tuturor copiilor	Standard 1. Toți copiii frecventează unitatea de învățământ general incluzivă, indiferent de origine sau capacitate.	<p>1.1. Unitatea de învățământ general incluzivă asigură accesul tuturor copiilor la procesul educațional, indiferent de origine sau capacitate.</p> <p>1.2. Unitatea de învățământ general incluzivă are o listă a tuturor copiilor din comunitate, inclusiv și a celor care nu sînt înscriși.</p> <p>1.3. Unitatea de învățământ general incluzivă desfășoară campanii de sensibilizare a părinților pentru a încuraja înscrierea copiilor în procesul educațional.</p> <p>1.4. Unitatea de învățământ general incluzivă monitorizează înscrierea și frecventarea regulată a acestora de către toți copiii din comunitate, inclusiv a copiilor cu cerințe educative speciale, a copiilor din diferite grupuri etnice, a copiilor din familii socialmente vulnerabile.</p> <p>1.5. Unitatea de învățământ general incluzivă asigură la preț rezonabil transport pentru deplasarea la școală.</p>
Secțiunea 2. Managementul unității de învățământ general incluzive	Standard 2. Documentele proiective ale unității de învățământ general incluzive (proiectul instituțional de dezvoltare și planul de implementare) sînt elaborate din perspectiva educației incluzive.	<p>2.1 Documentele proiective ale unității de învățământ general incluzive sînt elaborate în baza unei autoevaluări deschise și participative (cu implicarea consiliului de administrare, cadrelor didactice, personalului de suport, cadrelor auxiliare, părinților, elevilor, membrilor comunității) pornind de la premisa că unitatea de învățământ este o instituție de gîndire și de învățare și că toți cei implicați, inclusiv copiii cu cerințe educative speciale, pot contribui la dezvoltarea și îmbunătățirea acestei instituții.</p> <p>2.2 Documentele proiective reflectă viziunea, misiunea, scopurile, prioritățile, activitățile și indicatorii de succes și sînt în concordanță cu principiile educației incluzive.</p> <p>2.3 Documentele proiective reflectă mecanismele participative de monitorizare, evaluare și de asigurare a calității procesului educațional incluziv.</p>

		<p>2.4 Membrii unității de învățământ general incluzive, cuprinzând cadrele didactice, personalul specializat, părinții și elevii, sînt priviți ca parteneri egali în procesul de dezvoltare educațională și sînt reprezentați în grupurile importante din școală cu rol de decizie în domeniul organizatoric și administrativ.</p> <p>2.5 Documentele proiective sînt diseminate tuturor factorilor interesați.</p> <p>2.6 Extrasele din documentele proiective sînt afișate în loc vizibil.</p>
	<p>Standard 3. Documentele de funcționare internă a unității de învățământ general incluzive prevăd incluziunea tuturor copiilor în procesul educațional.</p>	<p>3.1 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de o organigramă și de procedurile de comunicare internă a acesteia.</p> <p>3.2 Regulamentul de funcționare internă a unității de învățământ general incluzive vizează incluziunea tuturor copiilor, inclusiv a copiilor cu cerințe educative speciale, în procesul educațional.</p> <p>3.3 Fiecare angajat al unității de învățământ general incluzive are elaborată fișa postului și cunoaște în detalii obligațiunile funcționale, parte componentă a căreia este și incluziunea școlară a tuturor copiilor.</p> <p>3.4 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de un sistem de gestionare, prelucrare și înregistrare a informațiilor.</p> <p>3.5 Personalul unității de învățământ general incluzive, părinții, elevii cunosc documentele de funcționare internă a unității de învățământ general incluzive.</p> <p>3.6 Documentația de funcționare internă a unității de învățământ general incluzive include aspectele ce țin de organizarea incluziunii școlare și sociale a elevilor cu cerințe educative speciale</p>
	<p>Standard 4. Strategia de comunicare a unității de învățământ general incluzive prevede componente de sensibilizare și de formare a culturii incluzive.</p>	<p>4.1 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de o strategie de comunicare.</p> <p>4.2 Unitatea de învățământ general incluzivă aplică un sistem de comunicare eficient între toți elevii, indiferent de apartenența religioasă, etnie, nivel de dezvoltare, statut social.</p> <p>4.3 Unitatea de învățământ general incluzivă asigură condiții pentru dezvoltarea bunelor relații între toți copiii.</p> <p>4.4 Activitățile educative din unitatea de învățământ general incluzivă asigură dezvoltarea comunicării și a cunoașterii reciproce, a modalităților de ajutorare reciprocă, a toleranței, precum și promovarea interacțiunilor interpersonale bazate pe respect reciproc și acceptarea diversităților.</p>

		<p>4.5 Managerii unității de învățământ general incluzive aplică o politică incluzivă de comunicare și de colaborare cu instituțiile sociale, de ocrotire a sănătății, culturale, religioase etc. din comunitate.</p> <p>4.6 Managerii unității de învățământ general incluzive aplică o politică de comunicare și colaborare cu organizațiile neguvernamentale implicate în asistența copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>4.7 Unitatea de învățământ general incluzivă informează comunitatea, părinții despre serviciile de suport pentru copiii cu cerințe educative speciale pe care le prestează aceasta.</p> <p>4.8 Unitatea de învățământ general incluzivă oferă posibilitatea actorilor comunitari, să viziteze instituția, în cadrul zilei ușilor deschise, pentru a afla despre serviciile ce se prestează în cadrul instituției pentru copiii cu cerințe educative speciale.</p> <p>4.9 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune și oferă informații despre tipurile de servicii destinate copiilor cu cerințe educative speciale oferite de către autoritățile publice locale și alți prestatori, inclusiv modul de accesare a acestora.</p>
	<p>Standard 5. Consiliul de administrare a unității de învățământ general incluzive asigură administrarea eficientă a clădirilor și terenurilor, încât fiecare copil să aibă acces la toate resursele.</p>	<p>5.1 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de Consiliu de administrare cu rol de decizie în domeniul organizatoric și administrativ, format din director, director-adjunct, reprezentantul consiliului local, 2–3 reprezentanți ai părinților, inclusiv ai copiilor cu cerințe educative speciale, 1–5 reprezentanți ai cadrelor didactice, președintele sindicatului etc.</p> <p>5.2 Funcționalitatea Consiliului de administrare și evidența documentației se stipulează în regulamentul de funcționare a unității de învățământ general incluzive, în actele normative emise de Ministerul Educației și în deciziile direcției de învățământ raionale/municipale.</p> <p>5.3 Consiliul de administrare asigură administrarea eficientă a clădirilor și a terenurilor în care își desfășoară activitatea unitatea de învățământ general incluzivă, astfel încât elevul să aibă acces la toate resursele și facilitățile (educație, reabilitare, relații sociale).</p>

	<p>Standard 6. Consiliul profesoral al unității de învățămînt general incluzive asigură calitatea educației pentru toți elevii.</p>	<p>6.1 Consiliul profesoral al unității de învățămînt general incluzive, cu rol de decizie în domeniul educațional, format din personalul didactic din instituția respectivă și condus de director, asigură calitatea educației pentru toți elevii.</p> <p>6.2 Consiliul profesoral aprobă planul educațional individualizat și serviciile de suport pentru copiii cu cerințe educative speciale.</p> <p>6.3 Consiliul profesoral asigură existența documentelor proiective ale școlii (planul anual, lunar).</p>
	<p>Standard 7. Comisia internă școlară asigură evaluarea psihopedagogică și educațională a elevilor, recomandă servicii de sprijin și contribuie la elaborarea planurilor educaționale individualizate, strategiilor de sprijin și a adaptărilor curriculare.</p>	<p>7.1 Comisia internă școlară deține metodologia de evaluare psihopedagogică și educațională, de determinare a serviciilor educaționale de sprijin, de recomandare a planurilor educaționale individualizate de învățare, de monitorizare a elevilor cu cerințe educative speciale, strategii de sprijin, adaptări curriculare etc.</p> <p>7.2 Comisia internă școlară oferă servicii educaționale în domeniul educației incluzive de tipul: informare, documentare, consiliere, proiectare și elaborare de planuri de intervenție individualizată, monitorizare și evaluare etc.</p> <p>7.3 Comisia internă școlară colaborează cu cadrele didactice din instituția pe care o reprezintă, cu comisiile interne școlare din alte instituții de învățămînt, cu direcția de învățămînt raională/municipală, cu direcția raională de asistență socială și de protecție a copilului, cu familiile care educă copiii cu cerințe educative speciale, cu centrele medicilor de familie, cu administrația publică locală.</p> <p>7.4 Comisia internă școlară apreciază modul de instruire a copiilor cu diverse grade și tipuri de cerințe educative speciale.</p> <p>7.5 Comisia internă școlară referă cazurile mai complicate spre servicii de suport (psihopedagogice, psihologice și de consiliere în domeniul educației incluzive beneficiarilor direcți, copii/elevi/tineri cu cerințe educative speciale, părinti, cadre didactice) în funcție de necesitățile specifice de dezvoltare identificate.</p> <p>7.6 Comisia internă școlară contribuie la ameliorarea și îmbunătățirea procesului instructiv-educativ, a designului lecției din perspectiva educației incluzive.</p> <p>7.7 Comisia internă școlară realizează acțiuni de cunoaștere reală și obiectivă a elevilor, favorizează comunicarea și relațiile dintre elevi și cadrele didactice.</p>

Dimensiunea II. EFICIENȚĂ**Secțiunea 1.
Procesul de
predare-învă-
țare****Standard 8.**
Proiectarea și reali-
zarea curriculumu-
lui și a activităților
extracurriculare sînt
în concordanță cu
princiipiile incluzi-
unii.

- 8.1 Unitatea de învățămînt general incluzivă deține strategii de dezvoltare/proiectare a curriculumului pentru fiecare nivel de școlarizare din unitatea de învățămînt, în concordanță cu principiile incluziunii.
- 8.2 Unitatea de învățămînt general incluzivă utilizează adaptări curriculare pentru copiii cu cerințe educative speciale.
- 8.3 Unitatea de învățămînt general incluzivă stabilește și respectă orarul/programul de studiu al elevilor în conformitate cu cerințele igienice și cu cerințele educative speciale ale elevilor.
- 8.4 Unitatea de învățămînt general incluzivă planifică conținuturile învățării pentru toate disciplinele/modulele din curriculum și adaptarea acestora pentru elevii cu cerințe educative speciale.
- 8.5 Unitatea de învățămînt general incluzivă realizează înscrierea în cîmpul educațional general și complementarea cu alte tipuri de programe pentru elevii cu cerințe educative speciale.
- 8.6 Unitatea de învățămînt general incluzivă asigură utilizarea auxiliarelor curriculare, echipamentelor și a materialelor de studiu de către toți elevii, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale.
- 8.7 Unitatea de învățămînt general incluzivă adaptează strategiile și metodologiile didactice la specificul cultural al populației școlare și la motivația fiecărui elev, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale.
- 8.8 Unitatea de învățămînt general incluzivă aplică autoevaluările elevilor, evaluările formative și ale feedback-ului pentru optimizarea procesului de învățare.
- 8.9 Unitatea de învățămînt general incluzivă adaptează programele educaționale pentru elevii cu cerințe educative speciale la capacitățile și ritmul lor de asimilare, iar în caz de necesitate se recurge la programe individuale, intensive sau cu alt specific.
- 8.10 Unitatea de învățămînt general incluzivă planifică activitățile extracurriculare cu implicarea cadrelor didactice, a elevilor, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale, a părinților și a altor membri ai comunității.
- 8.11 Unitatea de învățămînt general incluzivă popularizează activitățile extracurriculare în rîndul personalului școlii, al elevilor, inclusiv al celor cu cerințe educative speciale, al părinților și al altor purtători de interes relevanți.

		<p>8.12 Unitatea de învățământ general incluzivă înregistrează rezultatele la activitățile extracurriculare prezente în oferta școlii și a impactului acestor activități asupra grupurilor-țintă, inclusiv al copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>8.13 Unitatea de învățământ general incluzivă asigură incluziunea educațională, însoțită de incluziunea socială și profesională a elevilor cu cerințe educative speciale, urmărindu-se o consecutivitate clară care ar exclude orice posibilitate de discriminare și de segregare.</p> <p>8.14 În unitatea de învățământ general incluzivă programele educaționale pentru elevii cu cerințe educativ-speciale, în afară de deprinderile academice, vor cuprinde formarea deprinderilor sociale și pregătirea pentru viața independentă, incluziunea în viața socială.</p>
	<p>Standard 9. Activitatea metodică în unitatea de învățământ general incluzivă se realizează din perspectiva educației incluzive.</p>	<p>9.1 Consiliile profesoriale, catedrele metodice din unitatea de învățământ general incluzivă se implică în implementarea educației incluzive.</p> <p>9.2 Cadrele didactice, cadrele didactice de sprijin, personalul specializat și managerial participă la activitățile metodice la nivel local, raional, național, diseminând experiența acumulată și sensibilizând în domeniul educației incluzive.</p> <p>9.3 Activitățile metodice se realizează cu aplicarea aspectelor educației incluzive.</p> <p>9.4 Se duce evidența privind activitățile metodice realizate sau la care au participat cadrele didactice și manageriale și a demersurilor didactice privind educația incluzivă.</p>
	<p>Standard 10. Toți copiii, indiferent de origine, capacitate, gen sînt învățați și evaluați cu ajutorul metodelor inovative și centrate pe copil.</p>	<p>10.1 În unitatea de învățământ general incluzivă sînt planificate activități de evaluare (inițiale, curente, formative, finale) la nivelul catedrei de specialitate și la nivelul unității de învățământ.</p> <p>10.2 Tuturor copiilor, inclusiv copiilor cu cerințe educative speciale, le este asigurat accesul echitabil la procesul de evaluare.</p> <p>10.3 Activitățile de evaluare diferențiată, adaptate la potențialul de învățare a elevului cu cerințe educative speciale, se realizează vizînd progresul individual și efortul depus în cadrul activităților curriculare și al celor extracurriculare.</p> <p>10.4 Cadrele didactice folosesc metode de evaluare adecvate vârstei și capacităților copiilor.</p> <p>10.5 În unitatea de învățământ general incluzivă există criterii clare și cunoscute de către cadrele didactice, elevii și părinții acestora privind succesul școlar și recompensarea rezultatelor școlare deosebite, precum și insuccesul școlar și consecințele acestuia.</p>

		<p>10.6 Datele privind progresul și dezvoltarea elevilor se stochează și se înregistrează.</p> <p>10.7 Cadrele didactice încurajează elevii să ia decizii, să pună întrebări și să exprime opinii.</p> <p>10.8 Cadrele didactice încurajează participarea în clasă, fiind încrezuți că fiecare copil poate învăța.</p> <p>10.9 Elevii și/sau părinții, inclusiv ai celor cu cerințe educative speciale, sînt informați regulat privind progresul realizat și rezultatele școlare.</p> <p>10.10 Modalitatea de evaluare se adaptează la potențialul de învățare al elevului cu cerințe educative speciale.</p> <p>10.11 Cadrele didactice încurajează elevii să lucreze împreună, promovînd învățarea practică și prin cooperare.</p>
	<p>Standard 11. Unitatea de învățămînt general incluzivă asigură cu servicii de sprijin copiii cu cerințe educative speciale.</p>	<p>11.1 Activitățile de învățare individualizate (desfășurate sub îndrumarea unui cadru didactic de sprijin în colaborare cu învățătorul/profesorul de la disciplină) în concordanță cu necesitățile elevilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>11.2 Activitățile de evaluare și adaptare curriculară (desfășurate de către cadrul didactic de sprijin în colaborare cu învățătorul/cadrul didactic de la disciplină) sînt în concordanță cu necesitățile elevilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>11.3 Centrul de susținere educațională și a activităților de intervenții recuperatorii individualizate (terapie logopedică, psihologică, kinetoterapie, terapie cognitivă, consiliere psihopedagogică, educație sensorial-perceptivă etc.) sînt în concordanță cu necesitățile elevilor cu cerințe educative speciale.</p>
<p>Dimensiunea III. SĂNĂTATE, SIGURANȚĂ ȘI PROTECȚIE</p>		
	<p>Standard 12. Unitatea de învățămînt general incluzivă asigură cu servicii medicale toți copiii.</p>	<p>12.1 Unitatea de învățămînt general incluzivă asigură servicii de supraveghere și menținere a sănătății în concordanță cu misiunea instituției și nevoile copiilor, inclusiv și ale celor cu cerințe educative speciale, conform legislației în vigoare.</p> <p>12.2 Unitatea de învățămînt general incluzivă alocă un spațiu dotat, conform normelor sanitare în vigoare, pentru consultații și intervenții medicale de urgență, dotat cu medicamentele necesare de acordare a primului ajutor.</p> <p>12.3 Personalul unității de învățămînt general incluzive este instruit să observe și să recunoască eventualele semne de îmbolnăvire a copiilor și să ia primele măsuri eficiente care se impun.</p>

		<p>12.4 Unitatea de învățământ general incluzivă aplică metode educative adecvate pentru promovarea unui mod sănătos de viață, a igienei personale, alimentației corecte, exercițiului fizic, pentru menținerea ordinii și a curățeniei.</p> <p>12.5 Unitatea de învățământ general incluzivă asigură derularea programelor de educație sexuală, a programelor de educație împotriva fumatului și a consumului de droguri și băuturi alcoolice. Se încurajează cunoașterea de către fiecare copil a riscurilor de îmbolnăvire.</p> <p>12.6 Fiecare membru al colectivului unității de învățământ general incluzive oferă copilului un exemplu personal de stil de viață sănătos și de comportament adecvat în colectiv.</p>
	<p>Standard 13. Unitatea de învățământ general incluzivă asigură securitatea tuturor celor implicați în activitatea școlară, în timpul desfășurării programului unității de învățământ.</p>	<p>13.1 Unitatea de învățământ general incluzivă deține un sistem și proceduri de asigurare a securității tuturor celor implicați în activitatea școlară.</p> <p>13.2 Directorul unității de învățământ general incluzive desfășoară, conform unui plan, instructajul primar despre securitatea vieții și a sănătății copiilor și emite ordin pe instituție.</p> <p>13.3 În biroul personalului se afișează lista cu numerele de telefon ale persoanelor și serviciilor de contact în caz de urgență (accident, incendiu, îmbolnăvire sau dispariția unui copil).</p> <p>13.4 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de proceduri specifice, cunoscute și asumate de către toți cei implicați în activitatea privind gestionarea situațiilor de criză.</p> <p>13.5 Unitatea de învățământ general incluzivă organizează activități de instruire a elevilor, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale, referitor la comportamentul în situațiile de criză.</p> <p>13.6 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de adaptări necesare (adaptările blocului sanitar, adaptările intrărilor, pante de acces, bare de acces) care asigură securitatea copiilor cu cerințe educative speciale.</p>
	<p>Standard 14. Unitatea de învățământ general incluzivă asigură protecția împotriva abuzului și neglijării.</p>	<p>14.1 Unitatea de învățământ general incluzivă deține și aplică o procedură privind protecția copiilor împotriva abuzului (fizic, psihologic, verbal, sexual, material), neglijării, discriminării, a tratamentului degradant sau inuman.</p> <p>14.2 Unitatea de învățământ general incluzivă asigură informarea personalului și a părinților/reprezentanților lor legali (prin modalități accesibile) asupra procedurilor cu privire la prevenirea, identificarea, semnalarea, evaluarea și soluționarea suspiciunilor sau acuzațiilor de abuz/neglijență asupra copiilor.</p>

		<p>14.3 Sancțiunea aplicată copilului va fi justificată din punct de vedere pedagogic, ea având rolul de conștientizare a greșelii.</p> <p>14.4 Personalul unității care identifică situații de abuz, neglijare sau exploatare a unui copil de către angajații unității sau din afara unității de învățământ, înștiințează imediat administrația unității, care ia măsurile ce se impun, conform legii (anunță, după caz, serviciul medical de urgență, poliția, procuratura etc.).</p>
Dimensiunea IV. RESURSE FINANCIARE		
	<p>Standard 15. Unitatea de învățământ general incluzivă asigură implementarea activității financiare.</p>	<p>15.1 Bugetul unității de învățământ general incluzive cuprinde prevederile educației incluzive și cuprinde toate sursele de finanțare.</p> <p>15.2 Bugetul prognozat corespunde proiectului de dezvoltare a unității de învățământ general incluzive.</p> <p>15.3 Unitatea de învățământ general incluzivă prevede acțiuni pentru diversificarea și/sau suplimentarea surselor de finanțare.</p> <p>15.4 Unitatea de învățământ general incluzivă asigură activitatea financiar-contabilă, de control și de audit financiar cu personal propriu sau prin achiziționarea serviciilor de specialitate.</p> <p>15.5 Unitatea de învățământ general incluzivă asigură realizarea execuției bugetare în conformitate cu legislația în vigoare.</p> <p>15.6 Unitatea de învățământ general incluzivă corelează execuția bugetară cu proiectul de dezvoltare și cu planul anual de implementare a unității de învățământ.</p>
Dimensiunea V. RESURSELE UMANE		
	<p>Standard 16. Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de personal de conducere calificat.</p>	<p>16.1 Personalul de conducere al unității de învățământ general incluzive corespunde cerințelor fișei de post.</p> <p>16.2 Personalul de conducere (directorul și directorii-adjuncți) participă la programe de formare managerială și în domeniul educației incluzive acreditate (în particular programe universitare, masterat etc.) în ultimii cinci ani.</p> <p>16.3 Personalul de conducere evoluează permanent în calificare, în obținerea gradelor didactice.</p> <p>16.4 Personalul managerial contribuie la descreșterea constantă/lipsa reclamațiilor privind activitatea în domeniu.</p> <p>16.5 Rezultatele participării cadrelor didactice la activitățile de formare și de dezvoltare profesională, inclusiv în domeniul educației incluzive se aplică sistematic în practică.</p>

		<p>16.6 Unitatea de învățămînt general incluzivă creează condiții de creștere profesională a cadrelor manageriale, în particular în domeniul educației incluzive.</p> <p>16.7 În interesul unității de învățămînt general incluzive și a tuturor copiilor, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale, personalul managerial rămîne permanent deschis pentru comunitate.</p> <p>16.8 Personalul de conducere al unității de învățămînt general incluzive cunoaște situația socială și școlară a tuturor copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>16.9 Personalul de conducere al unității de învățămînt general incluzive asigură condițiile minime prevăzute de prezentele standarde de calitate.</p>
	<p>Standard 17. Unitatea de învățămînt general incluzivă dispune de personal didactic, personal specializat, calificat.</p>	<p>17.1 Unitatea de învățămînt general incluzivă dispune de personal didactic necesar funcționării unității de învățămînt, în funcție de planul de școlarizare prognozat, de nivelul de școlarizare.</p> <p>17.2 Personalul didactic angajat are calificarea, competența, experiența și calitățile solicitate de fișa postului.</p> <p>17.3 Personalul didactic corespunde cerințelor stabilite pentru procesul educativ la nivelul de școlarizare și profilul unității de învățămînt general incluzive, pentru disciplinele cuprinse în curriculum școlar, pentru planul de învățămînt prognozat/realizat, pentru necesitățile elevilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>17.4 Unitatea de învățămînt general incluzivă dispune de cadre didactice de sprijin, care își desfășoară activitatea în cooperare cu celelalte cadre didactice, clase, părinții și specialiștii din școală asistîndu-i pe toți în mod egal, susține programe de educație individualizate și adaptate la necesitățile copilului cu cerințe educative speciale, favorizează cooperarea la nivel de clasă; înregistrează toate observațiile cu privire la evoluția și progresul copiilor.</p> <p>17.5 Unitatea de învățămînt general incluzivă dispune de logopezi, psihologi, psihopedagogi etc. pentru asigurarea serviciilor de sprijin în funcție de necesitățile copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>17.6 Personalul didactic cunoaște perspectiva clară de promovare în funcție de vechimea în muncă, experiență, competență, motivare.</p>

		<p>17.7 Personalul didactic participă la programe de formare continuă și în domeniul educației incluzive (inclusiv programe universitare - masterat etc.) acreditate în ultimii cinci ani.</p> <p>17.8 Personalul didactic evoluează permanent în calificare, în obținerea gradelor didactice.</p> <p>17.9 Personalul didactic contribuie permanent la descreșterea constantă/lipsa reclamațiilor privind activitatea profesională.</p> <p>17.10 Rezultatele participării cadrelor didactice la activitățile de formare și dezvoltare profesională, inclusiv în domeniul educației incluzive, se aplică sistematic în practică.</p> <p>17.11 Personalul didactic contribuie la diminuarea constantă, în ultimii trei ani/inexistența conflictelor (între cadre didactice, părinți, elevi, personal de conducere).</p> <p>17.12 Cadrele didactice monitorizează prestația copiilor cu cerințe educative speciale și solicită adaptări suplimentare (spațiu, curriculum, evaluare etc.) la necesitate.</p> <p>17.13 Cadrele didactice utilizează toate oportunitățile pentru valorificarea la maximum a aptitudinilor tuturor copiilor, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale.</p> <p>17.14 Cadrele didactice utilizează experiența de implicare a părinților în realizarea procesului educațional incluziv și a planurilor educaționale individualizate ale copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>17.15 Cadrele didactice atrag părinții în procesul de implementare a activităților curriculare și extracurriculare.</p>
	<p>Standard 18. Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de personal didactic auxiliar și personal nedidactic competent.</p>	<p>18.1 Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de personal didactic auxiliar și personal nedidactic necesar unității de învățământ, în funcție de planul de școlarizare prognozat, de nivelul de școlarizare.</p> <p>18.2 Personalul didactic auxiliar și nedidactic corespunde fișei postului ocupat.</p> <p>18.3 Personalul didactic auxiliar și nedidactic participă la programe de formare și de dezvoltare profesională și în domeniul educației incluzive.</p> <p>18.4 În instituția de învățământ există la necesitate asistentul personal care prestează servicii individualizate necesare mobilității și satisfacerii nevoilor de bază ale copiilor cu cerințe educative speciale.</p>

Dimensiunea VI. RESURSE FIZICE

	<p>Standard 19. Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de imobil și spații didactice care corespund necesităților tuturor copiilor.</p>	<p>19.1 Infrastructura instituției de învățământ general incluzivă satisface necesitățile copiilor, inclusiv și ale celor cu cerințe educative speciale, și oferă un mediu de sprijin în care el poate fi activ.</p> <p>19.2 Există spații destinate procesului educativ (săli de clasă, laboratoare, ateliere, săli de recreație etc.).</p> <p>19.3 Spațiile destinate procesului educativ corespund nivelului de școlarizare și profilului unității de învățământ general incluzive, disciplinelor cuprinse în curriculumul școlar, planului de învățământ prognozat/realizat.</p> <p>19.4 Spațiile destinate procesului educativ corespund normelor de igienă conform legislației în vigoare.</p> <p>19.5 Spațiile destinate procesului educativ sînt dotate în conformitate cu nivelul de școlarizare și cu profilul unității de învățământ general incluzive, disciplinelor cuprinse în curriculumul școlar, în planul de învățământ prognozat/realizat.</p> <p>19.6 Spațiile destinate procesului educativ sînt rezonabil accesibile tuturor copiilor, inclusiv celor cu cerințe educative speciale (rampe pentru scaunele cu rotile, bare de sprijin și orientare, dublarea informației sonore cu cea vizuală etc.).</p> <p>19.7 Spațiile unității de învățământ general incluzive pot fi localizate ușor prin semnalizarea lor corespunzătoare.</p> <p>19.8 Spațiile destinate procesului educativ sînt folosite conform destinației și planificării întocmite la nivelul unității de învățământ general incluzive.</p> <p>19.9 Spațiile administrative sînt organizate și dotate corespunzător tipului de activitate a unității de învățământ general incluzive.</p> <p>19.10 Există în unitatea de învățământ general incluzivă un spațiu destinat centrului de susținere educațională care prestează servicii de reabilitare, asistență psihopedagogică copiilor cu cerințe educative speciale. Spațiile destinate activităților de recuperare din acest centru sînt repartizate, amenajate, dotate și adaptate în concordanță cu natura și ponderea activităților și cu nevoile generale și speciale ale copiilor cu cerințe educative speciale și pot fi de variate aplicații. Încăperile pentru desfășurarea activităților de recuperare sînt înzestrate cu mobilier conform vârstei și cu echipamente și accesorii tehnice, materiale didactice, consumabile etc.</p>
--	--	--

		<p>19.11 Spațiul destinat bibliotecii școlare/centrului de informare și documentare este dotat în conformitate cu normativele de igienă în vigoare, cu nivelul de școlarizare și cu profilul unității de învățământ general incluzive, cu planul de învățământ prognozat/realizat și cu necesitățile elevilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>19.12 În edificiul unității de învățământ general incluzive cu mai multe nivele, accesul la nivelele superioare se asigură cu ajutorul ascensorului sau diferite adaptări tehnice, iar în cazul în care lipsește ascensorul pentru elevii cu dizabilități locomotorii (utilizatorii de scaun rulant) se prevăd activitățile la parter.</p> <p>19.13 În unitatea de învățământ general incluzivă există curte prevăzută cu spații de deplasare și locuri de recreare sigure pentru toți copiii, inclusiv pentru cei cu cerințe educative speciale.</p>
	<p>Standard 20. Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de spații auxiliare adecvate necesităților tuturor copiilor.</p>	<p>20.1 Spațiile auxiliare (săli de mese, vestiare, bucătărie, sufragerie etc.) sînt corelate cu proiectul de dezvoltare instituțională și cu necesitățile tuturor copiilor.</p> <p>20.2 Spațiile auxiliare corespund nivelului de școlarizare și profilului unității de învățământ general incluzive, planului de învățământ prognozat/realizat.</p> <p>20.3 Spațiile sanitare sînt dotate în conformitate cu normativele de igienă în vigoare și corespunzător nivelului de școlarizare al copiilor, profilului unității de învățământ general incluzive, inclusiv pentru copiii cu cerințe educative speciale.</p> <p>20.4 Spațiul destinat cabinetului medical este dotat în conformitate cu normativele de igienă în vigoare, cu necesitățile elevilor cu cerințe educative speciale, corespunzător nivelului de școlarizare și profilului unității de învățământ general incluzive.</p>
	<p>Standard 21. Unitatea de învățământ general incluzivă dispune de mobilier și iluminare adecvate necesităților tuturor copiilor.</p>	<p>21.1 Spațiile destinate procesului educativ sînt dotate cu mobilier adecvat, inclusiv pentru copiii cu cerințe educative speciale, conform nivelului de școlarizare și profilului unității de învățământ general incluzive, disciplinelor cuprinse în curriculumul școlar, planului de învățământ prognozat/realizat.</p> <p>21.2 Mobilierul (mese, bănci etc.) în unitatea de învățământ general incluzivă poate fi aranjat în funcție de necesitățile copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>21.3 Sălile de clasă dispun de table reglabile, cu posibilitatea de adaptare pentru toți copiii, inclusiv la necesitățile copiilor cu cerințe educative speciale.</p>

		<p>21.4 Sala de sport este dotată cu echipamanet sportiv și de kinetoterapie, fiind accesibilă pentru toți copiii, inclusiv pentru cei cu cerințe educative speciale.</p> <p>21.5 Spațiul centrului de susținere educațională este destinat prestării serviciilor de reabilitare, de asistență psihopedagogică copiilor cu cerințe educative speciale. Spațiile destinate activităților de recuperare din acest centru sînt repartizate, amenajate, dotate și adaptate în concordanță cu natura și ponderea activităților și cu nevoile generale și speciale ale copiilor cu cerințe educative speciale și pot avea variată aplicație. Încăperile pentru desfășurarea activităților de recuperare sînt înzestrate cu mobilier conform vârstei și cu echipamente, accesorii tehnice, materiale didactice, consumabile etc.</p> <p>21.6 Unitatea de învățămînt general incluzivă deține în mod obligatoriu o linie telefonică directă, este asigurată cu sistem termic autonom sau central, dispune de apă potabilă, inclusiv caldă. În interiorul clădirii este prevăzut un sistem de încăperi de grup sanitar, un sistem centralizat de aerisire, iluminare (naturală și de zi), de utilizare a energiei electrice.</p> <p>21.7 Întrerupătoarele și mînerile sînt accesibile pentru toți elevii, inclusiv pentru cei cu cerințe educative speciale.</p>
	<p>Standard 22. Unitatea de învățămînt general incluzivă dispune de materiale și mijloace de învățămînt, auxiliare curriculare.</p>	<p>22.1 Mijloacele de învățămînt și auxiliarele curriculare deținute corespund nivelului de școlarizare și profilului unității de învățămînt general incluzive, planului de învățămînt prognozată/realizat.</p> <p>22.2 Unitatea de învățămînt general incluzivă este dotată cu mijloace de învățămînt și auxiliare curriculare pentru toți elevii, inclusiv pentru elevii cu cerințe educative speciale.</p> <p>22.3 Fondul bibliotecii școlare/centrului de documentare și de informare corespunde nivelului de școlarizare și profilului unității de învățămînt general incluzive, planului de învățămînt prognozată/realizat.</p> <p>22.4 Fondul bibliotecii școlare dispune de materiale informative și didactice, acte legislative privind educația incluzivă.</p> <p>22.5 Există o evidență clară a utilizării fondului bibliotecii școlare/centrului de informare și documentare de către toți participanții la procesul educativ.</p>

		<p>22.6 Este asigurat accesul elevilor, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale, la toate resursele de învățare–cunoaștere–informare (mijloacele de învățămînt, auxiliarele curriculare, bibliotecă/centru de documentare și informare).</p> <p>22.7 Există tehnologie informatică și de comunicare (o rețea funcțională de calculatoare) adaptată la necesitățile tuturor elevilor, inclusiv ale elevilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>22.8 Există conectarea la Internet a rețelei de calculatoare.</p> <p>22.9 Este asigurat accesul tuturor elevilor, inclusiv al elevilor cu cerințe educative speciale, și al cadrelor didactice la rețeaua de calculatoare pentru documentare și informare în timpul și în afara orelor de profil din programul școlar.</p> <p>22.10 Există posibilității de utilizare a tehnologiilor informaționale pentru elevii cu cerințe educative speciale care nu pot scrie cu mîna.</p> <p>22.11 Există posibilității de dublare a informației prin ajustarea sonoră sau vizuală pentru elevii cu cerințe educative speciale, care au deficiențe senzoriale.</p> <p>22.12 Este utilizată tehnologia informatică și de comunicare în activitatea administrativă și/sau de secretariat și/sau cea a bibliotecii.</p> <p>22.13 Este asigurat accesul personalului, în interesul unității școlare, la telefon, fax, copiator, computer cu scanner și imprimantă.</p>
Dimensiunea VII. RELAȚIA ȘCOALĂ–COMUNITATE		
	<p>Standard 23. Unitatea de învățămînt general incluzivă susține implicarea părinților în viața școlară.</p>	<p>23.1 Părinții copiilor se implică în procesul educativ din unitatea de învățămînt general incluzivă.</p> <p>23.2 Unitatea de învățămînt general incluzivă încurajează interesul și participarea tuturor familiilor elevilor, inclusiv a celor în care sînt elevi cu cerințe educative speciale, în activitatea școlii.</p> <p>23.3 Părinții copilului cu cerințe educative speciale participă la proiectarea, aplicarea, monitorizarea și evaluarea planul educațional individualizat.</p> <p>23.4 Planul educațional individualizat de intervenție pentru copilul cu cerințe educative speciale prevede activități de comunicare și relaționare cu familia copilului.</p>

	<p>Standard 24. Unitatea de învățămînt general incluzivă susține relațiile școală–comunitate.</p>	<p>24.1 Unitatea de învățămînt general incluzivă asigură informarea comunității despre necesitatea participării la procesul educativ a tuturor copiilor din comunitate, inclusiv a celor cu cerințe educative speciale.</p> <p>24.2 Unitatea de învățămînt general incluzivă asigură activități de sensibilizare pentru comunitate despre faptul că prosperitatea ei depinde de bunăstarea fiecărei familii și despre necesitatea acordării suportului familiilor în dificultate.</p> <p>24.3 Încurajează liderii comunitari, formali și informali în colectarea de surse de finanțare (sponsori) pentru susținerea incluziunii școlare a copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>24.4 Implică mass-media în informarea și educarea unei comunități cu o filozofie incluzivă.</p> <p>24.5 Unitatea de învățămînt general incluzivă asigură informarea și sensibilizarea comunității pentru dezvoltarea în spiritul valorilor toleranței, nondiscriminării și a solidarității cu semenii aflați în dificultate.</p>
	<p>Standard 25. Unitatea de învățămînt general incluzivă susține existența atitudinii pozitive și nondiscriminatorii.</p>	<p>25.1 Unitatea de învățămînt general incluzivă acceptă înmatricularea tuturor copiilor din comunitate, inclusiv și a copiilor cu cerințe educative speciale la toate treptele de școlaritate și în toate tipurile de clase.</p> <p>25.2 Există programe individuale de incluziune pentru fiecare copil cu cerințe educative speciale.</p> <p>25.3 Unitatea de învățămînt general incluzivă ia în considerare doleanțele părinților și ale copiilor cu cerințe educative speciale privind locația, profilul, condițiile din clasă.</p> <p>25.4 Clasele sînt organizate din perspectiva încurajării și implicării efortului tuturor copiilor, inclusiv al copiilor cu cerințe educative speciale.</p> <p>25.5 Copiii cu cerințe educative speciale în clasă vor fi plasați în funcție de necesitățile speciale ale acestora și asigurîndu-se incluziunea în colectivul de copii.</p> <p>25.6 Copiii cu cerințe educative speciale vor fi distribuiți proporțional în grupurile de lucru în cadrul activităților colective.</p> <p>25.7 Copiii cu cerințe educative speciale în unitatea de învățămînt general incluzivă sînt acceptați de către administrație.</p> <p>25.8 Copiii cu cerințe educative speciale în unitatea de învățămînt general incluzivă sînt acceptați de către cadrele didactice.</p> <p>25.9 Copiii cu cerințe educative speciale în unitatea de învățămînt general incluzivă sînt acceptați de către colegi.</p>

		<p>25.10 Copiii cu cerințe educative speciale în unitatea de învățământ sînt acceptați de către părinții colegilor.</p> <p>25.11 În unitatea de învățământ general incluzivă nu sînt admise calificativele și etichetările discriminatorii.</p> <p>25.12 În unitatea de învățământ general incluzivă există un mediu prietenos pentru toți copiii.</p> <p>25.13 În unitatea de învățământ general incluzivă copiii cu cerințe educative speciale sînt asigurați cu servicii de suport.</p>
	<p>Standard 26. Unitatea de învățământ general incluzivă susține dezvoltarea participativă.</p>	<p>26.1 În unitatea de învățământ general incluzivă există o colaborare permanentă între partenerii implicați: elevi, profesori, părinți, ONG-uri, consilieri etc.</p> <p>26.2 În unitatea de învățământ general incluzivă există o colaborare cu instituțiile generale incluzive pentru preluarea experienței pozitive în domeniu.</p>

ANEXA nr.4

Responsabilitățile membrilor Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare (CMI)

Directorul instituției cu practici incluzive

- Este responsabil de implementarea educației incluzive în școală, conform ordinului direcției raionale/municipale de învățământ (în baza Ordinului ministrului educației, 15.08.11);
- validează prin ordin componența Comisiei Multidisciplinare Intrașcolare aprobată de Consiliul profesoral;
- desemnează specialistul responsabil de coordonarea activității CMI;
- facilitează colaborarea în procesul de planificare, evaluare, realizare a activității CMI;
- asigură discutarea/examinarea și aprobarea PEI în cadrul Consiliului profesoral al instituției (în termen nu mai mare de 30 zile de la data înscrierii elevului în instituție și către începutul fiecărui an de studii);
- validează, prin ordin, decizia Consiliului profesoral privind aprobarea planurilor educaționale individualizate (PEI) și/sau a modificărilor în urma revizuirii/actualizării PEI;
- asigură evaluarea activității cadrelor didactice implicate în realizarea PEI;
- încurajează implicarea părinților și a elevului cu CES în procesul de elaborare și implementare a PEI;
- este direct responsabil de calitatea educației furnizate de instituția de învățământ general incluzivă;
- emite decizii și note de serviciu care vizează realizarea obiectivelor de politici incluzive, care sînt incluse în planul de dezvoltare instituțională, inclusiv în activitatea catedrelor;
- vizează planurile educaționale individualizate pentru copiii cu cerințe educaționale speciale;
- asigură buna funcționare a Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă în colaborare cu APL;

- monitorizează și evaluează activitatea cadrului didactic de sprijin și a coordonatorului Centrului de Resurse pentru Educație Incluzivă;
- elaborează instrumente interne de lucru, utilizate în activitatea de îndrumare, control și evaluare a tuturor activităților care se desfășoară în instituția de învățământ general incluzivă. Instrumentele respective se aprobă la Consiliul de administrație al instituției;
- este responsabil de asigurarea „designului general” și a „acomodărilor rezonabile” pentru copiii cu cerințe educaționale speciale în instituția de învățământ.

Psihologul școlar

- Acumulează și comunică echipei informația cu referință la punctele forte, necesitățile, interesele și caracteristicile specifice ale elevului (*limbajul, gândirea, imaginația, memoria, atenția, tipul de inteligență, afectivitatea/emotivitatea, temperamentul, stilul de învățare*);
- formulează recomandări membrilor echipei privind planificarea activităților de asistență a elevului în conformitate cu cerințele educaționale speciale și cu caracteristicile specifice ale acestuia;
- prezintă recomandări privind adaptările de mediu (ambientale) adecvate cerințelor educaționale speciale ale elevului;
- planifică asistența psihologică a elevului;
- precizează/concretizează adaptările psihopedagogice necesare în organizarea procesului educațional;
- monitorizează continuu dezvoltarea copilului;
- observă și înregistrează modificările în comportamentul elevului cu CES (pe domenii de dezvoltare);
- acordă asistență psihologică copilului, familiei și cadrelor didactice care asistă copilul;
- estimează impactul intervențiilor educaționale asupra dezvoltării copilului și consultă cadrele didactice în organizarea eficientă a procesului de asistență educațională, în stabilirea adaptărilor psihopedagogice și în materie de evaluare etc.

Asistentul social

- Identifică și înregistrează copiii cu CES din comunitate;
- informează și sensibilizează comunitatea privind procesul de incluziune educațională a copiilor cu CES;
- contribuie la constituirea relațiilor de parteneriat în comunitate în scopul incluziunii copiilor cu CES, inclusiv cu dizabilități mintale;
- identifică și evaluează necesitățile de suport pentru realizarea incluziunii educaționale a copiilor cu CES;
- în colaborare cu membrii CMI, evaluează mediul educațional în familiile cu copii cu CES;
- în colaborare cu CMI și cu sprijinul APL, acordă asistență socio-legală în elaborarea și perfectarea actelor și acordă suport, în caz de necesitate, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și amenajarea unui spațiu individual pentru instruirea și realizarea activităților educaționale;
- monitorizează procesul de incluziune educațională și în comunitate a copiilor cu CES;
- acorda consultații privind drepturile și obligațiunile beneficiarilor;
- propune măsuri de ajutorare și recuperare etc.

Cadrul didactic de sprijin (CDS)

- Participă la elaborarea PEI;
- ajută elevul în realizarea activităților de învățare în deplină concordanță cu învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină;
- urmărește progresul elevului privind finalitățile de învățare descrise în PEI în deplină concordanță cu învățătorul de la clasă/profesorul la disciplină;
- supraveghează și consemnează realizările și progresele elevului în conformitate cu finalitățile indicate în PEI;
- are relații de colaborare permanentă cu echipa PEI și cadrele didactice care realizează procesul educațional cu elevul cu cerințe educaționale speciale;
- contribuie la dezvoltarea și promovarea activităților de asistență educațională care să asigure corectarea/compensarea și remedierea dificultăților de învățare de ordin structural, organizatoric, emoțional sau de altă natură ale copiilor cu cerințe educaționale speciale;
- poate să participe direct la orele de clasă, oferind sprijin/ajutor elevului în procesul educațional;
- facilitează încadrarea copilului în procesul educațional, în vederea realizării PEI, face propuneri privind adaptările (pedagogice, de mediu și în materie de evaluare), în funcție de necesitățile elevului, asistă elevul în activitățile în afara orelor de clasă (în centrul de resurse, centrul de zi etc.).

Asistentul medical

- Acumulează și comunică echipei multidisciplinare intrașcolare informația cu referință la punctele forte, necesitățile, interesele și caracteristicile specifice ale elevului;
- formulează recomandări membrilor echipei privind planificarea activităților de asistență a elevului în conformitate cu cerințele educaționale speciale și cu caracteristicile specifice ale acestuia;
- prezintă recomandări privind adaptările de mediu (ambientale) adecvate cerințelor educaționale speciale ale elevului;
- informează cadrele didactice despre specificul problemelor de sănătate ale copiilor cu CES;
- instruește cadrele didactice privind acordarea primului ajutor în caz de necesitate;
- supraveghează și consemnează realizările și progresele elevului;
- ține legătură permanentă cu cadrele didactice, care realizează procesul educațional cu elevul, și cu echipa PEI;
- participă la procesul de evaluare și reevaluare a situației elevilor cu cerințe educaționale speciale etc.

Chestionar de evaluare a mediului educațional în familie

I. Date generale

Numele de familie, prenumele copilului _____

Data nașterii/Vîrsta _____

Domiciliul _____

Date de contact _____

Numele părinților/reprezentanților legali, profesia, ocupația:

mama _____

tata _____

Componența familiei (alți membri care locuiesc în familie) _____

_____

II. Situația educațională

Clasa în care este înscris _____

Forma de învățămînt (instruire la domiciliu/la zi) _____

_____

Traseul educațional parcurs pînă în prezent (instituțiile) _____

_____

_____

Reușita academică obținută _____

_____

Implicarea în activități extracurriculare sau în alte activități în comunitate _____

_____

III. Dificultăți în procesul educațional

Social (relaționare). Emoțional

_____

_____

Cognitiv _____

_____

_____

Comportamental _____

_____

Medical _____
_____
_____

IV. Mediul educațional

Condițiile materiale _____
_____
_____

Relațiile în familie (părinți-copii, copil-copil, părinte-părinte) _____
_____
_____

Atitudinea părinților/părintelui față de procesul de educație/instruire _____
_____
_____

Nivelul de implicare a părinților (relația cu școala, planuri de viitor în legătură cu instruirea și educația copilului) _____
_____
_____

Alte informații relevante _____
_____

V. Recomandări

_____
_____
_____

VI. Echipa de evaluare

_____
_____

Chestionar de evaluare socială a familiei

Data îndeplinirii (ziua, luna, anul) _____

Persoana evaluată _____

Evaluatori _____

I. Date generale

1. Numele, prenumele			
2. Data, luna, anul nașterii			
3. Sexul		a. Masculin	b. Feminin
4. Limba vorbită (pot fi mai multe opțiuni)	a. Română	b. Rusă	c. Altă limbă
5. Adresa la domiciliu _____ Telefon domiciliu, inclusiv codul raional _____			
6. Telefon de contact (domiciliu, serviciu), numele părinților		a. Mama	b. Tata c. Altcineva

II. Componența nucleului familial (se notează cei ce locuiesc în familie)

Numele, prenumele	Anul nașterii	Gradul de rudenie	Ocupația	Alte informații utile

III. Studii

1. Studiile copilului (pot fi mai multe opțiuni)	a. grădiniță specială b. grădiniță c. școală generală d. școală specială	e. liceu f. gimnaziu g. internat h. școală profesională	i. educație/ instruire la domiciliu j. altele
2. Studiile părinților/ reprezentantului legal	a. Mama	1. medii 2. medii de specialitate 3. superioare, superioare incomplete	
	b. Tata	1. medii 2. medii de specialitate 3. superioare, superioare incomplete	
3. Cine se ocupă de instruirea copilului/ tînărului cu dizabilități (pot fi mai multe opțiuni)	a. membrii familiei (de specificat) b. pedagogii din școală c. altcineva (de indicat)		

IV. Situația economică a familiei

1. Venitul familiei	a. veniturile nu ne ajung nici pentru strictul necesar b. veniturile ne ajung doar pentru strictul necesar c. veniturile sînt suficiente pentru un trai decent d. veniturile sînt înalte (ne putem permite ce dorim)
2. Venitul lunar al familiei (lei MD)	a. mai puțin de 1000 b. de la 1000 pînă la 3000 c. de la 3000 pînă la 5000 d. de la 5000 și mai mult
1. Suma cheltuită lunar pentru întreținerea copilului cu dizabilități (lei MD)	a. mai puțin de 1000 b. de la 1000 pînă la 3000 c. de la 3000 pînă la 5000 d. de la 5000 lei și mai mult
4. Condițiile de trai	a. locuință închiriată b. cameră în cămin c. locuință comună, cu familia extinsă d. apartament (etajul)/casă la sol e. altceva (de indicat)
5. Copilul cu dizabilități dispune de odaie proprie	a. Da b. Nu
6. Adaptări în locuință	bucătărie baie dormitor antreu lipsesc adaptările

V. Aspecte psihosociale privind atitudinea familiei față de dizabilitatea copilului

1. V-ați adaptat psihologic la situația actuală?	a) da b) nu c) parțial
2. Cât de des părăsiți locuința împreună cu copilul cu dizabilități?	a) în fiecare zi b) o dată pe lună c) o dată pe săptămîină d) niciodată
3. Cum copilul își petrece o mare parte a timpului?	a) în pat b. în fotoliu rulant c) în activități (de indicat)
4. Cu cine întrețineți legături Dvs. și copilul?	a) prietenii de familie b) rudele c) vecinii d) colegii de școală e) altcineva (de indicat)
5. Care sînt abilitățile copilului? (părintele este încurajat să numească 3-4 abilități, talente)	

VI. Participare la programe de reabilitare

1. La ce programe de reabilitare/ recuperare ați participat?	a) foi de tratament oferite de instituțiile statului b) reabilitare în instituții medicale c) stagii de recuperare în cadrul Centrelor de reabilitare multifuncțională (socio-medicale) d) nu am participat
2. Frecvența participării	a) o dată pe an b) o dată în 2 ani c) o dată în 3-5 ani

Informații suplimentare

Recomandări pentru desfășurarea procesului educațional

ANEXA nr. 7

Fișă medicală

Date personale

Numele de familie, prenumele _____

Data nașterii _____

Domiciliul _____

Anamneza

Informații privind dezvoltarea

Durata sarcinii (săptămâni/luni) _____

Greutatea la naștere _____

Sănătatea mamei pe parcursul gravidității _____

Durata travaliului /Instrumente utilizate la naștere _____

Dezvoltarea timpurie: mersul, _____ vorbitul _____

Observarea primelor întârzieri _____

Ereditatea/Boli anterioare/Traume cranio-cerebrale _____

Devieri, situații neobișnuite ce au avut loc în procesul de creștere și de dezvoltare de la naștere până în prezent, conflicte _____

Informații cu privire la familie

Numele părinților/Statutul în familie _____

Informații despre familie (problemele de sănătate ale părinților și fraților, locul de muncă, starea familială, climatul în familie) _____

Starea somatică

Consultații și diagnosticuri stabilite _____

Diagnostic medical principal _____

Diagnosticuri adiacente _____

Tratamente urmate _____

Evoluția clinică după tratamentul urmat _____

Necesități identificate _____

Recomandări pentru desfășurarea procesului educațional _____

Fișă de evaluare psihopedagogică

Numele de familie, prenumele _____

Data nașterii _____ Vîrsta: _____ ani _____ luni

Domiciliul _____

Școala _____ Clasa _____

I. Date despre familie

Nr. crt.	Numele de familie, prenumele	Vîrsta	Gradul de rudenie	Ocupația

Alte informații relevante privind componența familiei _____

Atmosfera în familie (a descrie relațiile între copil și părinți, alți membri ai familiei, metodele de disciplinare, alte informații despre relațiile din familie și climatul dominant)

II. Situația educațională

2.1. Instituțiile educaționale frecventate anterior _____

2.2. Performanțele școlare (*media generală obținută pe parcursul anilor de studii*)

Clasa	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Media generală									

2.3. Modul de pregătire a temelor (*cu/fără sprijin*) _____

2.4. Activități extracurriculare frecventate în prezent (*cercuri, discipline opționale etc.*), interese/preocupări extrașcolare _____

2.5. Succese obținute (*concursuri, olimpiade, alte activități*) _____

2.6. Situația academică în prezent

Nr. crt.	Disciplina	Media (note obținute)	Comentarii	
			Rezultate pozitive	Bariere/dificultăți
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				

III. Trăsături dominante de caracter

pozitive _____

negative _____

comportament problematic (a numi 3 dintre cele mai dificile comportamente problematice care te manifestă copilul și situațiile în care acestea apar)

Nr. crt.	Situația (contextul în care comportamentul apare)	Comportament problematic (descrierea acțiunii exacte. De ex: folosește cuvinte necenzurate)	Consecința/Reacția (măsurile întreprinse după declanșarea comportamentului)	Frecvența în timp (cît de des apare situația)	Cauza posibilă a comportamentului problematic
1.					
2.					
3.					

IV. Caracteristicile dezvoltării copilului (completarea tabelului ce urmează conform indicatorilor 0 – deloc, 1 – foarte scăzut, 2 – scăzut,

3 – mediu, 4 – înalt, 5 – foarte înalt și comentarea opțiunilor cu informații suplimentare)

Domeniu	Itemi	0	1	2	3	4	5	Comentarii
4.1. Dezvoltarea senzorial - perceptivă	Predomină modalitatea vizuală de recepție a informației							
	Predomină modalitatea auditivă de recepție a informației							
	Percepție superficială de recepție a informației							
	Percepție complexă							
	Spirit de observație							
	Hipersensibilitate față de anumiți stimuli (auditivi, vizuali, chimestezici)							

	Abilități de scris, citit/pregătire pentru scris, citit																			
	Gândirea logico-matematică, concepte (de potrivire, grupare, numărare, adunare)																			
4.2. Dezvoltarea cognitivă	Abilități de reproducere și de recunoaștere																			
	Abilități de rezolvare a situațiilor-problemă																			
	Abilități de memorizare a informației/de memorare																			
	Înțelegerea și respectarea instrucțiunilor																			
	Abilități de luare a deciziilor																			
4.3. Limbajul	Logica exprimării orale																			
	Vocabular (bogat/sărac/redus/limitat)																			
	Corectitudinea pronunției																			
	Abilități de citit																			
	Abilități de scris																			
	Abilități de a povesti liber																			
4.4. Dezvoltarea socio-emoțională	Abilități de a povesti după imagini																			
	Prezența tensiunii interne afective (neliniște, izbucniri afective)																			
	Stabilitatea emoțională																			
	Orientarea spre acțiune																			
	Orientarea spre reflexie																			
	Abilități acceptabile de exprimare afectivă																			
	Imaginea de sine (autoaprecierea)																			
	Cunoașterea numelui propriu, vârstei, datelor personale, a celor despre familie																			

Capacitatea de asumare a responsabilităților								
Abilități de exprimare a preferințelor și intereselor								
Abilități de interacțiune în grup								
Abilități de respectare a regulilor								
Abilități de relaționare cu adulții								
Abilități de adaptare la/in situații noi								
Abilități de gestionare a situațiilor frustrante/conflictuale								
Prezența temerilor/fricii								
Prezența comportamentului stereotip/autostimulării								

V. Caracteristicile motivației de învățare a elevului

5.1. În cadrul activității de învățare (*sublinierea unei afirmații de mai jos și comentarea opțiunii*)

Item	Comentarii
a) Participă activ, manifestă interes b) Manifestă interes parțial c) Este pasiv, așteaptă să fie solicitat d) Nu manifestă interes	

5.2. Descrierea modalităților de organizare a activității (*de comentat răspunsurile la întrebările de mai jos*)

Întrebare	Comentarii
Care sînt activitățile preferate/neacceptate ale copilului? Cum își planifică activitatea? Cît timp rezistă în activități simple/complexe? Cît de bine cunoaște activitățile cotidiene (acțiuni ale regimului zilei, consecutivitatea lor)?	

Factori de creștere a motivației pentru implicarea în activități de învățare _____

VI. Caracteristicile tipurilor de inteligență dominante (în baza inteligențelor multiple după clasificarea lui H. Gardner)

VII. Concluzii și recomandări

Domenii	Concluzii		Recomandări
	Puncte forte	Puncte slabe	
Situația familială			
Situația educațională			
Dezvoltarea copilului			
Comportamentul problematic			
Motivația pentru învățare			
Inteligențele multiple			

Întocmită de.....

Semnătura.....

Data.....

Plan educațional individualizat* (structură-model)

Perioada de realizare _____

1. Date generale despre elev

Numele, prenumele elevului _____

Data nașterii _____

Clasa _____ Anul de studii _____

Recomandarea Serviciului de Asistență Psihopedagogică (raional/municipal/de sector) privind formele de implicare a elevului în activitățile educaționale la nivel de clasă și de instituție:

totală

parțială

ocazională (în cazul instruirii la domiciliu)

2. Date privind evaluarea elevului

(Se vor înregistra informații generalizate privind evaluările docimologice, medicale, psihologice, ale competențelor de comunicare/limbaj, ale comportamentelor etc. (din raportul Serviciului de Asistență Psihopedagogică, perfectat în urma evaluării elevului).)

Sursa de informare	Domeniul	Data	Rezumatul concluziilor

3. Punctele forte și necesitățile elevului

Puncte forte	Necesități

4. Necesită servicii de sprijin

Da (a indica în spațiile de mai jos)   Nu

_____

_____

_____

Servicii ce urmează a fi prestate de către personalul didactic și nondidactic (în afara lecțiilor)

(Se vor planifica în conformitate cu recomandările SAP.)

Denumirea serviciului	Specialistul care va presta, locul prestării	Data încadrării elevului în serviciu	Periodicitatea/frecvența

5. Caracteristici specifice ale elevului, asistență/intervenție

(Pot fi indicate, în funcție de caz, și caracteristici privind limbajul, gândirea, imaginația, memoria, atenția, tipul de inteligență, afectivitatea/emotivitatea, temperamentul, stilul de învățare.)

Domeniu de dezvoltare	Descriere succintă a caracteristicii	Acțiuni planificate	Rezultate/competențe scontate
Emoțional			
Motor			
Cognitiv			
Verbal			
Social			

6. Discipline de studiu

(Se va indica dacă finalitățile educaționale vor corespunde curriculumului general (CG), vor fi necesare adaptări curriculare – curriculum adaptat (CA) sau vor fi stabilite finalități educaționale diferite – curriculum modificat(CM).)

Nr. crt.	Disciplina de studiu, domeniul de asistență	CG	CA	CM	Nr. crt.	Disciplina de studiu, domeniul de asistență	CG	CA	CM
1.					9.				
2.					10.				
3.					11.				
4.					12.				
5.					13.				
6.					14.				
7.					15.				
8.					16.				

Este scutit de studierea unor discipline școlare (la nivelul învățământului primar) sau unele discipline sînt substituite cu alte cursuri/materii (la nivelul învățământului secundar).

Da (a indica disciplina/disciplinele în spațiile de mai jos) Nu

---

---

7. Adaptări

Adaptările sînt aceleași pentru toate disciplinele (în caz contrar se va specifica).

Adaptări de mediu (ambientale)	Adaptări psihopedagogice	Adaptări în materie de evaluare

Necesită echipament specializat

Da (a se indica în spațiile de mai jos) Nu

8. Curriculum individualizat la disciplină

(Se va elabora curriculumul individualizat pentru fiecare disciplină de studiu, care necesită CA sau CM.)

Disciplina de studiu _____

Finalități de învățare (se indică sub-competențele care urmează să fie formate elevului pe parcursul anului/semestrului)	Conținuturi	Strategii/tehnologii didactice (activități de învățare conforme cerințelor educaționale speciale ale elevului)	Strategii de evaluare (se indică strategiile specifice de evaluare pentru fiecare finalitate proiectată)

9. Evaluări

(se planifică evaluări medicale, psihologice, docimologice, alte)

Tipul evaluării	Perioada	Note (data realizării activității de evaluare, specialistul care a evaluat etc.)

10. Activități de pregătire a tranziției elevului (la alt nivel de învățămînt (liceu, școală profesională ș.a.) sau pentru facilitarea inserției sociale și angajării în cîmpul muncii) _____

Activitatea planificată	Responsabil	Periodicitatea / data

11. Surse de informare în procesul de elaborare a PEI

- SAP (raional/municipal/de sector)
 PEI precedent   Părinții/tutorele   Elevul
 Alte(de indicat) _____
 _____

12. Membrii echipei de elaborare a PEI

Nume, prenume	Funcția	Semnătura

13. Consultarea PEI cu părinții/reprezentanții legali și cu elevul

a) PEI a fost consultat cu părinții/reprezentanții legali:

Numele de familie, prenumele părintelui/reprezentantului legal _____

Semnătura _____ data _____

b) PEI a fost consultat cu elevul (*dacă acesta are vârsta de 16 ani și mai mult*)

Semnătura _____ data _____

14. Plan de consultare a părinților/reprezentanților legali în procesul de elaborare/realizare/evaluare a PEI

Activități	Data	Responsabil	Rezultate scontate

Directorul instituției de învățământ _____

(semnătura)

»_____» _____ 20____

15. Monitorizarea progresului în dezvoltarea copilului (se completează pe domenii de către specialiștii care asistă copilul)

Domeniul/ disciplina de studiu	Progrese înregistrate			
	Pe parcursul semestrului I al anului de studii	La finele semestrului I al anului de studii	Pe parcursul semestrului II al anului de studii	La finele anului de studii

* Selectat din documentul *Planul educațional individualizat. Structură-model și Ghid de implementare....*, p. 11 – 15.

ANEXA nr. 10

Reguli de „aur” în crearea mediului educațional incluziv

(Adaptare după L. Candu, *Înțelegerea și satisfacerea necesităților copiilor în clase incluzive*. Ghid pentru pedagogi (traducere), Chișinău, UNESCO, 2003)

1. Incluziunea tuturor

Valoarea educației incluzive derivă, pentru elevii cu CES, din întâlnirea și comunicarea cu ceilalți colegi.

- ✓ Profesorii ar putea să explice celorlalți copii motivele pentru care unii nu pot vorbi, se comportă diferit, se deplasează cu deficiențe etc. Diversitatea ar trebui recunoscută și respectată. Creați situații educaționale prin intermediul cărora elevii să descopere singuri cum colaborează cu colegii lor.
- ✓ Atitudinile negative reprezintă, de obicei, cel mai mare obstacol în calea incluziunii. Copiii din clasă/școală s-ar putea să nu fie obișnuiți cu copiii cu CES. Părinții pot fi îngrijorați de „coborârea standardelor”, în cazul în care copiii cu CES sînt incluși în clasele ordinare. Profesorii constituie un factor esențial în cultivarea unor atitudini pozitive printre copii, părinți și bineînțelese, printre colegi.
- ✓ În clasă, creați condiții pentru „meditațiile colegiale”. Elevii mai competenți pot să-i ajute pe cei care obțin performanțe mai modeste. De asemenea, asigurați-vă că elevii cu nevoi speciale pot să aducă o contribuție importantă în cadrul activităților școlare, astfel încît să nu devină dependenți sau obiecte ale „ajutorului”.
- ✓ Distribuți însărcinări care să fie efectuate în grup, astfel ca toți copiii să poată contribui la îndeplinirea lor, recunoscîndu-li-se în același timp aportul personal.
- ✓ Gîndiți-vă cum pot copiii cu CES să participe la jocuri și activități sportive. De exemplu, un copil deficienț de vîz poate fi partenerul unui copil tipic la probele de alergare. Sau inițiați un joc în care toți copiii se mișcă cu ochii legați.
- ✓ Susțineți talentele tuturor copiilor, încurajînd participarea lor în cadrul activităților artistice din școală.

2. Comunicarea

Comunicarea este esențială în educație. Profesorii trebuie să comunice cu copiii, copiii cu profesorii și copiii între ei.

Cînd predau, profesorii trebuie să comunice într-un mod foarte clar. Elevii sînt diferiți și posedă diverse stiluri de învățare: unii învață mai bine vizual, alții – auditiv sau exersînd. Un bun profesor întotdeauna folosește canale sau căi de comunicare variate și repetă conținuturile esențiale folosind activități de învățare în clasă și în alte împrejurări.

Profesorul ar trebui:

- ✓ Să fie văzut bine de către toți elevii - mai curînd să stea în picioare decît așezat la catedră.
- ✓ Să vorbească clar și să ridice (ușor) vocea, dar să nu strige. Să folosească cuvinte simple și fraze scurte.
- ✓ Să atragă atenția elevilor asupra mesajelor importante: „ascuțați cu atenție” - și să stabilească contacte vizuale cu aceștia. Să repete mesajele importante.
- ✓ Să folosească gesturi și expresii ale feții în timpul vorbirii pentru a-și face înțeles mesajul. Să verifice dacă elevii au înțeles.
- ✓ Să încurajeze copiii să recuoaască atunci cînd nu înțeleg materia, ridicînd mîna și punînd întrebări. De asemenea, ar trebui să facă același lucru dacă n-au înțeles ce au spus alți elevi.
- ✓ Să încurajeze copiii să mimeze ori să gesticuleze pentru a transmite mai clar mesajul.
- ✓ Deseori colegii de clasă sau frații și surorile unui copil cu CES pot să-l ajute pe profesor pentru a-l înțelege, de aceea trebuie de apelat la ajutorul lor.
- ✓ Să îmbogățească comunicarea orală cu imagini, desene și mesaje scrise.

3. Amenajarea sălilor de clasă

Aspectul sălilor de clasă poate ajuta sau, dimpotrivă, îngreuna procesul de învățare al elevilor.

- ✓ Copiii cu nevoi speciale trebuie să stea aproape de profesor și de tablă.
- ✓ Încercați să aranjați sala astfel încît copiii să se poată mișca liber, în special dacă au probleme de mișcare sau de vedere. Luați în calcul și faptul că unii copii ar putea avea nevoie de mai multă lumină, în timp ce alții ar putea avea ochi mai sensibili.
- ✓ Mesele sau băncile elevilor pot fi aranjate în grupuri, astfel ca ei să poată lucra cu ușurință împreună și să se poată ajuta reciproc.
- ✓ Dacă spațiul o permite, încercați să delimitați o zonă în sala de clasă unde să lucrați cu anumiți copii individual sau în grupuri mici în intervale de timp scurte.
- ✓ Este bine să aveți la îndemînă o varietate de activități pe care copiii să le poată folosi dacă și-au terminat sarcinile înaintea celorlalți. Aceasta ar putea include o minibibliotecă, fișe de lucru și jocuri.
- ✓ Este indicat să afișați schemele și posterele mai curînd la nivelul ochilor copiilor decît sus, pe perete, folosind caractere, imagini și simboluri mari, astfel ca acestea să fie ușor văzute și înțelese de către toți copiii. De asemenea, puteți adăuga diferite obiecte reale pentru a fi atinse, ajutînd astfel copiii cu dificultăți de vedere.
- ✓ Unele lecții ar fi mai bine să se țină în afara sălii de clasă (de exemplu: la științe, biologie).

4. Proiectarea orelor

Proiectarea lecției face mai eficient procesul educațional.

- ✓ Cînd proiectați o oră, gîndiți-vă la rezultatele dorite pentru clasă, luată ca un tot întreg, iar apoi la cele individuale. Astfel veți fi capabili să adaptați lecția și sarcinile date elevilor în funcție de capacitățile, interesele și motivațiile lor. De exemplu, în timp ce clasa face exerciții de adunare, unui elev i se pot da cinci operații în loc de zece, iar altul ar putea lucra la un nivel și mai simplu - să numere elementele unor mulțimi. Așadar, la aceeași lecție, profesorul lucrează la diferite niveluri, în funcție de nevoile copiilor.
- ✓ Gîndiți-vă cum puteți să implicați activ copiii la lecție. De exemplu, la lecția despre unitățile de măsură, elevii își pot afla înălțimea ajutîndu-se unul pe altul.
- ✓ Alegeți cuvintele-cheie pe care le veți folosi la lecție. Menționați-le la începutul lecției și asigurați-vă că elevii le-au înțeles.
- ✓ Pregătiți fișe de lucru pentru a le folosi în timpul lecției. Acestea pot fi alcătuite ținînd cont de nevoile particulare ale copiilor, cum ar fi: caractere mari pentru cei cu deficiențe de vedere

sau fișe simple pentru cei cu întârzieri în dezvoltare intelectuală. Puteți să le păstrați pentru a le folosi în viitor sau pentru un eventual schimb cu colegii. Totuși, țineți minte că elevii sînt diferiți și ar putea fi nevoie să personalizați sarcinile.

- ✓ Fiecare lecție ar trebui să fie alcătuită din diferite tipuri de activități: activități cu toată clasa, lucru în grup, lucru în perechi, sarcini individuale. Lucrul în grup facilitează participarea tuturor elevilor și reprezintă un mod excelent de a răspunde necesităților individuale. Recurgeți la diferite grupări ale elevilor (mixte/ după capacități/ după interese) și schimbați frecvent componența grupurilor pentru a evita etichetarea și clasificarea.
- ✓ Adaptați ritmul de predare și volumul materialului la timpul de care dispuneți. Este mai bine să fiți selectiv decît să încercați să abordați prea multe aspecte la o oră.

5. Curriculum individualizat

Profesorii trebuie să țină cont de nevoile individuale ale copiilor atunci cînd își proiectează lecțiile. O modalitate de a face acest lucru este întocmirea unui curriculum individualizat la disciplină pentru copilul cu CES, de prevederile căruia se va ține cont la elaborarea proiectului lecției.

- ✓ Curriculumul individualizat trebuie elaborat în contextul întocmirii Planului Educațional Individualizat. Profesorul poate solicita opinia părinților la elaborarea curriculumului individualizat, în sensul proiectării unor aspecte pornind de la necesitățile și interesele copilului. De asemenea, ar fi bine să-i încurajați să-și ajute copiii acasă. Elevii pot fi implicați în revizuirea curriculumului individualizat care îi vizează. Aceștia ar putea să vă indice punctele forte, dar și dificultățile pe care le întîlnesc în activitățile școlare.
- ✓ Pentru a elabora un curriculum individualizat funcțional, profesorii trebuie să observe și să evalueze nivelul de pregătire, interesele și nevoile speciale ale elevilor. Să identifice ce pot face singuri, cu puțin sau fără nici un ajutor din partea profesorilor sau colegilor. Puteți afla acest lucru din ceea ce fac în clasă sau testîndu-le capacitățile, solicitîndu-i să îndeplinească sarcini variînd de la simplu la complex.
- ✓ Se recomandă a revizui curriculumul individualizat la sfîrșitul fiecărui semestru școlar. Aceasta e momentul potrivit pentru a analiza progresul copilului și pentru a stabili noi obiective. Acestea nu ar trebui să fie prea dificile pentru a nu descuraja copilul, totuți trebuie să-i solicitați potențialul pentru dobîndirea de noi abilități. Dacă însă copilul învață rapid cele propuse, puteți adăuga noi însărcinări. Cînd scopurile se dovedesc a fi prea dificile, încercați să împărțiți sarcina în pași mai mici, motivînd copilul să lucreze asupra acestora.

6. Ajutorul individual

Copiii cu cerințe educaționale speciale au nevoie de ajutor și susținere. De aceea ei vor cîștiga mai mult dacă procesul de predare-învățare-evaluare va fi orientată spre nevoile lor particulare. Dar cum pot obține copiii ajutor individual? Prezentăm mai jos cîteva idei pe care profesorii le-au găsit utile.

- ✓ Cînd clasa e ocupată cu îndeplinirea unei sarcini, profesorul ar putea lucra cu unul sau doi copii, trecînd cu ei peste punctele principale ale lecției sau ajutîndu-i să înceapă lucrul individual legat de tema dată.
- ✓ Copiii cu nevoi speciale pot forma perechi cu alți elevi, care-i pot susține și ajuta să-și organizeze lucrul după ce au realizat sarcinile lor. Astfel de „meditații colegiale” pot fi utile și unora, și altora.
- ✓ Elevii mai mari din școală pot fi programați să-i ajute pe cei cu nevoi speciale, ajutorul dat poate face parte din cursurile de asistență socială.
- ✓ Voluntarii sau personalul programelor de reabilitare comunitară constituie o altă sursă pentru sprijinul individual. Ei pot fi de ajutor cînd copilul începe școala, întrucît cunosc copilul și familia respectivă.

7. Materiale ajutătoare

Dificutățile copiilor pot fi uneori depășite folosind materiale și dispozitive speciale pentru a compensa deficiențele lor particulare. Cîteva exemple evidente: ochelarii pentru a vedea mai bine, cîrjele și scaunele cu roțile pentru a-i ajuta să se miște mai ușor prin școală, aparatele auditive. Tipuri de materiale ajutătoare:

- ✓ **Supporturi didactice:** profesorii folosesc frecvent astfel de tip de materiale: fișe pentru lecțiile de citire, postere, imagini etc. Merită să se investească timp pentru confecționarea lor, deoarece sînt de mare ajutor în procesul de învățare a copiilor. Nu ezitați să apelați și la ajutorul elevilor. Pentru copiii cu dificultăți de învățare, ar putea fi nevoie să folosiți caractere mai mari sau să dispuneți de indicii tactile, care să-i ajute.
- ✓ **Jucării:** Din resturi de materiale pot fi confecționate o gamă de jucării pentru copiii mai mici: sunători, păpuși, marionete, jocuri de puzzle și instrumente muzicale. Unele jocuri precum dominoul pot fi făcute mai mari și cu puncte în relief pentru a-i încuraja pe copiii cu deficiențe de vedere sau cu întârziere în dezvoltarea intelectuală.
- ✓ **Mobilier de sală:** Copiii cu deficiențe motorii pot avea dificultăți de ședere. Ei pot beneficia de scaune speciale sau suporturi pentru susținere în poziție verticală.
- ✓ **Mijloace de deplasare:** Acestea includ cărucioare, cadre de deplasare și cîrje pentru copiii cu deficiențe motorii, și bastoane pentru copiii cu deficiențe de vîz.
- ✓ **Mijloace de comunicare:** Copiilor li se poate da o planșetă pe care se pot plasa imagini, simboluri sau cuvinte. Profesorii și copiii pot astfel comunica unii cu alții folosind planșeta.

8. Controlul comportamentului

Toți profesorii și personalul din școală care se ocupă de elevi ar trebui să convină asupra unei abordări comune, care să vizeze reacția la comportamentul copilului, mai ales în ceea ce privește folosirea metodelor de corectare a comportamentului.

- ✓ Puteți identifica cauzele comportamentului copiilor? Le place să atragă atenția celorlalți copii sau a profesorilor? Observînd momentul în care un elev se comportă într-un fel anume, puteți obține indicii asupra cauzelor comportamentului respectiv pentru a stabili măsurile potrivite pe care ați putea să le luați.
- ✓ Deseori elevii vor da semne care avertizează despre începutul comportamentului deviant. Dacă le puteți identifica, încercați să distrageți atenția copilului: dați-vă mai aproape și puneți-i mîna pe umăr în timp ce continuați lecția sau rugați copilul să facă o activitate pe care știți că o poate face și îi place.
- ✓ Copilul cu CES ar putea beneficia de o zi de școală mai scurtă sau de pauze de odihnă în plus. Este mai bine ca acesta să se comporte adecvat tot timpul cît se află în clasă decît să stea la lecție purtîndu-se necorespunzător. Programul zilnic poate fi mărit gradual.
- ✓ Profesorii ar trebui să recompenseze copilul atunci cînd se comportă adecvat sau a terminat cu succes setul de sarcini. Faceți acest lucru laudîndu-l și obținînd recunoașterea meritelor sale de către colegi. Orice plan de control al comportamentelor inadecvate trebuie să includă încurajarea comportamentelor pozitive. Altfel copiii învață ce nu trebuie să facă, și nu ajung să învețe ceea ce trebuie să facă.
- ✓ Discutați cu elevii impactul pe care-l pot avea comportamentele asupra celorlalți. Activitățile dramatice, cu interpretarea diferitelor roluri, îi pot face pe elevi să-și trăiască și să-și exteriorizeze emoțiile.
- ✓ Aflați din familie dacă copilul are același comportament și acasă. În caz afirmativ, planificați cu părinții/asistenții o abordare comună vizavi de reacția la aceste manifestări.
- ✓ Țineți minte: o metodă eficientă în cazul comportamentului unui elev ar putea să nu fie potrivită în cazul altui elev. Reacțiile planificate și consecvente reprezintă cheia succesului.

9. Lucrînd împreună

Pedagogii nu trebuie să activeze izolat.

- ✓ Cereți sfaturi celorlalți profesori din școală. Acesta nu este un semn de nereușită! Puteți învăța foarte multe unii de la alții. Un grup de profesori se poate reuni o dată pe săptămînă pentru 30 de minute. În fiecare săptămînă unui profesor îi vine rîndul să prezinte succint o problemă specifică: aceasta ar putea viza găsirea unei modalități potrivite pentru a rezolva o situație referitoare la un copil cu CES etc. Ceilalți profesori trec în revistă posibile soluții, după care profesorul ar trebui să le selecteze pe cele mai promițătoare.
- ✓ Rezervați-vă timp pentru a observa cum își organizează lecțiile alți pedagogi și invitați-vă colegii să asiste la lecțiile Dvs. Puteți discuta împreună aspectele pozitive și cele care pot fi îmbunătățite.

- ✓ Școala ar putea delega profesorii la stagii de perfecționare cu tematica educației incluzive, după care aceștia ar putea face o prezentare pentru colegi și și-ar împărtăși plusul de învățare obținut.
- ✓ Aflați dacă există în localitate specialiști în educație incluzivă, de exemplu membri a unor echipe de proiect de reabilitare comunitară etc. Încercați să vă întâlniți cu ei pentru a le obține sfatul. E și mai bine dacă aceștia vă vizitează la școală pentru a vă vedea pe Dvs. și pe copilul cu CES în cadrul lecției.

Fișa 1a

Există și alte căi pentru a vă asigura că elevii cu cerințe educaționale speciale sînt integrați social în școală? Notați-le pe cele care le-ați putea folosi cel mai des în școală Dvs.

-
-
-

Fișa 2a

Există și alte schimbări pe care le-ați făcut sau ați putea să le faceți în modul de a comunica cu elevii?

-
-
-

Fișa 3a

Notați schimbările pe care le-ați face în sala de clasă.

-
-
-

Fișa 4a

Știți și alte lucruri pe care profesorii ar trebui să le proiecteze?

-
-
-

Fișa 5a

Întocmiți o secvență a unui curriculum individualizat (de exemplu: formulați un set de strategii didactice) pentru un copil cu CES din clasa unde predați.

-
-
-

Fișa 6a

Există și alte modalități de a oferi copiilor ajutor individual? Notați-le pe acelea care, cel mai probabil, vă vor fi de folos în activitatea didactică.

-
-
-

Fișa 7a

Ce materiale și echipamente pentru copiii cu CES aveți în clasă/școală?

-
-
-

De ce materiale și echipamente ar mai trebui să beneficieze elevii cu CES?

-
-
-

Fișa 8a

Ați descoperit și alte metode care vizează monitorizarea comportamentului copiilor?

-
-
-

Ce metode credeți că merită a fi aplicate în lucrul cu elevii?

-
-
-

Fișa 9a

În școală/clasă există un regulament de ordine internă? Ce schimbări ar trebui făcute ca să fie în beneficiul copiilor cu CES?

-
-
-

Fișa 10a

Există și alte modalități de a oferi copiilor cu CES ajutor individual? Notați-le pe acelea care ar fi utile în activitatea didactică.

-
-
-

Fișa 11a

Întocmiți o secvență a unui curriculum individualizat pentru un copil cu CES din clasa unde predați (de ex.: formulați câteva finalități de învățare)

-
-
-

Fișa 12a

Există și alte schimbări pe care le-ați făcut sau ați putea să le faceți în modul de a comunica cu elevii?

-
-

Fișă de autoevaluare

Regula	Am învățat	Voi aplica
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		